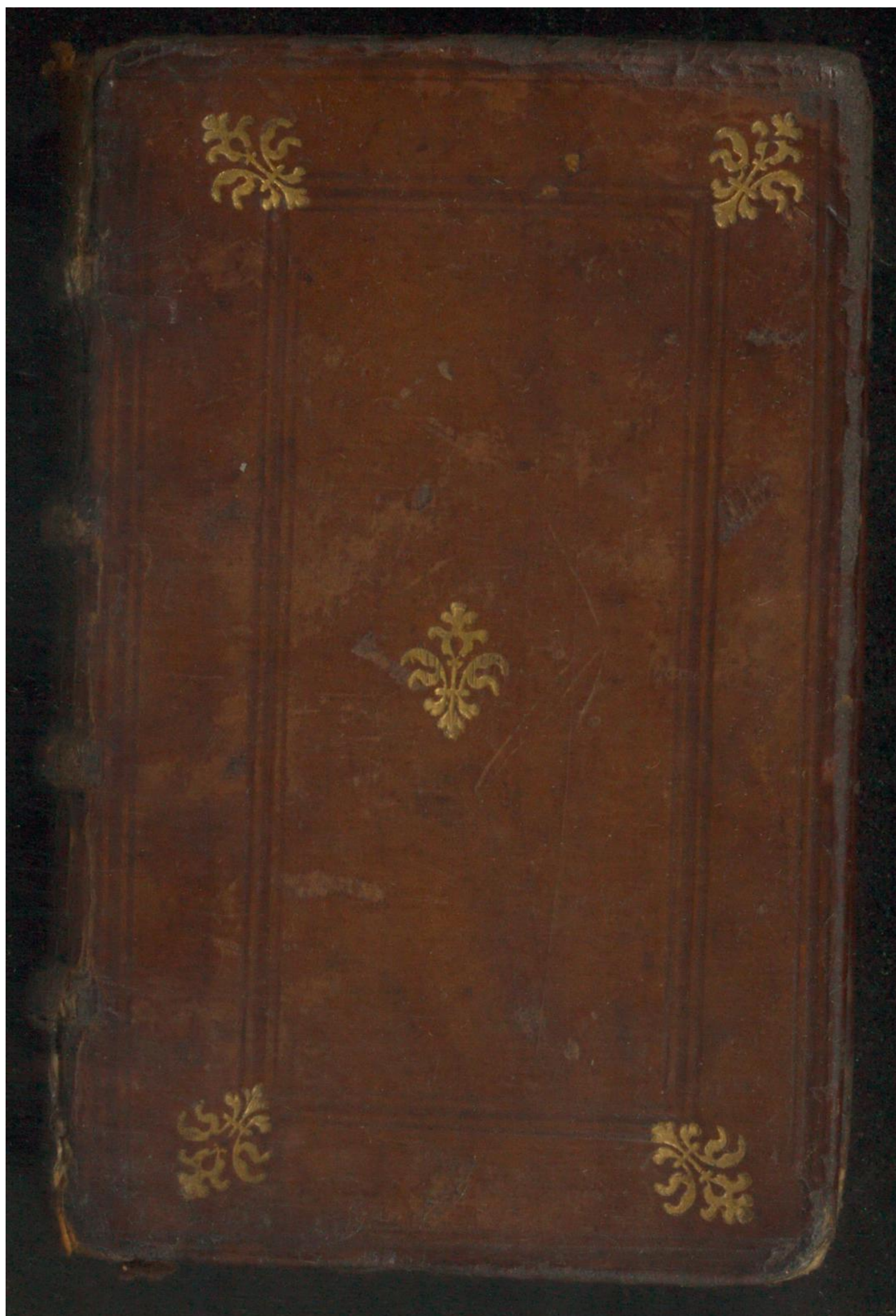
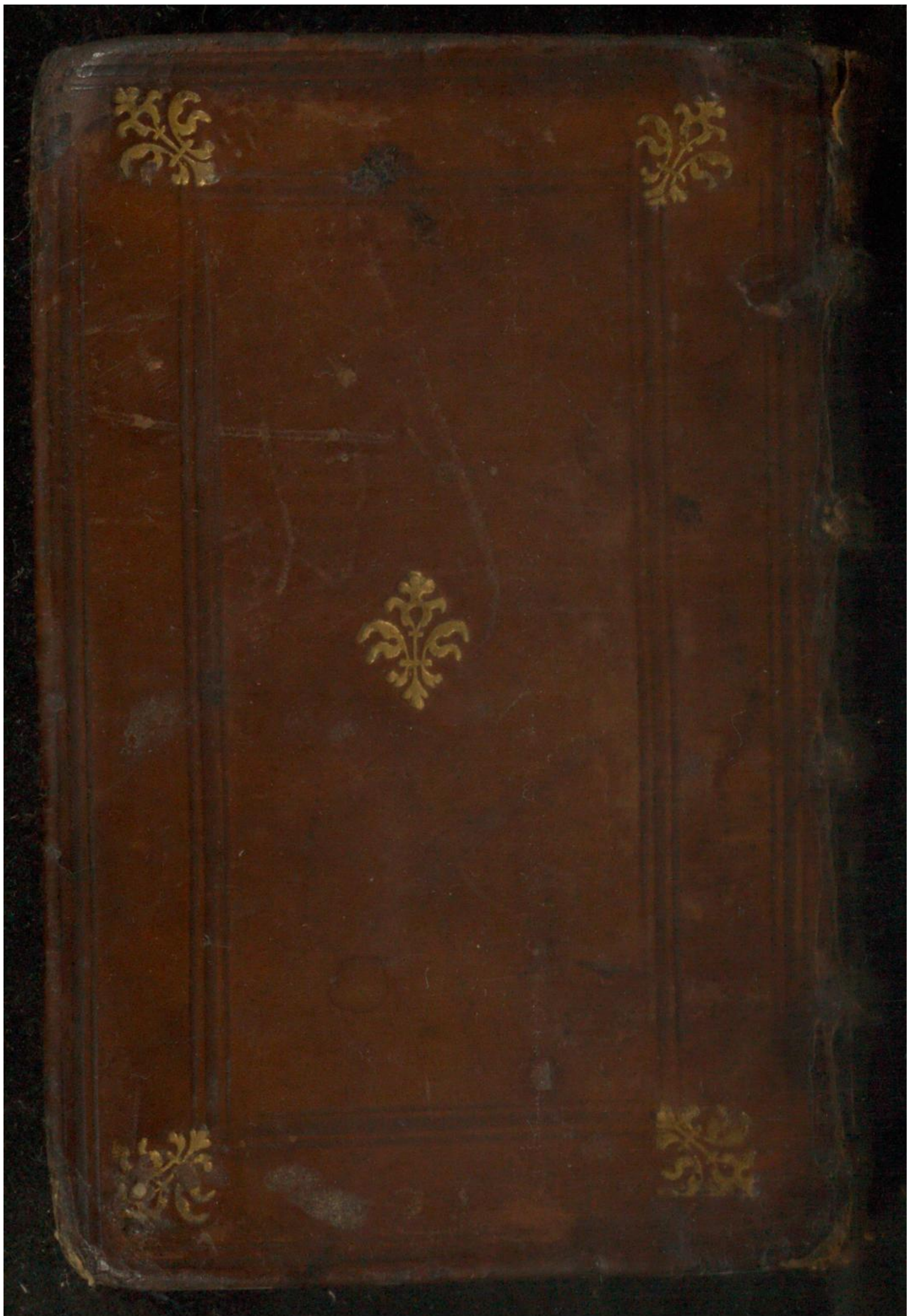

L 2244/A
2456
20wr

crey / gex

cc / 8h

ALFONSI FERRI

De Ligni Sancti multiplici medicina, & vini exhibitione, libri quatuor.

*

HIERONYMI FRACASTORII Syphilis, siue Morbus Gallicus.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium
1547.

ALFONSI FERRI

Artium & Medicinæ Doct. de ligni sancti multiplici medicina, & vini exhibitione, liber primus.

PRAEFATIO.

LIGNVM illud, quod vulgò Sanctum, aliàs Indicum appellatur, ab insulis affertur in interiori oceano ætate nostra repertis, vnde etiam morbus ille, qui Gallicus dicitur, ad nos manauit, antea nostris terris incognitus. In illis autem regionibus is morbus natiuus est, ac præter contagionem per se nascitur frequentissimè, cùm apud nos ex sola videatur fieri contagione. In eo morbo gentes illæ præsentissimo remedio vtuntur huius ligni, omnesq; curantur hac vnica medicina. Eam rem nostri, qui illic versantur, animaduertentes, & ipsi eo remedio vsi sunt, quicunque in morbum Gallicum inciderunt, et inde in patriam reuertentes, afferre ad nos cœperunt lignum ipsum, eáque medicina oppressos Gallico morbo curare. Quod vbi bene atque cum salute successit, breui ac facilè id remedium per omnes nostras regiones receptum est, habitúmque pro optimo & præsentissimo in morbi Gallici curatione. Quoniam verò in insulis vnde lignum affertur, non in hoc solo morbo adhibent ipsius ligni medicinam, sed in aliis quàm plurimis morbis, ac ferè in vniuersis illarum gentium exemplo nostri homines edocti, ad multos a-

Lignũ sanctum siue Indicum.

Morbus gallicus vnde manarit.

Vsus ligni sancti multiplex.

lios morbos curandos eiusdem ligni remedio vti cœ-
perunt. Itaque hæc eadem medicina ligni sancti
tam in morbo Gallico, quã in plerisque similibus
morbis, atque etiam diuersis, probatissima iam
apud nos est, & in frequentissimo vsu. Nos verò
pro communi hominũ salute, ac pro nostro officio,
ad hanc tam nobilem salutaremq; medicinam ad-
hibentes omne studium nostrum omnemq; dili-
gentiam, animaduertimus, et ex consideranda rei
ratione, & ex frequenti ac varia exercitatione
& vsu curationis atque successu, medicinã ipsam
in varijs morbis præparari, & vulgo exhiberi si-
ne ulla medendi ratione, nulla habita vel morbo-
rum vel ægrotantium consideratione, sed promi-
scue ac sine vllo discrimine cuiuis morbo & cuicũ
que ægroto medicinam ipsam eodem modo confici
& administrari. Quæ res in perniciem cedat sæ-
pius necesse est miserorum ægrotantium, dum id
quod alicui saluti fuit, cæteris, qui vel diuerso mor
bo vel diuersa dispositiõe affecti sunt, causa fit non
auferendi morbi, sed augendi. Itaque nos curaui-
mus vt ab hoc prauo vsu medicina tam vtilis &
necessaria ad medendi artem & rectam curatio
nem reuocaretur. De hoc enim ligno sancto tracta
uimus, & cognoscendo, & eligendo, & præparan-
do, & exhibendo, & quemadmodum, quibusq;
morbis administretur, quibusq; complexionibus,
ætatibus, temporibus, regionibus, inueteratis aut
recẽtibus morbis, ac de multiplici variaq; confe-
ctione

ctione & administratione huius medicinæ. Atq; vt res tota esset prōptior & manifestior, materiā omnem digessimus in partes distinctas, easq; partes titulis adnotauimus singulis, atque per capita exposuimus.

De præparatione & administratione ligni sancti, quod non eadem semper, sed diuersa debet fieri diuersis morbis & diuersis dispositionibus.

CAP. I.

VOD nos maximè monuit ad huius operis cōfectionem, id fuit, quòd vidimus hāc medicinam ab omnibus eodem modo præparari, & administrari, tam diuersis morbis, quàm diuersis dispositionibus: quod valde mirati sumus obseruari medicis vniuersis: Cùm ea res tota sit maximé contraria rationi, vt ligni sancti medicina eodem modo confecta & exhibita, quæ est eadem causa & idem agens, putetur posse curare diuersos morbos, & contrarios qualitatibus, itē diuersas & contrarias complexiones, vel dispositiones corporum ab intrinseco & extrinseco: vt ætatis, noui vel veteris morbi, regionum & temporum anni, & similiū. quæ curationes corpo-

rum in diuersis & contrariis qualitatibus & dispositionibus, sunt diuersi & cõtrarii effectus ab ipsa medicina ligni sancti. Et quomodo hæc fieri ab omnibus credita sunt, quæ fieri non possunt vlla ratione. Nam, vt Aristoteles præcipit lib. 2. de generatione & corrupt. idem, & similiter habens se, semper idem innatum est facere. Et ibi Auerroes: Idem non facit contraria. Authore etiam Aristotele, qui ait: Contrariorum contrariæ sunt causæ. Intentiones enim & operationes eiusdem agentis necesse est vt sint conformes potentiis & virtutibus ipsius agentis, nec possunt esse propterea diuersæ intentiones in medicina ligni sancti, si illi non accedent diuersæ virtutes per diuersas illius præparationes & administrationes. Quod ex Auerroe accepimus, qui ait tertio de anima: Quum duæ intentiones sunt diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Quamobrem non potest medicina ipsa eodem modo disposita producere diuersos curationis effectus. Nam, vt Auerroes testatur secũdo Metheororũ, diuersi effectus fiunt propter diuersitatem subiecti in dispositione. Ac propterea omnino necesse est ad diuersos curandi effectus producendos diuersam fieri dispositionem ipsius ligni sancti per præparationes diuersas. Ex Aristotelis etiam do-

ctrina

ctrina secundo Physicorum, qui ait: Eadem causa per se est duorum contrariorum, sed duabus dispositionibus diuersis. Et octauo Physicorum, nullum agens, inquit, in eadem dispositione producere potest effectus contrarios. Et ibi Auerroes insuper dicit, quòd cùm proportio illius, quod habet potentiam agendi duo contraria, fuerit eadem ad contraria, neutrum efficiet illorum. Falso igitur ligni sancti medicina eodem modo pręparata valere credita est, ad sanandos diuersos morbos, vel eundem etiam morbum in corporibus diuerso modo affectis & dispositis. Et ne à medicis discedere videar, non solùm logici, inquit Galenus, sed etiam methodici euidenter intelligunt, vnam omnibus naturis medicinam necessariò non conuenire. Et quia non curamus hominem in communi & indifferenter, sed vt varia ac diuersa dispositione affectus est homo, vel intrinseca, vt diximus, vel extrinseca. Quapropter vt hæc maximè salutaris medicina, quæ in potentia est ad curandas diuersas dispositiones & morbos diuersos, ad actum verè deducatur: & vt diuersi effectus curationis & diuersæ operationes ex eadē medicina producātur, vt necesse est à causis diuersis: oportet vt eidem ipsi medicinæ tribuamus diuersas differentias, per diuersas illius præpara-

De sanitate tuenda.

tiones. Quare vnum pharmacum omnibus nequaquam conuenire potest, sed oportet medium esse, inquit Galenus de Compositione medicamentorum, ceu ad mediam temperaturam aptatum, ducere verò ad vtranque eius medii extremitatem, dum quotidiano vsu & experientia probatur. Si vt res postulat confectum sit, in eo manere consilium est: si paulũ deficiet, augere ipsius vires, quemadmodum etiam adimere, cùm præter modum efficax sit.

Libro 2. Cap. 1.

Quod sit lignum sanctum.

CAP. II.

In ratione simplicis quot requirantur.

OBseruatum est ab excellentibus medicis, vt in ratione simplicis cuiusque quinque requirantur: Quid sit, quale sit eligendum, cuius naturæ sit, quæ illius proprietas & operationes, quę permutatio in medicina. Hunc nos morẽ sequemur in explicanda ligni sancti ratione. Ac primùm ostendemus, quid illud sit, id est, quod lignũ sit hoc, quod dicimus sanctum. Et nonnulli quidem putant non fuisse ignotum antiquis medicis hoc lignum. Ipsum enim alii dicunt esse, id quod ab Auic. Karon appellatur, alii verò idem quod Hestedeen: plerique opinantur non aliud esse, quàm Ebenum. Hi autem, qui Ebenum credunt, argumento vtuntur probabiliori multò quàm cæteri, ac insuper

Aristotelis

Aristotelis authoritate qui tradit quarto Metheor. omne lignum natare in aqua, nec sidere, præter Ebenum. Hoc autem lignum sanctum non aliter quàm Ebenus sidit, ac minimè natat, quapropter creditũ est idem esse quod Ebenus, aut certè Ebeni species hactenus incognita, præsertim cùm eandem opem videatur afferre lignum sanctũ, quam Ebenus in membris excrementorum. Nam & calculos frangit, & ventris inflationem dissoluit. Qui lignum sanctum esse Karon putant, illud afferunt, quòd hoc lignum medetur morbis iuncturarum, quod ait Auicenna Karon efficere. Eodemque ferè argumento vtũtur de ligno Hestedeen. Sed aliud omnino est hoc lignum sanctum, quàm vel Karon vel Hestedeen. Nam Karon, vt Auicenna præcipit, confert morbis iuncturarum factis à causa primitiua, vt fracturis, distortionibus, ac luxationibus, quibus conferre par est extra appositum. At lignum sanctum constat medicinam esse antidotariam contagiosis morbis, intus exhibitam necnon quàm plurimis variisque morbis multiplici remedio subuenire, ac propterea longe aliud est lignum sanctum, quàm Karon. Sed ab his lignis, & à cæteris omnibus, quæ in aqua non sidunt, palam est lignum sanctum natura maximè differre, cùm illa

Ebenus non supernatat.

Lignũ sanctum antidotus est morbis contagiosis.

Lignũ sanctũ non esse Ebenum. natent, hoc ſidat. Ab Ebeno verò lignũ ſanctum longè etiã differre affirmamus, quanuis illi grauitate ſimile ſit. Nam Ebenus, qui non fluitat, niger eſt, vt manifeſtum eſt ſenſu. Sed ligni ſancti color nequaquam eſt niger. Duritie quoque differt ab Ebeno lignũ ſanctum: non enim ita maceratur lignum ſanctum in aqua cæteris paribus, quemadmodum Ebenus. Cùm tradat Auic. ex Ebeno collyrium fieri. *Ebenus ignẽ ſtatim contrahit.* Præter hæc Ebenus ſi iuxta ponatur, ignem ſtatim corripit: quod minimè contingit in ligno ſancto. Demum nec tantum odorem nec talem omnino reddit lignum ſanctum, ſi comburatur, quantus & qualis redditur ab Ebeno. Quamobrẽ prorſus aliud eſt, quàm niger Ebenus lignum ſanctum. Aut fortaſſe ſpecies quædam eſt Ebeni non antè cognita noſtris regionibus. Atque ab omnibus lignis longè differt, quæ hactenus medici cognouerunt: nam à nouo orbe noua hæc ad nos venit eximia medicina. Nec eſt mentitus Ariſtote. qui ſolum Ebenum è lignis tradiderit, in aqua non natare. id enim de lignis veriſsimum eſt, quæ noſſe potuit Ariſtoteles: hoc autem lignum vſque ad noſtram ætatem fuit incognitum.

Quale

Quale sit eligendum lignum sanctum.

CAP. III.

EX nouis insulis plures ferre cognouimus lignum sanctum, atque propterea videndum est vbi optimum producatur. Nam & ex insula affertur, cui nomen inditum est sancti Ioannis, & ex insula sancti Dominici, & ex insula sanctæ Crucis. Hæ autem insulæ ad meridiem omnes positæ sunt, alia tamen alia australior est, distántque non parum inter se singularũ paralleli: vt à geographiæ peritis illuc nauigantibus cognitum ac traditum est. Itaque insula sancti Ioãnis habet Borealis poli altitudinem, distátque illius parallelus à circulo æquinoctiali gradibus viginti cum dimidio. Insula sanctæ Crucis gradibus ferè decem & octo. Insula sancti Dominici gradibus tredecim. Ab hac insula sancti Dominici primùm allatum ad nos lignum sanctum est, eóque aliquandiu medici vsi sunt. Postea ab insula sanctæ Crucis & sancti Ioannis afferri cœpit. Animaduersumq́ue est, optimum esse, quod insula mittit sancti Ioannis, idq́ue multò vtilius esse, quàm id, quod nascitur in insula sancti Dominici. hoc enim aridius est, magisq́ue sumẽtium corpora exiccat: illud verò sancti Ioannis humectat corpora in calidis morbis, humidumq́ue radicale con-

Martino Densio authore.

seruat

ſeruat. quod experimento patet in aſthmaticis, in phthiſicis, & hecticis. Id verò à ratione alienum non eſt, vt temperatius ſit lignũ ex inſula ſancti Ioannis, ſiccius verò & aridius eſt in inſula ſancti Dominici. Nam quę orbis regiones ſubiacent æquinoctiali, aut nõ longè diſtant, nimio Solis calore inflammantur. Quoniam cùm præcipua caloris cauſa ſit in terra reflexus radiorum Solis calefaciens infimam aëris regionem, vbi Solis radii ex meridiano circulo vel recti vel parum obliqui terram feriunt, neceſſe eſt vehementem fieri reflexum, aëremque infimum maximè feruere. At in æquinoctiali circulo recti à meridiano terram feriũt radii Solis. Quamobrẽ inſula diui Dominici vehementiore Solis ardore peruritur, quàm inſula diui Ioannis, quæ octo fere gradibus plus minus quàm illa diſtat ab æquinoctiali. Itaque in inſula ſancti Dominici excoquitur, euaporatque in ligno ſancto ex nimio æſtu ſuccus ille ſalutaris, fitque lignum aridum nimis & torridum: cõtrà in inſula ſancti Ioannis cum minori afficitur vi caloris, tum verò refrigeratur ſcatentibus vndique aquis: nam fontes habet quàm plurimos, fluminibusque rigatur vberrimis: quo fit vt ſit regio illa temperatiſsima, ſtirpesque ferat, & ex moderato aëris calore, & ex terræ humiditate omnis

generis

generis præstantissimas in propria natura. Quare manifestum est, lignum sanctum optimum & saluberrimum ex insula sancti Ioannis comportari. Dicendum est deinceps quale sit per se lignum sanctum eligendum. *Ligni sancti electio.* Ac primùm ex arboris ætate media vim habet firmiorem. Tenera enim ætas cuiusque vegetabilis tenuem suscipit leuemque vegetationem: senectus verò prope corruptionem est, vt Auerroes ait secundo de generatione, & secundo Methcororum: virtusque propterea in senectute minuitur. Quapropter media ætate arboris optimum est lignum sanctum. Et ex arboris autem partibus nec tenues surculi eligendi sunt, nec rursus rami admodum crassi & robusti, aut etiam truncus, sed rami optimi sunt media crassitudine. Quanuis putent aliqui meliores esse radices, alii truncos, qui sint radicibus próximores. Sed nos id verum esse putamus, præsertim de radice, in regionibus vbi lignum nascitur, quòd ibi recens exciso succus maior est radici quàm ramis. Vbi verò iam aruit, citius radices quàm rami exiccantur. Quanuis verò lignum hoc sit materia quàm densissima, ac diu absit à corruptione, tamen eò melius omnino est, quò est recentius, maioremque habet succum atque vigorem. Nam semper amittit necessariò li-

gnũ ipſum aliquid ex ſuo humore, qui cùm exiguus illi ſit propter ſiccam ipſius complexionem, breui areſcit, demptóque ſucco, in quo eſt virtus ipſius naturalis, amittit propriam naturam, atque euaneſcit, remanétque pars terrea tanquam exanima, quamobrem recentiſsimum eſt optimum, præſertim in calidis morbis & ſiccis, nondum exhalato humore ac ſucco illo vnde operatur. Eligatur igitur lignum ſanctum ex inſulæ ſancti Ioannis, ex arbore mediæ ætatis, ramo mediocritum ſit quàm recentiſsimum, ac ſi fieri poteſt, annum non excedat, graui pondere, cortice hærenti, colore fuſcum & flauum.

Cuius naturæ & complexionis ſit lignum ſanctum.

CAP. IIII.

TEMPERATISSIMVM quidem eſſe natura lignum ſanctum, apparet ex maxima ipſius virtute atque operationibus, dum ea medicina ingentes & quàm plurimi morbi curantur ſine læſione vexationéve languẽtium: quin magnum ſumentibus præſtat alimẽtum præter cętera ſimplicia, quorum vſus eſt medendis corporibus humanis. Quamobrem licet tantos & tam varios effectus producat magis ex virtute intrinſeca & ex forma ſubſtantiali, quàm ex quali-

tatibus

tatibus, tamen ex primis etiam qualitatibus ipsum operari necesse est. Quibus constat, vt diximus, esse maximè temperatum, atque ex omnibus quatuor qualitatibus operari: quoniam & ægrotos sanat, & morbos curat calidos, frigidos, humidos & siccos. Nec obstat, quod Aristoteles præcipit 2. de generatione, contrariorum contrarias esse causas. Et Auerroes primo de generatione, contrarium non accipere suum contrarium. Neque enim simpliciter & absolutè diuersos & contrarios qualitatibus morbos & ægrotos curat lignum, vt imperitè hactenus creditum est. Sed variè ac diuersè pręparatum & alteratum: intensum, maiori portione ligni infusi: remissum, maiori aquæ infusiõe. Quo pacto contraria possunt contingere in eodem subiecto, alterum videlicet in intenso, alterum in remisso, authore Auerroe 4. Me theor. Temperatissimę autem naturę hoc lignum esse, licet cognoscere ex Auerrois doctrina quinto Colliget, aliorúmque authorũ simplicium qualitates indagantium per primas operationes, secundas & tertias. Primę verò operationes sunt calefacere, frigefacere, siccare, humectare. Secundæ sunt, quæ ex primis proueniũt: vt à calido & humido molle reddi, à frigido & sicco durum fieri. Tertias virtutes dicimus, quæ fiunt in proprio

Cap. 3. Ligni sancti mira tẽperies.

ac

ac determinato ſubiecto, vt prouocare vrinam, educere choleram. Ex primis autem operationibus liquet, temperatam eſſe naturam ligni ſancti, quoniam ſumpta hæc medicina, nequaquam plus iuſto aut calefacit aut refrigerat, aut exiccat, aut humectat, nec vnquam temperiem excedit: non enim conuertitur in calidiorẽ chilum, ſed in temperatum. Temperata verò medicina eſt, vt ait Auerrois, quæ cùm ſumitur exigua portione, comparata materiæ, per illam è corpore eductæ, non inducit affectionem extraneam in corpore. quod potiſsimum in hoc ligno reperitur. Nunquã enim ęgrotis etiam diu ipſum ſumentibus, extraneam inducit affectionem. Ex ſecundis item operationibus & tertiis temperatum apparet lignũ ipſum: nam & ſtringit, & laxat, & illa omnia moderatè operatur. Et ſi vel pulmonem purgat, vel hepar, vel ſi vrinam prouocat, vel ſudorem educit, vel ad quodcunque remedium adhibetur, omnia efficit temperatè ſine læſione corporum vel moleſtia. Quapropter manifeſtum eſt ex operationibus temperatiſsimum eſſe natura lignum ſanctum. Licet difficile credat eſſe Auerrois, medicinã inueniri in cunctis operationibus temperatã. Sed id nos ita ſe habere, et experimẽtis intellèximus, atque ita nos iure affirmamus at-

que

que præcipimus. Ariſtote. enim tradit 2. Poſteriorum, ex ſenſu memoriam fieri, ex memoria experientiam, ex experientia artem conſtare. Quanquam verò temperata natura eſt, & complexio ligni ſancti, tamen eſſe prædominium ei neceſſe eſt, quemadmodum ſimplicibus cunctis vnius qualitatis & complexionis. Itaque conſtat apud omnes calidum & ſiccum eſſe hoc lignum: ſed non admodum liquet cunctis, quo gradu caliditatis: nam putant plerique ob maximas illius operationes ad tertium caliditatis gradum pertingere. Nos verò affirmamus ad ſecundum tantùm gradum aſcendere caliditatis, nec hanc metam caloris excedere illius naturam: idque probamus ex medicinæ ratione in hunc modum: Quicquid manifeſtè operatur, neque inde nocumentum aliquod contingit in corpore, eſt in ſecundo gradu propriæ complexionis: lignum ſanctum manifeſtè operatur, nec tamen inde nocumentum aliquod corpori contingit: ergo lignum ſanctũ eſt in ſecundo gradu propriæ complexionis. Maior aſſumptio confirmatur Gal. authoritate quinto de ſimplici medicina, qui ait: Quæ ſunt in ſecundo gradu complexionis, hæc fieri poteſt vt calefaciant vel refrigerent, aut humectẽt, aut exiccẽt ſine corporis læſione aut moleſtia. quod

Qualis ſit complexio ligni.

Cap. vlti.

idem testatur Auicenna, fen 2.1. canonis do-
Cap. 15. ctrina 2. Gradus, inquit, secundus est, vt sit
inde operatio fortior, quàm primi, non ta-
men vt operationes corporis impediat, aut
mutet earum cursum naturalem, nisi id fiat
per accidens, vt si sæpius agat, aut multum
sit quod agit. Notandum autem est id, quod
dicit multum, quoniam in ligni sancti medi
cina, si magna sit portio ligni, & aquæ par-
ua, necesse est vigorem intendi propriæ cali
ditatis: contra autem, remitti. Minor verò
assumptio frequenti ac manifesta confirma
tur experientia, dum tantas videmus ac tam
varias illius operationes in corporibus me-
dendis sine vllo nocumento aut vlla pertur-
batione. Nam si tertium caliditatis gradum
hoc lignum attingeret, ægrotis tandiu ipsum
sumẽtibus febres omnino induceret, aut in-
flammationes, aliásque affectiones noxias
ex vi caloris. Quin apud eas gentes, vnde
hoc lignum affertur, infantes (vt vulgò acce-
pimus) corpore nascuntur plurimis pustulis
corrupto, paucósque post dies ab ortu, cor-
pus omne inficitur à vertice ad pedes: quàm
primum verò decoctione sumpta radicum
ligni sancti, mundari corpuscula, atque abso
lutè sanari paucis diebus. Et radices tamen
vehementiores sunt reliqua arbore. Infan-
tium verò tenera corpora sunt, et lęsioni ma
gis

gis obnoxia. In terris quoque noſtris, vt diximus,& operationes magis videmus manifeſtiſsimas ligni ſancti,& nulla nocumenta. Ex quibus omnibus planè conſtat,lignum ſanctum calidum & ſiccum eſſe in ſecundo gradu,non vltra,& eſſe in vniuerſum complexionis,& naturæ temperatiſsimæ.

De proprietate ligni ſancti,& operationibus.

CAP. V.

PROPRIAM eſſe naturam ligni ſancti, atque complexionem diximus calidam & ſiccam:verùm præclaræ huius medicinæ ingens eſt,ac multiplex virtus & operatio, nec vnius tantùm complexionis ægrotis ac morbis medetur,ſed in omni operatur complexione,modò rite præparetur, morbóſque atque ægrotos curat diuerſos qualitatibus & diſpoſitionibus.Nam præter vim intrinſecam ſuæ naturæ, ac formæ ſubſtantialis,ex qualitatibus etiam operatur,non tantũ calida et ſicca,ſed humida quoque,atque vbi opus eſt,etiam frigida. Itaque & calefacit,& exiccat, & humectat, & refrigerat. Neque id eſt à ratione alienum,vt idem operetur diuerſa & contraria , ſi modò diuersè diſpoſitum operetur, ex Ariſtotelis, Auerroiſque doctrina,vt ſuperius demonſtrauimus.Galenúſque oſtendit primo de ſimplici medicina , virtutes eſſe diuerſas in aliquo

Ligni ſancti varius & multiplex vſus in medicinis.

ſimplici cõiunctas. Atque in vna eademq́ue medicina vim inueniri, quæ calefaciat, vim quæ exiccet, vim quæ humectet, & vim quæ refrigeret. Quod idem contingit in ligno ſancto. Ipſum enim omnia hæc aptum natũ eſt operari, ſi rectè præparetur, & exhibeatur pro ea qualitate, ſecundum quam eſt operaturum, ex portione videlicet ligni, & aquæ infuſionis, ex quantitate medicinę, & ex numero potionum. Itaque ligni ſancti operationes magnæ ſunt, atque ſalutares, variæ item atque multiplices, & ex intrinſeca virtute ſubſtantiali, & ex omnibus quatuor primis qualitatibus: quàm pluriſmosq́ue atque diuerſos curat morbos, ægrotosq́ue diſpoſitionibus diuerſis, ſi ritè præparetur & exhibeatur, vt ordine inferius explicabitur.

Quæ permutatio ſit medicinæ ligni ſancti.

CAP. VI.

PERMVTATIO medicinæ ligni ſancti fit præcipuè in morbo Gallico, vt curetur vnguento argenti viui. Quod tamen fieri debet in veteri morbo, atque in corpore malè affecto & diſpoſito. Neque tamen ad vnctiones veniendum eſt prius, quàm ex medicina ligni ſancti bis térve ſumpta cognitum fuerit ægrotum non conualeſcere. Nam hęc ligni medicina propria eſt ad morbum Gallicum

ſicum curandum, ac præter cæteras maximè ſalutaris, nullæq́ue remanent ex ea corporum offenſiones. Quod minimè fit ex argenti viui aut cinapri medicina, ex qua offenſiones corpori remanēt, læſiones q́ue perpetuæ, vt nos ex longa experientia cognouimus, & propria diſputatione demonſtrabimus, de cinapro & argento viuo. Minimè verò quiſpiam proficeret, ſi his non intellectis diu noctuq́ue in horum correctione ac præparatione laboraret. Nam argentum viuum omnino inficit ac lędit principalia membra, atque etiam cætera, oſſaq́ue & neruos corrumpit, nodosq́ue inducit oſsibus & iuncturis. Et nos quidem diu laborauimus in argenti viui correctione vſque ad ingenioſam illius diſtillationem, & tamen nullam illius inuenimus correctionē: vnde corrigi omnino non poſſe cenſemus. Quamobrem ligni ſancti medicina in morbo Gallico non aliter cum argenti viui vnguento permutanda eſt, quàm vbi ea bis térve ſumpta, non conualuit æger & ex morbo vetuſto. At tunc demum venit ad vnctionis medicinam. De qua enim nihil attinet nos hoc opere tractare, quod de ligno ſancto inſtitutum eſt, præſertim cùm abundè alii ſcripſerint de ipſa vnctione. Atque hactenus de medicina ligni ſancti communia quædam, vt plerique vete

Argenti viui nocumenta.

rum consueuere, tradidimus. Post hæc de varia, diuersáque ipsius præparatione & exhibitione in variis diuersisque & dispositionibus & morbis propria præcepta sumus polliciti, trademus sigillatim. Ac prius communia quædam & vniuersalia præponemus in curatione obseruanda. Nam ex Aristotelis præcepto primo Physic. ab vniuersalibus ad particularia procedere oportet, vt eodem loco testatur Auerr. & secundo de anima. Quoniam commune atque vniuersale magis notum est, quàm particulare ac proprium, atque propterea consideranda cuiusuis rei ratione, propriis debent communia præponi, vt eodem loco Auerroes præcipit. Nam quę magis nota sunt nobis, ea sunt communia: quæ minus nota, sunt propria, vt in eodem loco tradit Aristoteles, atque in aliis plurimis. Ordo verò intelligendi est, à magis notis ad minus nota intellectui. Quod Auerroes ostendit secundo de generatione, primo Physicorum, ac multoties aliis locis. Iure igitur nos in ratione multiplicis medicinæ ligni sancti communia prius exponemus, deinceps propria seorsum singula demonstrabimus.

Cur medicinæ ligni sancti tanta vis est in morbis curandis.

CAP. VII.

QVO magis medicina quælibet similis sit calori corporis nostri, & succo vitali, atque in eum conuertitur succum, cùm sumitur, eò vehementius operatur, & tutius ac manifestius. Eáque medicina perfectissima est, quæ medicum nutrimentum dici poßit, cùm in substantiam corporis conuertatur, vt tradit Auic. fen 2.1. Canonis. Cibus autē potúsque salubris ille est, qui ita afficit corpus nostrum, vt in similitudinem ipsius corporis, hoc est in substantiam conuertatur, quod eodem loco præcipit Auic. Hæc verò medicina ligni sancti maximè omnium similis fit succo vitali corporis nostri, atque in eius naturam conuertitur, insignéque præbet corpori nutrimentum supra omnes cibos & potus: hanc enim ex ligno potionem cum exiguo alio cibo tandiu sumentes ægroti, ita nutriuntur, ac si ex quauis alia materia, cibo vescerentur multò maiore. Nec minus nutrit potio hæc, quàm ius pulli consumpti. Quamobrem nil mirū est, si tātum valeat medicina hæc ad sanandos hominum morbos, quādo tanta illi similitudo est cum substātia corporis humani, ac pręterea vim habet salutarem. Omnium enim natura est

Quæ optima medicina.

Cap. 15.

Quis cibus potusue optimus.

operatrix; vt tertio Tech. tradit Gal. Itaque tam mira operatur hæc potio, quoniam dum sumitur, vt diximus, continuò ac maximè inducit virtutem succi vitalis in corpore, illumq́ue mirificè auget ac roborat, tum ex propria vi suæ naturæ, similitudineq́ue suæ substantiæ corporis humani, arcet expellitq́ue ab ipso corpore omne aduersum & officiens atque extraneum. Atque ita & ratione sui ipsius iuuantis, & nocentis extranei semoti, vehementer operatur in morbis tollendis. Purgat enim sanguineum, & officientes materias resoluit, atque ita totius corporis mẽbra conualescunt: imbuta enim membra stypticis pharmacis, vim salubrem transmittunt per omne corpus. 3. Tech. Galeno præcipiente.

Quòd alij morbi, quemadmodum Gallicus, curentur ligno sancto.

CAP. VIII.

Quos curet morbos ligni sancti medicina. Cap. 2.

NON solùm Gallicus morbus curatur ligni sancti medicina, vt initio apud nos fuit illius vsus, sed hecticæ salutaris est, podagræ, & epilepsiæ, atque aliis morbis quàm plurimis. Nam licet effectus diuersi differãt, vel propter agens, vel propter suscipiens, vt ait Auerrois 2. Metheororum, ac propterea videatur non posse eadem medicina curare morbos diuersos: aliter tamen se res habet, quoniam

quoniam eadē medicina variis modis atque diuerſe præparata & confecta diuerſas accipit diſpoſitiones, ac diuerſe afficit: nec idem ſit agens, ſed multiplex & variū, vt ſuperius eſt latius demonſtratum. Quapropter varios parit diuerſosque effectus in morbis curandis. Sed & Gallico morbo ſæpe contingit iunctos eſſe, quos diximus morbos, aliósque complures, atque dum adhibita eſt ea medicina propter morbum Gallicum, reddita ſalus abſoluta eſt ęgrotis, ſublato tā Gallico morbo, quàm quouis alio adiuncto. Quòd ſi tanta vis eſt huius medicinæ, vt quemlibet morbum, non minus quàm Gallicum auferat, multò facilius curare poteſt ſingulos ipſos morbos per ſe ſolos ſine Gallico morbo. Ex dialectica illa ratione, ſi de quo magis, etiam de quo minus, vt Ariſto. tradit 2. Top. Cùm enim aliis morbis eſt morbus Gallicus admiſtus, vehementius malum eſt, curatúque difficilius, quod additur illis noxius humor contagionis. Valde autem difficilis cura eſt omnis morbi, qui ex contagione contingit, raróque tollitur ope medicinæ, vt tertio Colliget, tradit Auer. Quod verò de hectica diximus curanda, non eſt de omni ſpecie ipſius morbi intelligendum, vt proprio capite inferius exponemus. Omnino autem id in omni morbo cu-

rando seruandum est, vt quum aliis medicinis minimè sanantur morbi, confugiatur ad ligni sancti medicinam. Sed iam ea exponere aggrediar, quæ seruanda sunt in curatione, quæ per hanc medicinam perficitur.

De loco eligendo, in quo curandus est æger.

CAP. IX.

Frigus humores densat.

QVONIAM expellendus à corpore est noxius humor, materiáque morbi resoluenda, laxentur opus est, aperti orésque fiant meatus corporis, qui pori appellantur, vt inde effluat morbus. Quamobrem calido loco æger cõtinendus est dum curatur, ne frigus humores denset, operationémque impediat naturę ac medicinę. Stringit enim frigus, poríque corporis fiunt angustiores. Itaque vel natura calidus sit locus curationis, vel arte cubiculum calefiat, in quo æger curatur. Modus tamen seruandus est in loci caliditate, pro cuiusque morbi ratione. Nam in frigidis morbis, & in multo humore noxio, calidiore opus est habitatione: in calido verò morbo, & in exiguo humore, minus calidus locus est necessarius. Itaque pro ratione & morbi & ægroti sedes aut magis aut minus calida adhibeatur.

De tempore anni eligendo.

CAP. X.

APTISSIMVM tempus eſt ver adminiſtrandæ huic medicinę ligni ſancti: deinde autumnus, ob mediam temperiem inter calorem et frigus. Aeſtas minus vtilis eſt, atque in calidis morbis & complexionibus etiam pernicioſa, ob nimiam reſolutionem, quæ tunc facilè poteſt contingere. Hyems quoque vitanda eſt in morbis & complexionibus frigidis: magis enim afficiuntur corpora atque læduntur à ſimili qualitate, quàm à contraria. Si autem vis morbi atque neceſſitas vrgeat, ſæuiente etiam hyeme, ita calefieri locus poteſt, vt temperies in eo ſentiatur medii veris.

De cibatione, & quare cibus exiguus præbendus eſt in hac curatione.

CAP. XI.

QVVM decoctio cibi ſit perfectio humoris generati propter actionem caloris naturalis in idoneam materiã, vt Auer. tradit 4. Metheor. cúmque decoctio ligni ſancti non facilè concoquatur, ſi cum illa plenior cibus ſumeretur, non poſſet naturalis calor vtrunque ſuperare, atque hoc pacto concoctio impediretur. Quapropter modicus eſt ſumendus cibus, vt optimè concoquatur.

Cur pane vescendum est bis cocto potius, quàm alterius modi. CAP. XII.

Bis cocto potius, quàm alio pane vescendum est, cum decoctione ligni sancti, quòd is panis est maximè siccus, vt sua siccitate diu retineat ligni decoctionem in stomacho. Sicci enim proprium est retinere. Itaque ne ligni decoctio sumpta citò effluat à stomacho, crudaq́ue atque inanis venas permeet, siccitate retinenda est panis bis cocti. Nam cùm potio illa ligni humidum quid sit, citò ad hepar deflueret, atque illi admisceretur. Humidum enim, ait Arist. quarto Meth. facile terminari, difficileq́ue siccum. Mistio autem & coniunctio, vt eodem libro

Cap. I. tradit Auer. fit necessariò propter humidū, diuisio & separatio propter siccum. Vt igitur diu permaneat potio ligni in stomacho, concoquaturq́ue iuxta omnes concoctiones, atque ita subueniat corpori, & morbo medeatur, dum absolutè cōcocta fuerit, ac iam concreta, cohibenda est & glutinanda cibo vnà sumpto quàm siccissimo, hoc est, pane bis cocto. Nam, vt tradit Auer. 4. Metheor. siccitas facit humidum accipere concretionem & difficultatem separationis. Præterea is panis leuissimus est, vt præcipit Celsus 1. libro de Medicina, capite sexto. Quapropter eo cibo stomachus minus gra-

uatur. Nec etiam ita opilat bis coctus panis, vt communis. Parum verò refert, si tardius penetrat panis bis coctus. nam ea re non multùm superatur à reliquo pane. Sit tamen in suo genere is panis perfectus quinque illis qualitatibus, quas tradit Auic. 2. canone, capite proprio: hoc est, vt sit mundus, salitus, confectus, fermentatus, bene coctus. Fiat autē ex simila, potius, quàm ex farina communi, quoniam is vtilior est, & magis nutrit, vt eodem loco præcipit Auic. Neque tamen adeò refert, si pro bis cocto præbeatur panis communis, qui bene coctus sit, perfectusq́ue qualitatibus aliis, quas diximus, præsertim in consumptis ægrotis & in morbo calido, & complexione eadem. Non enim propter communem panem, si optimus sit, prohibebitur, quin absoluta fiat cōcoctio potionis ex ligno sancto, etiam in maximè languidis & infirmis.

De medica cibatione, quam diætam dicunt, & qualis debeat esse in hac cura, diæta regularis, qualis resumptiua.

CAP. XIII.

DIAETAM regularem constituimus in curatione ligni sancti ab initio ad finem curationis, tam in prandio, quàm in cœna, panis bis cocti vncias tres, vuæ passæ vncias duas, amygdalarum tostarum vnciam vnam

vnam. Si autem paulò egentior cibi ægrotus ſit, addi poteſt vncia panis, vt quatuor vnciæ ſint, & in prandio & in cœna. Diætam verò reſumptiuã ab initio curationis vſque ad finem conſtituimus, carnem pullaſtræ, gallinæ, caponis, phaſianæ, auicularum, hœdorum lactentium. Modus autem erit vt tres vnciæ carnis ſumantur, & totidem panis, tam in prandio, quàm in cœna: aut ſi vel ægroti vel morbi ratio exigit, & panis & carnis vnciæ quatuor. Tutius verò à carne incipietur pulli non coeuntis, vſque ad ſtatum curationis, deinceps cæteræ, quas diximus, carnes pro arbitrio præberi poſſunt. Si autem neceſsitas interuenerit, præbendum eſt, vel contuſum gallinæ ſeu caponis, vel ius pulli conſumpti ab initio ad finem curationis.

Quòd varianda diæta eſt ratione vel morbi, vel ægroti.

CAP. XIIII.

NON eadem ſemper diæta ſeruanda eſt in curatione ligni ſancti, ſed varianda nonnunquam eſt, & pro varietate diſpoſitionum, & præcipuè ac maximè pro varietate complexionum & ætatum. Pro varia enim ægroti diſpoſitione, vt infirmitatis ratio poſtularit, alia erit diæta initio curationis, alia in incremento, alia in ſtatu, alia in declina-

tione.

tione. Aliquando etiam diæta seruetur regularis, aliquãdo resumptiua, vt qualitati morbi conueniet, & ægroti. Variæ enim complexiones & ætates, varia etiam diæta curandæ sunt. Sanguinei verò & cholerici quanuis ex parte conueniant, facilius tamen tolerant inediam sanguinei quàm cholerici, cæteris paribus: tum quia sanguineus minus inflammatur, propter caloris tẽperiem, tum quia humor in eo tardius resoluitur propter humidã complexionem. Phlegmaticis quoque quanuis ex parte conueniat cũ melancholicis, facilius tamen propter maximam humiditatẽ fert inediam phlegmaticus, quàm melancholicus, qui siccus est: propter frigiditatẽ verò phlegmaticus hac re superat sanguineum. Itaque cholericus minimè omniũ est patiens inedię, ob feruorẽ et siccitatem. Quare varia esse diæta debet variarum complexionum. Idémque obseruandum est in variis ætatibus. Firma enim ætas minus cruciatur inedia, quàm iuuentus, cæteris paribus, iuuenes minus quàm pueri. Omnino autem in die purgationis, carne cibandus est æger, propter lassitudinem, quam efficit inanitio: illud tamẽ curetur, ne cruditas contingat. Si verò stomachus imbecillior fuerit, contuso gallinæ subleuetur, tam in prandio, quàm in cœna. Caro autem vel elixa sit, vel

aſſa ſuper prunas, nulloq́ue inficiatur ſalſamento, aut quouis condimento. Salis verò aut nihil, aut perparum adhibeatur, ne hebetetur, aut corrumpatur vis, atque operatio decoctionis ligni ſancti. Neque enim faſtidiũ ſtomacho timendum eſt, aut nauſea. Ipſa enim decoctio ſua virtute ſtomachum roborat, adiuuatq́ue ad concoquendum.

Quòd æger purgandus eſt in curatione ligni ſancti, & quoties.

CAP. XV.

Qui curatur ligno ſancto, purgandus eſt omni octauo die, vel ſaltẽ in duodecimo.

IN vnoquoque morbo, qui curatur ligno ſancto, æger purgandus eſt octauo quoque die vel ſexto, ſi multitudo apparet humoris noxii. Si autem noxius humor exiguus eſt, ſat erit duodecimo fieri purgationem. Itaque peritus medicus in hac re conſiderabit qualitatẽ morbi & ægroti, & maximè humoris noxii quantitatem. Hęc enim ligni decoctio digerit corporis humores, trahitq́ue illos ab extremis partibus ad medium, variis modis iuxta varias materias multò perfectius, quàm reliquæ medicinæ. Tenues autem humores per ſudorem eiicit: craſſos ad decoctionem facit aptiores. Itaque ſæpius æger purgandus eſt. Sed omnino initio curationis. Intra curationem verò, quo die purgatio fit, non ſumat ægrotus ſyrupum ex ligno ſancto, nec mane nec veſperi.

ſperi. In ipſa verò purgatione, & operatione medicinæ, ſi fuerit acer dolor, & pungens in ſtomacho vel inteſtinis: Item ſi remiſsius medicina operabitur, aderítque hebetatio: tunc præbendum eſt ius pulli ſeu gallinę ſine ſale, atque cum ſaccharo, aliáque adhibẽda ſunt adiumenta, quibus vtitur medicina. Id enim nihil officit curationi ligni ſancti.

A quibus abſtinendus eſt ægrotus, in curatione, & quæ ſeruanda.

CAP. XVI.

A Coitu omnino abſtineat ægrotus tempore curationis. Si quis verò in Venerem pronior fuerit, vngantur illius renes cerato aliquo frigefaciente, vt libido prohibeatur, & pollutiones. Sed & peracta curatione abſtineat prorſus à Venere, ſaltem per triginta dies: curas etiam omnes ab ſe fuget qui curatur, atque animi moleſtias, & perturbationes. Hæc enim, vt Gale. ait 3. Tech. malè afficiunt corpora, mutántque ab ea, quæ ſecundum naturam eſt, conſiſtentia. Is igitur, cui facultas eſt, detineatur, exhilaretúrque amicorum iucundis ſermonibus, factis dictíſque ridiculis, muſicæ dulcedine, rebúſque aliis, quæ illum voluptate afficiant, atque ab omni moleſtia quàm longiſsimè abſit. Si autem aufugerit ſomnus ab ęgroto, nimiúmque illum vigilia vexarit, periculo-

A coitu abſtineat qui purgatur.

ſum eſt malum, atque illi maturè ſuccurrendum. Nam quemadmodum ſomnus eſt vinculum quoddam virtutum corporis & confirmatio: ſic vigilia, quæ ſomni priuatio eſt, eneruat vires ipſas, atque diſſoluit, vt Auer. de ſomno & vigilia, & 11. Colliget, oſtendit. Itaque ſomnus prouocandus eſt, vel ſyrupo papaueris, vel alio adiumento. Vt autem tutius æger curetur, vſque ad incrementum curationis ſemper decumbat. In ſtatu verò & declinatione, poſt matutinum ſudorem ſurgere poterit, reliquúmque diei ducere pro illius arbitrio: ita tamē vt nec frigus ſentiat, neç laſsitudinem. Ob hanc igitur cauſam, aliáſque plures, partiendus eſt morbus, & curatio per quatuor tempora, quanuis curatio breuiſsima procuretur, quæ eſt viginti dierum. Nam communis curatio, & vſitatio eſt dierum quadraginta. In curatione verò, particularia localia non debent apponi loco ægrotanti, niſi poſt initium vel incrementum curationis. Aliter enim augeretur cauſa morbi coniuncta. Per totā autem curationem nunquam aqua frigida æger lauet manus, nec eam tangat, ne frigiditas aquæ actiua repellendo humores ab exterioribus ad interiora nocumentum aliquod inferat membris nobilioribus: quare abluantur manus vel vino albo calido, vel aqua calida.

Somnus prouocandus eſt.

In curatione nunquā lauet manus aqua frigida.

De

De sudore, & quæ in illo seruanda sunt.

CAP. XVII.

POtio ligni sancti, vt superius diximus, suapte natura educit sudorem, qui initio ferè curationis, & incremento solet fieri copiosior, remissior verò in statu & declinatione: vbi per totam curationem, ab initio ad finem largior fuerit sudor, argumentum est multæ morbi materiæ, ac noxii humoris. Interdum tamen sudor plurimus contingit ex ægroti caliditate, aut ex laxitate pororum, aut ex vtroque. Si cui verò non per se sudor fluit, arte prouocãdus est, atque educendus, puta latere calefacto albóque vino superinsperso, ac plantis pedũ supposito. Hoc enim adminiculo facilè sudor educitur. Prouocandus autem sudor est non semper eodem modo, sed aliquando largus, aliquando mediocris, aliquando perexiguus, prout conducere videbitur & morbo & ægroto. Vt verò humiditas, præsertim capitis, non officiat, tondeatur ad cutem qui curatur, ac post sudorem ab summo vsque capite ad plantas imas diligenter abstergatur atque siccetur. In reliquis quoque membris nulla sudoris pars relinquatur, ne humor ille maius afferat nocumentum, atque augeat morbum. Ergo optimè totum corpus siccetur, sed maximè caput.

Sudor est prouocandus, si quis per se non sudat.

Qua forma conficiatur ligni sancti medicina.

CAP. XVIII.

NOn sunt audiendi, qui putant fieri posse medicinam ligni sancti per catapotia seu pilulas, aut etiam per pastillos, seu electuaria, nec etiam idonea est confectio florum ipsius ligni sancti, aut teneri arboris surculi saccharo conditi, aut syrupus ex succo ipsorum surculorum. Hæc enim particularem faciunt medicinam, nec per illã mundari possunt restituíque membra vniuersa longo atque assiduo morbo affecta. Itaque non tolleretur morbus à particulari sumptione. Neque salubrior esset eo pacto medicina ligni sancti cæteris vsitatis, quæ parum prosunt. Quamobrem optimus modus ac salubrior forma medicinę ligni sancti, est decoctio ipsius ligni. Ea enim est medicina vniuersalis, tum maximè nutrit sumentes, vt verè sit medicum nutrimentum, quod superius demonstrauimus. Decoquendus verò ex arbore est, truncus mediæ crassitudinis, mediocris ætatis, non mediocris ponderis, & recens, cortice maximè contiguo & hærenti, colore inter fuscum & flauum, ex insula sancti Ioannis vel sanctæ Crucis, vt superius disseruimus: vbi etiã ostendimus, apud nos radicem arboris non esse idoneã, quanuis in suis terris aptissima sit ad medicinalem

lem decoctionem.

Quòd longa mora fieri debeat decoctio ligni sancti. CAP. XIX.

LIgnum sanctum demonstrauimus habere materiam ſiccam, denſam & duram. Facilitas verò miſcibilium contingit ex humido, contrà difficultas ex ſicco: vt Auer. ait 1. de generatione. Ariſtotelésque tradit eodem loco, quodque corpus miſcibile fieri, redactum ad humidam ſubſtantiam. Quamobrem lignum oportet diu ac longa mora decoquatur, vt redigatur ad humiditatem, atque etiam vt commiſceatur aquæ decoctionis, vnáque forma liquoris fiat ex aqua & ligno, ab vtroque diuerſa. Nam quæ miſcentur, corrumpunt inuicē intentiones, & proprias qualitates, vt ait Ariſtoteles ſecundo de generatione. Itaque per longā decoctionem lignum ſanctum, ſublata ſiccitate ac denſitate, humidum fiet, ac liquidum & rarum. Quibus qualitatibus, vt teſtatur Auerroes primo de generatiōe, facilè quoduis corpus in ſubſtantiam aliti conuertitur.

Quomodo præparetur lignum ſanctum ad decoctionem.

CAP. XX.

VT facilius in infuſione macerari poſſit lignum ſanctum, cultro radendum eſt, redigendúmque in tenuiſsima ramenta.

Hæc ligni ramenta in aquam infusionis mergantur in mundo vase. Debet autem vas ad vnum modum decoctionis vitreum esse: ad alterum modum fictile seu testaceum, vt ostendemus. Mora infusionis in frigidis morbis duodecim horarum sit ante decoctionem, vt melius misceatur, operetúrque validiús. In morbis calidis, aut breuis, aut nulla sit mora infusionis, ne nimis intensè operetur, vt sigillatim suis locis exponemus.

Quomodo decoquatur lignum sanctum, & quot sint illius decoctiones.

CAP. XXI.

Decoquitur lignum sanctum vno modo, posita infusionis aqua cum ramentis ligni, vt diximus, in vitreo vase. Hoc autem vas vitreum cum infusione ponitur intra maius alterum vas ęneum plenum aqua communi, mediis paleis intra vtrunque vas, ne vas vitreũ frangatur. Feruente verò aqua cõmuni in ęneo vase calefacto à subito igne, feruet etiam atque decoquitur infusio in vase vitreo calefacto à feruenti aqua cõmuni.

Hoc est 8. Methodi, de vnguentis in duplici vase calefaciendis.

Consueuimus, inquit Galenus octauo de ingenio, calefacere olea duplici instrumento: quia si aliter calefiant, corrumpitur eorum virtus. sic & de ligno sancto dicendum est. Alter decoctionis modus est simplex, hoc est, vt decoctio fiat in vase fictili ab igne calefacto.

lefacto. Prior autem decoctio in gemino vase, est virtutis alteratiuæ, ac refrigeratiuæ, aptior calidis morbis, & calidis complexionibus, hoc est, cholericis & sanguineis. Altera decoctio simplex in vase testaceo est calefactiuæ magis virtutis, frigidis morbis idonea, & frigidis complexionibus, phlegmaticis, & melancholicis. Quoniam verò superius diximus longa mora decoqui oportere lignum sanctum: id animaduertendum præcipimus, non omnibus morbis, & ægrotis eiusdem moræ decoctionem conuenire, sed aliis maioris moræ, aliis minoris. Quamobrem gradus constituendi sunt in ipsa decoctione: vt, verbi causa, primus gradus decoctionis sit, quo decoctio remanet vnius libræ, secundus nouē vnciarum, tertius vnciarum sex aut septem, & ita deinceps. Decoctio autem non simplex, aut vnica fit, sed duæ ac tres fiunt. Eadémque ramenta ligni, facta prima decoctione, atque compressa & percolata, iterum ponuntur in aquam infusionis: & fit secunda decoctio, atque iterū comprimuntur, & colantur: tum tertiò, si opus erit, ponuntur in aquam infusionis, & fiat tertia decoctio. Prima verò decoctio dicitur syrupus, seu prima aqua ligni. Secunda, secunda aqua: tertia autem, tertia aqua. Syrupus autē, seu prima aqua ligni, magis est ca-

lefactiua, ad morbos apta & complexiones frigidas. Secunda aqua eſt alteratiua magis, & refrigeratiua, calidis complexionibus & morbis adhibenda. Initio autem autumni, & vltimo vere, tertio quoque die, aut etiam altero, decoctio eſt conficienda, quoniam calore anni celeriter corrumpitur. Hyeme verò ſat eſt, vt quarto quoque die vel quinto, aut ſexto conficiatur. Ob frigus enim non ita facilè putreſcit. Quare hyeme libra integra fiat decoctionis, calidiore anni tempore ſemilibra. Atque hoc modo fit decoctio ligni ſancti.

An in decoctione ligni ſancti, alia decoquenda ſint vnà cum ipſo ligno.

CAP. XXII.

IN fine curationis, in complexionibus calidis, decoqui poſſunt cum ligno ſancto frigidæ herbæ: vt cichorea, endiuia, bugloſſa hortenſis, quam borraginē dicunt, aliæq́ue id genus. Id verò fit ad refrigerandam iecoris caliditatem, totiúsque ſanguineæ habitudinis. Quod autem de fine curationis diximus, idem fieri poteſt, non tantùm in actu præſeruatiuo, ſed etiā in curatiuo, pręſertim in aliqua diſcraſia iecoris, atque in aliis, maximè quorum tibię puſtulis vlcerantur, quibus ſola ſubuenit ligni ſancti medicina. In hac autē decoctione, in qua herbæ admiſtæ ſunt,

ſunt, idem ritus ſeruandus eſt, & regula, de diæta, potione, & cęteris, quę ad curationem abſolutam pertinent ligni ſancti.

Quòd vario gradu & intenſione decoctio facienda eſt ligni ſancti.

CAP. XXIII.

MOra decoquendi, atque gradus, quos diximus, decoctionis, diuerſi eſſe debent, frigido anni tempore, & calido, cęteris paribus. Nam hyeme intenſior debet fieri decoctio, & maiore gradu: vere atque autũno, minore gradu, atque remiſsior. In temporibus item curationis, hoc eſt, initio, incrementóque, ſtatu, & declinatione, non idem ſeruetur modus decoctionis in paribus morbis et ęgrotis. In variis quoque morbis, variis ætatibus, variis complexionibus, varius debet omnino eſſe gradus decoctionis, vt ſigillatim inferius exponemus. Nihil verò refert, quod aiunt, gentes illas, apud quas naſcitur lignum ſanctum, eodẽ ſemper modo ac ſine vllo diſcrimine conficere ac ſumere hanc potionem. Nam imperiti illi ſunt artis medicinæ, ac rationis, vel fortè quoniam recens lignum decoquunt, ſalutaris eſt ea medicina, quocunque alio modo conficiatur, vel quia in illis regionibus antidotaria medicina eſt lignum ſanctum, vel, quod credibilius eſt, decoctionem conficiunt admodum tempera-

tam, vt in omni tẽpore anni ſubueniat ęgrotis omni ętati, omni morbo, omníque complexioni.

Quibus horis ſyrupus ligni ſancti ſumendus ſit.
CAP. XXIIII.

SYrupus ligni ſancti ſumendus eſt ęgrotãtibus & mane, & veſperi. Ante prãdium verò & ante cœnam ſumatur, tanto temporis ſpatio, quanto opus eſt, vt concoqui poſſit, pro ſtomacho vel firmo vel imbecillo. Atque magnopere errarunt, qui præbendũ ſyrupum arbitrati ſunt poſt cibum ſecunda hora. Ea enim res aduerſatur rationi totius medicinæ. Quare tempus concoctionis ſyrupi ſit circiter quatuor horarum ante prandium et cœnã, plus minus, prout vires concoquendi, & ſyrupi quantitas exegerit. Si autẽ morbus in cerebro ſit, tunc ſyrupus poſt cibum præbeatur, vt ſuis locis declarabimus.

Quòd non eadem ſemper quantitas & qualitas ſyrupi ſumenda eſt. CAP. XXV.

NOn eadem quantitate ſyrupus prębeti debet omnibus temporibus curationis. Sed à paucitate incipiendum eſt, paulatímque quantitas augenda. Natura enim nõ fert repẽtinas mutationes: vt I I I. Tech. prę cipit Galenus. Quare imbecillis ęgrotis præbeantur vnciæ tres ſyrupi mane, tantũdémque veſperi in incremento, quatuor in ſtatu,

& declinatione ſex. Aliquando verò præbeatur ſyrupus aut tantum mane, aut tantũ veſperi, ſi aut valde nauſeãs fuerit ægrotus, aut ſtomacho nimis imbecillo, vt fieri non poſſint omnes decoctiones neceſſariæ. Itaque animaduertendus hic modus eſt ab iis, qui curam gerunt ægrotantis. Sed & ætatis ratio habenda eſt in quantitate potionis, & complexionis, & in vniuerſum totius diſpoſitionis cuiuſque ægroti, vt modus quantitatis ſeruetur in vnoquoque. Hæc verò nos ſuis locis ſingula exponemus. Quod autem de quantitate diximus potionis, idem omnino ſeruandum eſt de qualitate, hoc eſt, de gradu & intenſione decoctionis.

Quid agendum ſit, ſtomacho nauſeante.

CAP. XXVI.

SI cui aſsidua nauſea contigerit, non eſt propterea dimittenda incœpta curatio. Nam paulatim atque in dies nauſea minuetur, ſempérque ſtomachus robuſtior fiet. Si autẽ eueniat nauſea ex innata ſtomachi caliditate, tunc ſyrupum, & aquam, aut eorum alterum, vt morbus & ægroti diſpoſitio exegerit, ad frigiditatem oportet reuocare, vt minore gradu fiat, & remiſsior decoctio. Vt verò amaror ille frangatur ſyrupi vel aquæ ſecundæ, admiſceri poſſunt, aut coriandri præparati, aut ſaccharum roſaceum,

aut

aut aliud tale, quod & amarorem minuat, & conueniat morbo, & ægroto.

Quòd intermittenda est aliquando potio ligni sancti, aliquando etiam dimittenda.

CAP. XXVII.

Initio curationis dolores solent potius augeri quàm minui.

INitio curationis, in quibus morbis dolores sunt, augeri potius, quàm minui solent dolores ipsi, ob agitationē factam in humoribus, ex ligni operatione. Neque propterea est curatio intermittenda. Nam salus omnino futura est, procedente semper atque operante virtute medicinæ. Nam, vt ait Auer. IIII. Metheor. effectus augetur ex operatione inquieta, ac sæpe conualescit ægrotus non paruo tempore post curationem. Si autē aliquod accidens intra curationem accesserit, puta, febris, vel destillatio seu catarrhus, pręberi potest pro syrupo aqua secunda alteratiua in hora cibi, aut intermittenda est ad tempus potio ligni sancti, &, sublato accidenti, resumenda. At si perseuerauerit accidens illud, atq; periculū timetur, dimittatur omnino curatio ligni sancti. Cùm verò inerit aliquod nocumentū internum in spiritualibus vel nutritiuis, & aliæ tamen aderunt intentiones medēdi, per syrupos, & electuaria, & alia similia, tunc non est relinquenda potio ligni sancti, sed præbenda cū aliis illis medicamentis, vt subueniatur maximè interiori no-

cumento:

cumento: ita tamẽ vt quotidie, ſed ſemel tan tùm, ſumatur ſyrupus ligni, aut aqua ſecũda ſola in potu, loco vini, quæ aqua vel intenſæ decoctionis ſit, vel remiſſæ, ad calefaciendũ, vel alterandum, vt conueniet morbo & ęgro to. Atque hunc nos modum curationis experti ſæpe ſumus felici rerum euentu.

Quo pacto adminiſtretur medicina ligni ſancti in morbo Gallico. CAP. XXVIII.

SI morbus Gallicus recens fuerit, nec tres menſes exceſſerit, ſola humectatione opus eſt, et mundatione atq; recreatione mẽbrorum. Quod fit per potionem ligni ſancti alteratiuam, & refrigeratiuam. Nam ſi in recenti morbo intenſiorem decoctionem præberemus, & calefactiuam, (quod fieri debet inveteri morbo) proculdubio recẽs ipſe morbus deterior fieret, & augeretur. Calefactiua enim decoctio ligni, quæ, vt diximus, veteri conuenit morbo, ſua virtute aperitiua, in morbo recenti auget dolores iuncturarum, vomicas excitat oſſuoſas, mẽbra principalia inflãmat, infectáque dimouet à naturali temperamento, ac totum corpus vexat grauiſsimis accidentibus. Quæ omnia contingũt ex intemperata decoctione, ob nimiã illius intenſionem & caliditatẽ. Itaque diuerſa eſt ratio præbendæ potionis ligni ſancti, in veteri morbo Gallico, & recẽti, vt ſuis locis ſigilla-

tim

tim exponemus. Quum verò in hoc morbo vlcera sunt oris, aliorúmve membrorũ, dum curatio fit per lignum sanctum, mederi vlceribus possumus interea vnctione cum mercurio & ligno sancto. Et in oris quidem vlceribus ea vnctione septem dies collum vngendum est. In aliis verò membris circum ipsa tantũ vlcera vngatur mane & vesperi. Si autẽ vnguenti caliditas officeret vlceribus, alia poterit vnctio adhiberi frigidior alterans & exiccãs, mundatis prius vlceribus. De his verò latiùs inferiùs, ac sigillatim pręcipiemus.

Quæ post curationem ligni sancti seruanda sunt. CAP. XXIX.

PEracta in quouis morbo curatione ligni sancti, ad eum modum, qui est hactenus descriptus, primùm illud seruandum est, ne aut habitet aut versetur curatus in frigido loco, nec vnquã omnino sentiat frigus. Nam ob raritatem pororũ corporis facilè nouus aliquis morbus contingeret, qui esset curatu perquàm difficilis, præsertim si frigidus esset morbus, aut in frigido anni tẽpore. Modus deinde seruetur in cibo & potu, saltem ad duos menses, vt carnes edantur facilis concoctionis, ac cætera, quæ nihil omnino officiant. Quantitas verò cibi ea sit, vt illa minimè grauetur stomachus imbecillis ex inedia, quæ præcessit, atque vt bene concoctus

cibus

cibus facilè in substantiam aliti cōuertatur. Si autem peracta curatione, inflammatio cognoscetur in iecore & in habitudine sanguinea, quòd erratum in curatione fuerit, confecta decoctione nimis intensa, necesse est alterari iecur atque refrigerari syrupo aut aqua endiuiæ, aut re alia, quæ refrigerat, aut venā incidi, vt conueniet. Ad tuendam verò valetudinem ex quouis morbo, præsertim ex morbis chronicis, et qui vix euelli possunt, vt est podagra, poterit curatus procedente tempore quarto aut sexto quoque die sumere aquam secundam decoctionis ligni, vel syrupum, quod est multò vtilius. Quòd si per legitimā ligni curationem quadraginta dierū, non receperit quis integram salutem, debebit post aliquot menses, aut etiam annos repetere ipsam curationem, atque, si opus fuerit, tertiò aut quartò, de integro curari eadē ligni medicina eodémque ritu. Neque quicquam inde timendum est incolumitati: nam adeò est præclara hæc medicina & salutaris, vt, si ritè administretur, non modò non officiat sæpius sumpta, sed membra quoque omnia foueat, recreet, ac roboret, corpúsque per illam deducatur ad perfectam habitudinem, ac ferè iuuenescat.

Atque hęc nobis pertinere visa sunt ad cōmunem generalémque rationem huius medicinæ

dicinæ ligni sancti. Post hęc de vniuersis morbis, de ætatibus, de complexionibus sigillatim atque ordine præcipiemus. De ratione autem ipsorum morborũ, nihil attinet hoc opere disputare, de quibus plurimi atque præclari authores tractauere: sed in singulis morbis demonstrabimus diligenter quo pacto curandi sunt hac medicina. Iámque modum ponemus primo huius operis libro, si prius quasi corollarium illi addemus, rationem diuersæ operationis ligni sancti.

Quare diuersæ contingunt operationes ex me dicina ligni sancti.

CAP. XXX.

Lignum sanctum diximus esse naturę atque complexionis calidę in secundo gradu, ac siccæ. Quamobrem non mirum est, si curentur illo morbi & ægroti humidę naturæ ac frigidæ. Sed difficile illud videtur, quod nihil minus subueniat siccis calidísque morbis & ægrotis. Quare autem id fiat, nos ratione cognouimus, & vsu atque experimentis. Causa verò diuersæ operationis, vt suprà tetigimus, est varia confectio ipsius medicinæ. Remissior enim decoctio ligni sancti facit vt propriæ ipsius qualitates remissæ transfundantur in aquam decoctionis, qualitates verò aquæ minus transmutentur vigore ipsius ligni. Quo

fit,

fit, vt ex vtroque composita decoctio ad hunc morbum remissa, multò minus habeat ex qualitatibus ligni, multò plus ex aquæ qualitatibus. Ac propterea talis decoctio, ratione commistionis non iam calida & sicca est, sed humidæ potius & frigidæ qualitatis: quia composita qualitate coniuncta cum propria virtute atque potentia naturali ipsius ligni, iure ac merito ea medicina morbos curat & ægrotos calidę ac siccæ naturæ, humectatiuámque vim habet, & refrigeratiuam. Sed & ratione portionis ligni & aquæ decoctionis, humidam induit decoctio, & frigidam qualitatem, dum pars modica ligni cum aquæ maxima parte cōiungitur, vt exigua ligni quantitas intensiua superetur à quantitate aquæ nimiùm extensiua, atque ita decoctio accedat magis ad aquæ qualitates. Itaque siccum quidem & calidum est id, quod decoquitur, sed decoctio trahi arte potest propter aquam, in contrarias qualitates. Præcipua tamen causa, quòd tam mira operatur hæc medicina, nō tam qualitates sunt, quàm propria natura, vt diximus, & vis ipsius ligni veri, sancti & salutaris.

LIBER SECVNDVS DE LIGNO SANCTO.

PRAEFATIO.

Hoc secundo volumine de singulis morbis, vt dictum est, sumus tractaturi, curandis per ligni sancti medicinam. Constituimus verò propriam curationem in vnoquoque morbo, non solùm quæ ad morbum ipsum pertineat, sed quæ cuique conueniat habitudini seu complexioni ex diuersis quatuor corporum humoribus, sanguine, bili, seu cholera, pituita, seu phlegmate, atra bili, seu melancholia: quæ item conueniat cuique ætati, quæ firmo corpori, quæ imbecillo. Incipiemus autem ab eo capitis morbo, qui & molestissimus est, & curatu multò difficillimus.

De cephalea seu hemicrania.

CAP. I.

EPHALEA, morbus, vt ait Celsus, acutus ac pestilẽs, hemicrania etiam dicitur, quòd frequẽtius certam partem capitis infestet, licet variis locis, semper tamen qua caput capillo tegitur. Hic morbus varius est, ac multiplex malũ. Nos autem de dolore illo tractabimus, qui maximè vehemẽs est, & perniciosus, & qui vix curatur aliqua medicina. Eius mali & si multæ causæ sunt, potissima tamen est causa interna, vt dolor ex ipso corpore nascatur: siue ex solo capite oriatur malum, seu ex capite & ex alio membro, vt est lien, seu splen, iecur, seu hepar, stomachus, vulua, quæ & matrix dicitur, & similia. E stomacho verò præcipuè oritur is morbus, vt præcipit Auicen. prima tertii, cuius signum est, quòd plerunque fit dolor in priore parte syncipitii. Nam qui in margine ipsius syncipitii fit, hunc vulua maximè producit. In dextra autem parte capitis ex iecore transfunditur, ex liene in sinistra, vt docet Auicen. eodem loco. Quoniam verò ex causis morbi materialibus, quæ chronicum facit morbum, seu diuturnum, est *Cap.7.*

phlegma, aut melancholia, de hoc morbo cephaleæ primùm dicam, quum à phlegmate concitatur: siue is humor per se talis sit in corpore, ac(vt aiunt) radicaliter, siue talis sit in ratione alterius humoris, per vlteriorem combustionem vel resolutionem, seu etiam talis sit humor ab ineunte ætate, seu succedente tempore mutatus ob qualitatem regionis, vel propter sex res non naturales.

Curatio cephaleæ, phlegmate existente in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo.

CAP. II.

IMminuta primùm causa morbi antecedente, humore videlicet phlegmatico, iuuenis eius complexionis, si imbecillus sit, hoc modo curetur: Cibetur tota curatione diæta resumptiua, ab initio & per totum incrementũ curationis, tam in prandio, quàm in cœna, sumens tres vncias panis bis cocti, & tantundem carnis elixæ. In statu tres vncias panis, duas tantùm carnis: pòst redeat ad tres carnis vncias in declinatione, ac demum quatuor etiã vncias esse poterit æger circa finem curationis, vt non subitò, vel nimis minuatur cibus, vel nimis augeatur. Neque enim ex multa fame, vt Celsus ait, nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est. Sumatur autem in potu mane &

ne & vesperi aqua ligni sancti alteratiua, vt dicemus. Syrupus verò talis fiat: Ponatur in fictili seu testaceo vase, semilibra ex ramentis ligni, maneátq; in infusione horas duodecim in aqua fontana quindecim librarũ, deinde ferueat infusio ad ignẽ carbonũ, donec redeat decoctio ad libras octo, pòst coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto. Ex eo syrupo sumat ægrotus tã mane, quàm vesperi vncias quatuor ab initio curationis vsque ad statũ. In statu autem & deinceps vncias sex. Sumatur verò syrupus calefactus. In potu talis fiat aqua secũda: Ramẽta ligni cõpressa post decoctionẽ syrupi ponãtur in vitreo vase in aquã viginti librarũ: hæc ferueat in gemino vase ad ignẽ lignorũ, donec redeat ad quindecim libras: post hæc coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto. Ex hac aqua bibat æger in prandio & in cœna quantũ placuerit. Ea enim refrigerabit calidã iuuenis habitudinẽ. Si autẽ horreat bibens aquæ amarorẽ, tẽperetur amaror ipse admistis aquæ coriãdris, vt superius demõstrauimus. In robustiore verò iuuene idem seruetur modus curationis, prætérquàm quòd audacius minui poterit quantitas cibi, augeri verò syrupi per totam curationem. In hoc enim fortior est calor vitalis, faciliúsque ac melius fit concoctio.

In iuuene phlegmatico, vel melancholico.

CAP. III.

CIbetur is iuuenis, si imbecillus sit, diæta resumptiua, vt suprà dictum est. Caro autem sit assa, non elixa, amoto crusto superiore. Si verò fuerit robustior, diæta vtatur regulari. Syrupus autem & aqua secunda vim habeant calefactiuam, fiántque in hunc modum: Ponatur semilibra ex ramentis ligni in vase fictili, in aquæ fontanę libras quindecim, maneátque in infusione horas duodecim, tum ferueat infusio, donec decoctio redigatur ad sex libras: post hæc coletur, seruetúrque, vt docuimus, atque hic syrupus sumatur ab initio curationis, & per totum incrementum. In incremento verò vsque ad declinationem redigatur eadē decoctio ad quatuor libras. Secunda aqua in potu talis sit: Compressa ligni ramenta post syrupi decoctionem ponantur in aquæ fontanæ libras viginti, ferueátque decoctio, donec ad decem redeat libras, eáque, vt suprà dictū est, vtatur in potu ægrotus tota curatione in prandio & in cœna.

In sene cholerico vel sanguineo.

CAP. IIII.

HViusmodi senex, si imbecillus sit, ac resolubilis, imminuta prius causa morbi antecedente, cibetur diæta resumpti-

ua

ua tota curatione, etiam cum contuso gallinæ aut caponis: panis verò præbeatur bis coctus, vel bene coctus, quãtum in iuuene constituimus eiusdem cõplexionis. Syrupus pro hoc sene talis fiat: Semilibra ex ramentis ligni in aquæ libras quatuordecim ponatur in vase testaceo, maneat in infusione, vt suprà, ferueátque infusio ad ignem carbonũ, donec ad septem libras redigatur decoctio. Ex hoc syrupo sumat æger tam mane quàm vesperi ab initio vsque ad mediam curationem vncias quatuor, in reliqua curatione semilibram. Intra curationem verò deiectiones seu euacuationes non negligantur, vt morbo conueniet & ægroto. aqua secunda vtatur in potu, vt de phlegmatico iuuene dictum est, tota curatione in prandio & in cœna.

Curatio melancholia existente in causa in iuuene cholerico, vel sanguineo.

CAP. V.

IMminuta primũ causa morbi antecedente, cibetur talis iuuenis diæta resumptiua. Syrupus verò sic fiat: Ab initio ad mediã curationẽ fit semilibra ligni, aquæ infusionis libræ quindecim: maneãt ligni raméta in infusione horas duodecim, ferueat infusio in balneo Mariæ, donec redigatur decoctio ad vndecim libras. Seruetúrque, vt suprà, in vitreo

vaſe. Ex eo ſyrupo ſumatur, tã mane, quàm veſperi, ſemilibra. In ſecunda aqua, in potu ſint aquæ libræ viginti, ferueátque infuſio donec redigatur decoctio ad ſexdecim libras, reponatúrque ac ſumatur, vt ſuprá. A ſtatu curationis vſque ad finem, ſyrupus fiat ex ſemilibra ramentorum ligni, & aquæ infuſionis libris duodecim. maneat infuſio, ferueat, & reponatur, vt prior ſyrupus. Intéſio tantùm decoctionis maior ſit, vt duodecim libræ redigantur ad ſeptem. In ſecũda aqua in potu eadem quoque ſeruẽtur, quæ in priore decoctione, niſi quòd quindecim ſint libræ aquæ infuſionis, atque decoctio redeat ad duodecim. Intra curationem verò non omittantur euacuationes neceſſariæ. Si autem paulò robuſtior iuuenis ſit, eadem ſeruentur in curatione, niſi quòd minor aliquãdo cibus ſumendus eſt.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. VI.

CIbetur talis ægrotus tota curatione diæta regulari. Pro ſyrupo ſit ſemilibra ligni, aquæ libræ decẽ, fiat infuſio vt ſupra: tum ferueat in fictili vaſe ad ignem carbonum, donec decoctio ad quinque redeat libras. Eo ſyrupo vtatur ægrotus ab initio vſque ad mediam curationem, ſemilibram ſumens mane ac veſperi. Pro aqua ſecunda in potu

potu ſint libræ quindecim aquæ, redigatúrque decoctio ad decem. Ab incremento autem vſque ad finem intenſior ſit decoctio ſyrupi, vt decem libræ infuſionis ad tres redigantur. Sumantur verò ex eo ſyrupo, tã mane, quàm veſperi vnciæ octo. Intenſior item fiat ſecunda decoctio, vt decem aquæ libræ ad ſex redeãt. Si autem ſiticuloſior ſit ægrotus, ſecundáque aqua poſt ſyrupum non ſufficiat in potu ex compreſsis ligni ramentis, fiat prima ligni decoctio in potu ad hũc modum: Vnciæ tres ex ligni ramentis ponãtur in infuſione in vaſe fictili in libras quindecim aquæ, ferueátque infuſio, donec decoctio ad decem redigatur libras, coletúrque ac reponatur, vt ſæpius dictum eſt. Atque hæc prima aqua remiſsioris decoctionis ſuppleat in potu defectum aquæ ſecundæ.

In ſene cholerico vel ſanguineo.

CAP. VII.

SI is ſenex imbecillus ſit, imminuto prius humore melancholico cibetur diæta reſumptiua, vt ſenex phlegmaticus. Syrupus pro eo per totam curationem fiat calefactiuus, ad hunc modum: Ponatur ex ramentis ligni libra integra in vaſe fictili, in aquæ libras quatuordecim: fiat infuſio, vt ſuprà, ferueátque quouſque redigatur ad libras ſeptem. Ex eo ſyrupo, tã mane, quàm veſperi,

ſumatur ſemilibra. Pro aqua ſecunda in potu, ramenta primæ decoctionis compreſſa ponãtur in vitreo vaſe in aquæ libras viginti. Ferueat ipſa ſecunda infuſio in balneo Mariæ, donec ad quindecim redeat libras. Si verò paulò ſit æger validior, cibetur interdum diæta regulari, augeatúrque potio ſyrupi duabus vnciis, & octonas ſumat vncias per incrementum & ſtatũ curationis.

In ſene phlegmatico vel melancholico.

CAP. VIII.

Cibetur huiuſmodi ſenex tota curatione, diæta regulari, pane bis cocto, & vua paſſa. Ad ſyrupum ſit libra integra ligni, aquæ libræ ſedecim. ſiat infuſio de more, ferueátque ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad ſeptem libras. Coletur de more ac ſeruetur. Ex eo ſyrupo ſumat ægrotus mane ac veſperi, ab initio curationis vſque ad incrementum, vncias quatuor: deinceps vſque ad finem, ſumat ſemilibram. Pro ſecunda decoctione in potu, ſint aquæ libræ viginti, redigatúrque decoctio ad decem & octo. Si autem robuſtior ſenex fuerit, augeatur potio ſyrupi duabus ferè vnciis. Secundáque decoctio fiat paulò intenſior, vt redeat ad ſexdecim libras.

De

De vigilia immodica.

CAP. IX.

LOnga & immodica vigilia ex aliqua prouenit quatuor causarum, hoc est, vel à nimia siccitate, vel ab intemperato calore, vel à cholera rubea aut nigra, vel à phlegmate salso. Præcipuè tamen in causa est siccitas cerebri, dum vel à calido iecore, vel ex aliqua materia calida per se aut per accidens, calidi vapores exhalantur, ac cerebrum per se siccum magis exiccant. Primùm igitur in huius morbi curatione, causa frangatur antecedens. Deinde singulæ complexiones & ætates curentur in hunc modum.

Curatio vigiliæ, in iuuene cholerico vel sanguineo.

CAP. X.

CIbetur talis ægrotus carne pulli elixi cum frigidis herbis. Sumat verò in potu saltem duos menses, aquam decoctionis ligni sancti, quæ talis fiat: Ex ramentis ligni sint vnciæ tres per mensem, deinde quatuor vnciæ alio in mense, aquæ libræ viginti, fiat infusio, ac ferueat in balneo Mariæ, donec redeat decoctio ad quindecim libras. Hæc verò aqua in potu sumpta, alterabit intemperiem, seu discrasiam membri dolorem immittentis. Corrigit enim atque instaurat lapsa mēbra ex quacunque causa.

Neque

Neque autem id cuiquam incredibile videatur, quod nos & aliâs experti sumus, & præcipuè in clarissimo viro Camillo Musettula, quem quum immensa vigilia ex iecoris caliditate penè consumpsisset, sola potione hac ligni sancti alterãte, refrigerato iecore, sublata vigilia est, ac perfectæ saluti restitutus, quod illi quoque fuit summo miraculo.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XI.

CIbetur huiusmodi iuuenis, vt superior, sed parcius aliquantò. Pro eo autem fiat talis syrupus: Sint ligni vnciæ quatuor, aquæ duodecim: ferueat infusio in balneo Mariæ, donec redeat decoctio ad vncias septem. Ex hoc syrupo sumat æger per totam curationem vncias sex mane tantùm. Aqua secunda in potu fiat, vt in iuuene superiore.

In sene cholerico vel sanguineo.

CAP. XII.

SEnex si huius complexionis fuerit ab ineunte ætate, imminuto prius humore noxio, si sit in causa, cibetur diæta resumptiua, fiántque pro eo syrupus & aqua secũda, quæ alterent illius complexionem. Pro syrupo sit ligni semilibra, aquæ libræ viginti. ferueat infusio in balneo Mariæ, donec ad quindecim libras decoctio redigatur. Inde sumat ægrotus mane ac vesperi semilibram

tota

tota curatione. Pro ſecunda decoctione ramenta ex priore decoctione preſſa ponãtur in aquæ libras vigintiquinque, hæc ferueat in eodem balneo, donec ad viginti redeat libras. Quòd ſi aqua ipſa ſecunda non ſufficiat ad potum ob ſitim nimiam ſenis, fiat aqua prima in potu, qualis deſcripta eſt in iuuene cholerico.

In ſene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XIII.

EAdem in hoc ſene ſeruentur, quæ in ſuperiore. Nam licet cõplexio per ſe humida ſit, humectandus tamen eſt ob morbũ ſiccisſimum.

De perturbatione intellectus, defectu & amisſione memoriæ.

CAP. XIIII.

PErturbatio intellectus, & defectus memoriæ non differunt, niſi per maiorem aut minorem vim cauſæ faciẽtis morbum, & per diuerſas capitis partes, & proprias ſedes. Conueniunt verò in materia & noxio humore, vnde oritur morbus. Atque de ea perturbatione intellectus hîc præcipimus, quæ ſine febre eſt, quum ex phlegmate putrido fit, vel ex cholera. Speciéſque illas notamus huius morbi, in quibus communitas eſt in cauſa morbi pluribus membris principalibus, in quibus pręcipua ſunt iecur & cerebrum.

rebrum. Ex iecoris quidem caliditate fit morbus, dum comburit humores, ac cinericios reddit, gignítque choleram nigram, ex qua morbus hic nascitur. Sed & cerebrum solum nonnunquam est in causa, ob sui intemperiem seu discrasiam. Nam eius frigiditate augetur phlegma. Sæpe etiam, vt diximus, vtrunque membrum est in causa, & plerunque alia membra, ex nimia frigiditate aut humiditate, quæ solent morbum afferre, vt prima tertii tradit Auic. In quacunque autem specie huius morbi maximè conuenit curatio ligni sancti, quoniam tenui opus est materia in nutrimento, ob virtutem ligni nutritiuã: & in hoc morbo valde noxia est repletio ex cibo & potu, maximéque aduersatur sensui animæ interiori, Auic. ibidem præcipiente. Sed & ob id vtilissima est ligni sancti medicina, quod exiccat, & tenuat sanguinem, & temperatè calefacit. Atque ita sensus interior purgatur, & instauratur, vt eodem loco præcipit Auicenna. Primùm autem omnium in huius morbi curatione imminuatur causa antecedens noxius humor.

Cura

Curatio perturbationis intellectus & amissionis memoriæ, phlegmate existente in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo.

CAP. XV.

HViusmodi iuuenis cibetur tota curatione diæta resumptiua, si imbecillus sit, Syrupus pro eo fiat ex ligni semilibra, aquæ libris octo. Ferueat infusio in vase fictili ad ignem carbonum, donec redigatur decoctio ad quatuor libras. Hoc vtatur ęgrotus ab initio vsque ad mediam curationem, quatuor sumens vncias mane ac vesperi. In secunda decoctione, in potu sint aquæ libræ duodecim, redeátque decoctio ad septem. Reliquo tempore curationis syrupus fiat ex eadem ligni & aquæ mensura, sed intensior fit decoctio, vt ad tres tantùm redeat libras, sumátque inde ægrotus mane ac vesperi semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex decem libris aquæ, atque ad septem redigatur. Si autem validior sit iuuenis, eadem seruentur, nisi quòd minuenda cibi quantitas est, augenda syrupi.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XVI.

CIbetur huiusmodi iuuenis, si imbecillus sit, diæta resumptiua vsq; ad mediã curationem, deinceps vtatur diæta regulari

vsque

vſque ad finem, niſi deficientibus viribus ad reſumptiuam ſit aliquando redeundum. Pro eo in tota curatione fiat ſyrupus ex libra integra ligni, aquæ libris decē, ferueátque infuſio in fictili vaſe ad ignem carbonum, donec ad quinque libras redeat decoctio. Inde ſumat ægrotus mane ac veſperi initio curationis vncias tres, in incremento quatuor, reliquo tempore ſemilibram. Secūda decoctio in potu fiat ex aquæ libris duodecim, quæ ad decem redeant feruendo.

In ſene cholerico vel ſanguineo.

CAP. XVII.

Cibetur ſenex hic tota curatiōe, ſi ſit imbecillus, diæta reſumptiua: fiátque pro eo ſyrupus ex libra integra ligni, duodecim aquę: ferueat infuſio in vaſe teſtaceo ad ignē carbonū, donec ad libras ſeptem redigatur. Hoc ſenex vtatur vſque ad mediam curationem, ſumens mane ac veſperi vncias quaternas. Secunda decoctio in potu ex duodecim aquæ libris feruendo redeat ad decē. A ſtatu, & deinceps, ſyrupus fiat ex vna libra ligni, decē aquæ, redigatúrque decoctio ad libras quinque. Sumátque inde ægrotus, tam mane quàm veſperi, ſemilibram. Secūda decoctio in potu ex libris duodecim redigatur ad octo. Si autem robuſtior ſit ſenex, cibus eſt pro illius viribus minuendus.

In

In ſene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XVIII.

HViuſmodi ſenex cibandus eſt, vt vires, aut imbecillitas exegerint, diæta vel regulari vel reſumptiua, vel alternis. Pro eo ſyrupus tota curatione fiat ex libra integra ligni, aquæ libris decem, redigatúrque decoctio ad quatuor libras, feruendo ad ignem carbonum in fictili vaſe. Inde ſumat æger mane ac veſperi vſque ad mediam curationem vncias quatuor, deinceps vſque ad finem ſemilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris decem, ad ſeptémque redigatur. Si autem ſenis vires maiores ſint, vti poterit tota curatione diæta regulari, & ampliori ſyrupi potione.

Melancholia exiſtente in cauſa, in iuuene cholerico vel ſanguineo.

CAP. XIX.

SI imbecillus ſit talis iuuenis, vtatur diæta reſumptiua per totam curationem, fiátque pro eo ſyrupus ex ligni ſemilibra, & aquæ libris octo. Ferueat infuſio in vaſe fictili, donec redigatur decoctio ad ſex libras. Inde ſumat ægrotus ab initio vſque ad mediam curationem, vncias quatuor, tam mane, quàm veſperi: reliquo tẽpore, ſemilibrã. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquę ſexdecim, ferueátque in balneo Mariæ quo-

uſque ad duodecim redigatur. Validiori verò iuueni tenuior præbendus eſt cibus.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XX.

CIbetur is iuuenis diæta regulari tota cu ratione. Si autem ſit imbecillior, in ſtatu curationis & deinceps diæta vti poterit reſumptiua. Syrupus pro eo vſque ad mediam curationem fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim: ferueátque infuſio in vaſe fictili, redigatúrque ad ſex libras. Inde ſumat æger mane ac veſperi ſemilibram. Secunda decoctio ſit ex libris quindecim aquæ: ferueat in balneo Mariæ, redeátque ad libras duodecim. In ſtatu & deinceps pro ſyrupo ſit libra integra ligni, decem aquæ, redigatúrque decoctio ad quinque libras, feruens in vaſe teſtaceo: ſemilibrámque ſumat æger vtraque potione tam matutina quàm veſpertina. In ſecunda decoctione ſint libræ ſexdecim aquæ, redeántque feruendo in balneo Mariæ ad tredecim libras.

In ſene cholerico vel ſanguineo.

CAP. XXI.

DIæta reſumptiua cibetur hic ſenex tota curatione, fiátque pro eo ſyrupus ex ligni ſemilibra, libris aquæ decem, redigatúrque ad libras quinque decoctio, feruens in fictili vaſe. Sumantur vtraque potione

vſque ac ſtatum vnciæ quatuor, in ſtatu & deinceps vnciæ ſex. Ad ſecundam decoctionem in potu libræ quindecim aquæ feruentes in balneo Mariæ, ad decem redigãtur. Si autẽ ſit robuſtior ſenex, intenſior fiat vtraque decoctio, ex vna ſcilicet libra.

In ſene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XXII.

IVxta, vel vires, vel imbecillitatem fiat ab hoc ſene diæta regularis aut reſumptiua. Syrupus pro eo fiat per totam curationem ex vna libra ligni, decem aquę, feruens in vaſe fictili, decoctio redeat ad ſex libras. Inde ſumat ſenex vtraque potione ſemilibram, ſi vis hepatis concoctiua id tolerat. Secunda decoctio fiat ex libris ſexdecim aquæ, redigatúrque ad duodecim. Si autem ſecunda decoctio non ſufficiat ad ſitim ſenis & iuuenis, fiat prima decoctio in potu in balneo Marię ex ligni vnciis tribus, aquę libris quindecim, quæ ad decem redigantur.

De melancholia. CAP. XXIII.

MElancholiæ morbus multiplex eſt. Nos tamen de ea tractamus, qua exiſtimatiua vis & cogitatiua perturbatur propter melancholicum humorem noxium: fitque aduſtione alicuius ex quatuor humoribus ob imbecillitatem ſplenis, aut propter iecoris aduſtionem vel alterius membri prę

cipui, vel propter communem aduſtionem. Eámque melancholiam curamus ligno ſancto, quæ non penitus confirmata eſt & obſoleta, ſed quę vix curatur aliis medicinis. Hoc igitur pacto quiſquis eo morbo affectus eſt, præparetur ad curationem ligni ſancti, vt trahatur in habitudinem contrariam cauſæ morbum facientis. Cibetur æger diæta & cibo apto ad eius morbi curationem, vt medici conſueuerunt. Detur autem in prandio & in cœna loco vini per duos menſes aqua ligni ſancti: quæ talis fiat: Ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ quindecim. Ferueat infuſio in balneo Mariæ, donec ad decem libras redeat decoctio. Poſt hęc curetur morbus iuxta ſingulas complexiones & ætates, ad hunc modum.

Curatio melancholiæ in iuuene cholerico vel ſanguineo.

CAP. XXIIII.

CIbetur is iuuenis tota curatione diæta reſumptiua, alterata ad humidum, oleribus frigidis, vt decet. Modus autem cibi ſit iuxta vires, item pro complexione & aduſtione membrorum, quę indigent alimento. Pro eo ſyrupus fiat de more ad hunc modum: Sit ligni ſemilibra, aquæ libræ decem. Ferueat infuſio in balneo Mariæ, atque ad libras quinque decoctio redigatur. Inde ſumat

mat æger ab initio curationis vſque ad ſtatum vtraque potione, tam mane, quàm veſperi ſemilibram in ſtatu, & deinceps vncias octo. Decoctio ſecunda in potu fiat ex aquæ libris vigintiquatuor, quæ in eodem balneo feruentes redeant ad viginti.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XXV.

EAdem ſeruetur curatio in hac complexione iuuenis, quæ in ſuperiore. Hic enim morbus omnino ex aduſtione gignitur, nec admodum diuerſus eſt in diuerſis complexionibus, niſi craſsitudine aut tenuitate humoris noxii. Quamobrẽ quò terreſtrior fuerit materia morbi, eò diuturnior erit hęc curatio ſeruanda, quòd minus apta ſit humectationi & reſolutioni & euacuationi.

In ſene cholerico vel ſanguineo.

CAP. XXVI.

CIbetur ſenex huiuſmodi reſumptiua diæta humectante, vt dictum eſt, ſed tenuiore cibo, quàm iuuenis. facilius enim fert ſenex inediam, quàm iuuenis. Pro eo ſyrupus fiat per totam curationem ex ligni vnciis octo, aquę libris quindecim, infuſióque feruens in balneo Mariæ ad libras octo redigatur. Inde ſumat æger tam mane quàm veſperi ſemilibram: minus verò ſi adſit ſtomachi aut iecoris imbecillitas. Aqua ſecunda in

potu fiat ex libris aquæ viginti, quæ in eodem balneo feruentes redeant ad tredecim.

In sene phlegmatico vel melancholico, eadem seruanda de vertigine.

CAP. XXVII.

MVltæ quidem sunt causæ vertiginis primitiuæ, atque ex humoribus: sed nos eatenus de vertigine tractamus, quatenus fit ex vi corrupta meditationis seu imaginationis, ob aliquam causam fixam in membro quopiam nobili: veluti est caliditas hepatis dissoluens, aut imbecillitas stomachi euaporans, aut etiam totius cerebri euaporatio, aut alia quæpiam intemperies ac discrasia in membris ipsis nobilioribus. Et qui hunc morbum patitur, videntur ei locus, in quo ipse est, résque omnes in gyrum verti ac labi, atque alia quædam similia. Quæ sępe contingunt studiosis, & vtentibus coitu immodico. Quicunque igitur hoc morbo curandus est, præparetur saltem per duos menses, antequam incipiat sumere syrupum ligni sancti. Vtatúrque dięta resumptiua, ea quantitate, quæ conueniat complexioni & viribus corporis, abstineátque ab omni cibo, qui in malum chilum conuertitur. Vtatur verò in potu semper tam pręparationis tempore, quàm curationis, aqua ligni sancti: nec vnquam bibat aquam aliam, aut vinum,

præsertim phlegmaticus vel melancholicus. Aqua in potu pro sanguineo iuuene vel cholerico fiat ex ligni vnciis quatuor, quæ maneant in infusione diem ac noctem in aquæ libris quindecim, ferueátque infusio in balneo Mariæ donec redeat decoctio ad libras decem. Pro phlegmatico verò iuuene vel melancholico aqua in potu fiat ex ligni semilibra, aquæ libris sedecim, ferueátque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. In sene eadem seruentur, nisi quòd & in cibo, & in quantitate ligni atque aquæ ad decoctionem, & in ipsius decoctionis gradu, est habenda ratio virium, complexionis, & ætatis. Si autem hoc pacto vertigo non tollitur, adhibeatur eadem curatio, quæ descripta est in melancholia.

De epilepsia.

CAP. XXVIII.

EPilepsia, qui morbus Latinè dicitur comitialis, si & non simplex est, nos tamen de ea morbi specie tractamus, quæ à nonnullis vera epilepsia dicitur, & quæ gignitur à phlegmate. Quanquam & melancholia est nonnunquam in causa. Ex vtrouis igitur humore producatur morbus, ac siue propter cerebri, seu propter alterius membri præcipui intemperiem, dummodo con-

tingat ex interna cauſa materiali ac permanente, ſitque id malum diuturnius, nec tolli potuerit alia medicina, curatio fiat per lignum ſanctum ad modum, quem deſcribimus. Ac primùm locus, in quo æger curatur, hoc eſt, cubiculum, ſit temperatè calidum, ab omni ſtrepitu ſemotum, nec minus illuſtre. Sudor prouocetur, ſed in capite copioſius, quàm in reliquo corpore. Seruetur verò modus diligenter, pro ęgroti diſpoſitione, tam in cibo quàm in potione ligni, ne inter curandum aut febricula incidat, aut deſtillatio, aut aliud quoduis accidens aduerſum. Nam ſi ritè fiat curatio per lignum ſanctum, morbus facilè curatur ac tollitur. quod nobis curantibus ſæpius contigit. Sed illud pro miraculo habendum eſt, & eſt tamen veriſsimum, quòd monialis quædam nobilis ex ordine diui Franciſci, in viridi ætate annorum triginta, ſanguineæ complexionis, morbum hunc comitialem paſſa ſex annos, quum à me curata eſſet hac medicina, & hoc ritu, diebus vigintiquinque, nec amplius, priſtinæ ſaluti prorſus reddita eſt, nec vnquam poſtea ſenſit epilepſiam. Sed & alios innumeros curaui deſperatæ ſalutis. Curatio autem fiat in hunc modum.

Curatio

Curatio epilepsiæ in iuuene sanguineo vel cholerico.

CAP. XXIX.

VTatur hic æger, si non sit imbecillus, diæta regulari ab initio vsque ad mediam curationem, deinceps vtatur diæta resumptiua, & si opus fuerit, etiam regulari, vsque ad finem. Syrupus pro eo vsque ad mediam curationem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferueátque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad sex redeat libras, vsque ad augmentum, inde vsque ad statum ad quatuor tantùm libras redigatur. A statu vsque ad finem syrupus fiat alteratiuus hoc pacto: Ligni semilibra in aquæ libris decem, maneat in infusione duodecim horas; feruénsque infusio in balneo Mariæ redeat ad sex libras. Per totam verò curationem sumatur vtraque potione semilibra syrupi. Aqua secunda in potu tota curatione fiat ex aquæ libris viginti, redigatúrque ad quindecim feruens in balneo Mariæ. Si autem non sufficiet in potu hæc secunda decoctio, prima fiat aqua in potu ex tribus vnciis ligni, aquæ libris viginti, quæ in eodem balneo ad sedecim redigantur. In sene autem eiusdem complexionis, eadem sunt seruanda, nisi quòd & syrupus, & aqua in vase fictili decocta poterunt auda-

cius præberi,propter phlegmatis excessum in ea ætate.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XXX.

CIbetur iuuenis huiusmodi, si robustior sit,diæta regulari tota curatione. Syrupus fiat vsque ad mediam curationem ex libra integra ligni,libris aquę decem & octo, duodecim horas fiat infusio. Post hæc feruendo redeat decoctio ad septem libras: post mediam curationem, fiat syrupus ex vna cum dimidia libra ligni, libris aquæ sedecim. Infusio, vt superior, ferueat in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras quinquę redigatur. In vtraque potione sumat æger semilibram syrupi. Secunda decoctio in potu fiat in fictili vase ex libris aquæ viginti, ac feruendo redeat ad decem. Eadem verò in sene seruanda sunt,nisi quòd senex, licet faciliùs inediam sustineat, propter ætatis tamen imbecillitatem subleuari poterit diæta resumptiua.

*

In pueris à quarto ætatis anno vsque ad quartumdecimum.

CAP. XXXI.

EA ætate pueri cibentur tota curatione diæta resumptiua. maiore enim indigent alimento. Caro tamen assa præbeatur, non elixa. Quoniam verò difficilis est puerorum curatio, ac vix induci possunt ad sumendas medicas potiones, si nullo pacto poterit præberi puero ęgro syrupus, curandus est sola aqua decoctionis ligni sancti sumpta in potu. Ea verò decoctio in potu puero cholerico vel sanguineo talis fiat: Sint ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ sedecim: ferueat infusio in gemino vase, donec ad libras redeat duodecim. In phlegmatico autem vel melancholico puero sint ligni vnciæ quatuor, aquæ libræ sedecim. Ferueat decoctio in vase fictili ad ignē carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. Si autem puer facilis fuerit, vt sumat potionem, pro cholerico quidem puero syrupus fiat ex ligni vnciis quatuor, aquæ libris decem. Ferueat infusio in gemino vase, seu balneo Mariæ, donec ad sex libras redigatur. Sumátque inde puer tam mane, quàm vesperi initio curationis vncias duas, in incremento tres, deinceps vsque ad finem vncias quatuor. Aqua secunda in potu fiat tota curatione ex aquæ libris quindecim,

quindecim, quæ feruentes in eodem balneo redeant ad decem. Pro phlegmatico ſyrupus fiat vſque ad mediam curationẽ ex vnciis quatuor ligni, aquę libris duodecim, redeátque decoctio ad ſeptem libras, feruens in fictili vaſe, ſumantúrque vtraque potione vnciæ tres. Aqua ſecunda in potu ex ſedecim libris redeat ad duodecim. A media curatione vſque ad finem ſyrupi decoctio ex libris duodecim redeat ad quinque, ſumantúrque vtraque potione vnciæ quatuor. Aqua ſecunda in potu ex ſedecim libris ad nouem redigatur. Si autem vtranque ſyrupi potionem puer abhorreat, alteram ſaltem ſumat quotidie. At ſi amaror ſit nimis moleſtus, leniatur amaror ipſe, vt ſuprà docuimus, coriandris ſaccharo conditis, vel ſaccharo tabarzet.

In lactentibus infantibus.

CAP. XXXII.

FRequentior eſt in hac ætate comitialis morbus, multis de cauſis, ac maximè propter humiditatem. Curatio verò infantis tota eſt in ipſius nutrice conſtituenda: Vt cùm affectum fuerit nutricis corpus potione ligni ſancti, affecto etiam lacte atque alterato, quo veſcitur infans, alteretur illius corpuſculum lacte ſic medicato, atque curetur. Cibetur itaque nutrix diæta reſumpti-

ua,

ua,ea tamen quantitate,qua tam ipſa,quàm infans poſsit ſuſtentari,& quæ rectè concoquatur. Syrupum ſumat nutrix mane ac veſperi,ſumátque ſemper in potu aquam ſecundam. Qualitas verò & quantitas ſyrupi, item qualitas ſecundæ ſint pro nutricis ætate atque complexione,vt dictum eſt.

De paralyſi.

CAP. XXXIII.

MOrbus, quem Greci paralyſin dicũt, Latinè dici poteſt diſſolutio, quum membra corporis, amiſſo naturali vigore diſſoluuntur. Id verò quum in toto corpore contingit, Græci appellant apoplexiam: quum in parte,ac certo membro, hemiplexiam. Conſuetudo tamen obtinuit,quod Celſus refert,vt quocunque modo ea diſſolutio paralyſis appelletur. Nam non eſt in morbo ipſo alia differentia,quàm ex pauco, aut multo humore noxio,vnde vel vnus cerebri ventriculus,vel omnes ſimul lædantur. Plurimùm verò in cauſa eſt phlegma viſcoſum, nec nimis craſſum, quo meatus neruorum oppilantur, ſpiritúſque vitales præcluduntur,ne permeent membra. Quapropter laſſeſcentibus neruis membra hebetãtur, cum priuatione ſenſus,& motus voluntarii. Stupor autem & tremor ſunt præuię diſpoſitio-

nes

nes ad morbum ipſum, atque ſtuporem debilitas facit in membro, ſubtracta virtute ſpiritus vitalis, tremorem verò eadem virtus corrupta, & tanquam præfocata, atque ab ipſa cerebri origine prçcluſa. Huic malo, quantò citius fieri poterit, ſuccurrendum eſt ligni ſancti medicina. Atque ſi minus prima curatione tollitur morbus, curatio ipſa iterum eſt, ac etiam tertiò & ſæpius repetenda. Neque omittẽda hæc medicina eſt, quanuis color in paralytico membro mutatus ſit: quæ res maximè (vt noſtri authores tradunt) oſtendit difficultatem curationis. Fiat autem curatio in hunc modum: Diſponatur æger per dies triginta ad curationem, prius quàm incipiat potionem ſumere ſyrupi, vt aqua ligni ſancti vtatur in potu, loco vini, quæ ex ſemilibra fiat ligni, libris aquæ triginta, decoctióque ad viginti redigatur, feruens in fictili vaſe. Membrum læſum hoc pacto foueatur: Fiat tale balneum: ſumantur cortices radicum althææ, acori, vlmi, bryoniæ, cucumeris aſinini, ſingulorum manipulos ſex. Capita liliorum alborum numero decem, ſeminis lini, fœni græci, vtriuſque vnam libram, baccarum lauri ſemilibram, chamæmeli, meliloti, vtriuſque manipulos quatuor, inteſtinorum arietis pinguium & purgatorum libras decem: ferueant hæc omnia in

aqua

aqua fontana, fiátque calidum balneum quotidie peracta concoctione ante cœnam. Ex quo balneo suffimentum fiat diligenter paralytico membro, post suffimentum vngatur membrum hac vnctione: Sumantur altheę vncię quatuor, olei sesamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum & cæruleorum, ex singulis semilibram, misceantur hæc omnia, fiátque vnctio, qua actu calida vngatur membrum læsum: deinde inuoluatur cannabina stupa, fasciáque de more vinciatur. Post hæc sumat æger aliquod electuarium resumptiuum, vt est electuarium ex gemmis cum aromatibus, aut talem aliquem cibum, cum quo bibat nonnihil ex ligni decoctione in potu. Postquam verò æger ad hunc modum per triginta dies paratus fuerit ad legitimam curationem ligni sancti, curatio ipsa hoc pacto instituatur.

In iuuene cholerico vel sanguineo.

CAP. XXXIIII.

Cibetur hic iuuenis tota curatione diæta regulari. Syrupúsque pro eo fiat vsque ad mediam curationem, ex libra vna ramentorum ligni, aquæ sedecim libris, redeátque decoctio ad libras sex, feruens in fictili vase. Sumátque inde ægrotus vtraque potione semilibram. Aqua secunda in potu

ex

ex viginti libris feruens in fictili vase redeat ad duodecim. In statu & deinceps fiat syrupus itidem ex vna libra ligni, & sedecim aquæ: fiátque infusio per horas duodecim: ferueátque in vase fictili, donec ad libras quatuor decoctio redigatur. Inde sumantur tam mane, quàm vesperi, vnciæ octo vsque ad declinationem, deinde semilibra. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquæ decem & octo, quæ feruendo redeant ad nouem. Si autem circa finem curationis refrigerandus fuerit ægrotus ob nimiam caliditatem decoctionis ligni sancti, fiat secunda decoctio ex viginti libris aquæ, quæ ad sedecim redeant feruentes in gemino vase. Atque hoc pacto puella quædam à me curata est ex morbo diuturno, à tertio videlicet ætatis anno vsque ad duodecimum, mutato colore corporis, membrísque dissolutis, ab inferiori furcula vsque ad imos pedes.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XXXV.

CIbetur talis quoque iuuenis diæta regulari tota curatione. Syrupus pro eo fiat vsque ad declinationē ex libra vna ligni, sedecim aquæ, fiat infusio per horas duodecim, ferueátq; in vase fictili, donec ad libras

quinque

quinque redigatur. Inde ſemilibra ſumatur vtraque potione. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris viginti, quæ feruendo redeant ad decem. In declinatione vſque ad finem ſyrupus fiat ex vna libra ligni, aquæ quindecim, feruénſque redeat decoctio ad ſeptem libras: ſumatúrque itidem vtraque potione ſemilibra. Ad ſecundam decoctionem in potu libræ viginti aquæ feruendo redigantur ad quatuordecim. Atque hic ſyrupus & aqua in declinatione curationis temperabunt caliditatem, qua corpus affectum fuerit priore ſyrupo calefactiuo, & aqua ſecunda, quibus domanda erat vis morbi.

In ſenibus eadem ſeruanda ſunt.

CAP. XXXVI.

POſt curationem verò aliquot diebus, ne curatus recidat in morbum, cibus quidem communis ſumendus eſt, ſed qui nihil noxius ſit, & quantus facilè concoqui poſſit: potus verò ſit ex ligni decoctione, quæ talis fiat: Sit ſemilibra ramentorum ligni, libræ aquæ vigintiquinque, ferueant vnà in fictili vaſe, donec ad viginti libras decoctio redigatur.

De spasmo seu contractione.

CAP. XXXVII.

DE ea contractione tractamus, quæ ex noxio humore fit, siue in vno membro fiat, siue in pluribus, & quæ emprosthotonus dicatur, opisthotonus, vel tetanus: talémque morbum phlegma sæpius gignit crassius illo, ex quo fit paralysis. Itaque de spasmo nũc tractamus, nõ vt ex siccitate cõtingit, aut inanitate, propter vigilias, aut morbũ diuturnum, sed vt ex noxia gignitur materia, & qui est difficilis curatiõis. In talis igitur morbi curatione prius quã sumi incipiat potio ligni sancti, purgandus est æger, tollendáq; aut minuẽda causa morbi antecedens, hoc est, noxius humor phlegmatis crassioris: cibo quoque atque aliis obseruationibus disponendum corpus ægroti ad legitimam ligni sancti curationem. In ipso autem curationis initio contracta membra idoneo cataplasmate fouenda sunt, quod bis quotidie actu calidum apponendum est. Ipsum autem cataplasma fiat in hunc modum: Libra vna ligni sancti in puluerem redigatur, incernatúrque, tum ferueat in aqua communi in vase fictili duas horas, deinde addãtur ex corticibus radicum althææ præparatis, acori, bryoniæ, enulæ campanæ, singulorum manipulos tres: rursúsque ferueant vnà hæc

omnia

omnia cum ligno sancto. Post hæc tundantur in mortario lapideo, atque in formam deducantur cataplasmatis. Hac autem curatione nos vsi sumus optimo successu, præsertim in Ioanne Cordubensi milite, ab eáque clarissima vrbe, parentes nostri originẽ trahunt, qui diutino spasmo afflictus fuerat toto corpore, præsertim in octo musculis vẽtris inferioris, ac sępe à peritissimis medicis curatus, nihil profecerat: imò in paralysin incurrerat & epilepsiam. Is itaque per nos curatione ligni sancti præuia, quã diximus, dispositiõe, & decima curationis die leuatus cruciatu est atq; dolore, vigesima verò prorsus est morbo liberatus, redditúsque perfectæ incolumitati. Hæc autem legitima curatio est per ligni sancti potionem.

In iuuene cholerico vel sanguineo.

CAP. XXXVIII.

HIc æger, si imbecillus fuerit, resumptiua vtatur diæta tota curatione. Pro eo vsque ad mediam curationem syrupus fiat ex ligni semilibra, aquę libris duodecim, quę ad nouem redigantur, ferentes in fictili vase. Inde sumatur vtraque potione semilibra. Secunda decoctio in potu ex tredecim aquæ libris redeat ad nouẽ, fernẽs in balneo Mariæ. In statu & deinceps fiat syrupus ex libra vna ligni, aquæ sedecim, quæ in vase fictili

redeant ad ſeptem. Semilibráque item ſumatur vtraque potione. Aqua ſecunda in potu ferueat in gemino vaſe, atque ex viginti libris ad quindecim redigatur.

In iuuene phlegmatico vel melancholico.

CAP. XXXIX.

Cibetur is æger tota curatione diæta regulari. Pro quo vſque ad mediam curationem fiat ſyrupus ex vna libra ligni, aquæ ſedecim, fiátque infuſio per horas duodecim, ferueátque in vaſe fictili ad ignem carbonum, donec ad ſex libras redigatur. Sumǎtque ſemilibram æger tam matutina potione, quàm veſpertina. Secunda decoctio in potu fiat in gemino vaſe, redigatúrque è viginti libris ad decem. In ſtatu, & deinceps ſyrupus fiat ex libra vna ligni, ſedecim aquæ: fiátque infuſio, vt ſuperior, ferueátque in vaſe fictili, donec ad quatuor tãtùm libras redeat decoctio. Inde ſumat æger vtraque potione, ſi robuſtior fuerit, octo vncias: ſi minus robuſtus, ſex: quatuor verò, ſi nimis imbecillus. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris feruendo redeat ad octo. In ſenibus eadem ſeruanda, niſi quia propter exceſſum phlegmatis in ea ætate, audacius fieri poterit intẽſioris decoctionis ſyrupus & aqua ſecunda. Hæc autem ſpaſmi curatio ſeruanda etiam eſt in tortura oris, cæteríſque morbis,

bis, in quibus ineſt contractio.

De fluxu nimio lacrymarum.

CAP. XL.

DE lacrymarum fluxu tractamus contingenti, non natiuo, de eo tamen, qui diuturnior eſt, nec facilè curatur. Isq́ue humor, vel è medio cranio, vt ait Auicēna, tertia tertii, vel extra cranium ſcateat, ac per oculos fundatur. De cancro autem, aut duritie cuiuſuis apoſtematis oculorum tunc tractabimus, quum de apoſtemate in vniuerſum diſſeremus. Fluxus igitur lacrymarum, hoc ritu curandus eſt per lignum ſanctum.

In cholerico iuuene vel ſanguineo.

CAP. XLI.

CIbetur hic æger tota curatione diæta regulari. Syrupus pro eo fiat initio curationis ex ligni ſemilibra, aquæ libris decem, quæ in vaſe fictili feruendo ad ſex redigantur. In incremento & ſtatu fiat ſyrupus ex ſemilibra itidem ligni, duodecim libris aquæ, fiátque infuſio per horas duodecim, tum ferueat in fictili vaſe, donec ad quatuor libras redeat decoctio. In declinatione fiat ſyrupus vt initio curationis. Sumatur verò per totam curationem ſemilibra vtraque potione. Secunda decoctio in potu ex libris quindecim in eodem vaſe fictili feruēdo redeat ad decem.

In phlegmatico vel melancholico.

CAP. XLII.

EAdem seruetur diæta in hoc ægroto: Syrupus verò fiat pro eo tota curatione ex libra vna ligni, aquæ sedecim, redeátque decoctio ad libras quatuor, feruens in fictili vase. Inde sumantur in vtraque potione vsque ad mediam curationem vnciæ quatuor, deinceps vsque ad finem semilibra. Aqua secunda in potu ex libris viginti, feruens in eodem vase redeat ad decem. Atque hoc pacto nos inter cæteros curauimus filium viri magnifici Raphaelis Vitalis, ex veteri morbo fluxus lacrymarum cum graui ophthalmia, nec postea recidit vnquam iuuenis in morbum, sed permansit absolutè incolumis. In senibus idem seruandus est ritus curationis, habita tamen ætatis ratione, vt sæpius admonuimus.

De aurium morbo, auditu videlicet obtuso.

CAP. XLIII.

OBtusus grauísque auditus & si multiplex est, de illius tamen generis morbo hîc tractamus, qui ex frigido humore contingit, siue neruo anteriore auditus affecto, seu ipsa tantùm aure. Is igitur morbus, si iam inueterauit, nec aliæ illi subuenerint remedia, imminuto prius humore noxio, & causa ipsius morbi, hoc ritu curetur

tur per lignum ſanctum. Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibetur initio curationis diæta regulari. A ſtatu autem vſque ad finem diæta ſit reſumptiua. Ab initio vſque ad augmentum fiat pro eo ſyrupus ex ligni ſemilibra, aquæ libris decem. Ferueat infuſio in fictili vaſe, donec ad libras quinque redeat decoctio. Aqua ſecunda in potu, ex duodecim libris ad nouē redigatur. Ab incremento ad finem curationis fiat ſyrupus ex ſemilibra ligni, decémque libris aquę, ſed ad tres tantùm libras redeat decoctio. Aqua ſecunda ex libris duodecim ad ſex redeat. Ex ſyrupo ſumatur ſemilibra, tam mane, quàm veſperi, tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione. Syrupus pro eo vſque ad declinationem fiat ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeátque decoctio ad libras quinque. Semilibráque inde ſumatur vtraque potione. In declinatione, atque vſque ad finem curationis, in ſyrupo ſit vna quoque libra ligni, ac nouem aquæ, redigatúrque decoctio in fictili vaſe ad tres libras, atque vtraque potione ſumatur vna libra. Aqua in potu fiat ex libris aquæ duodecim, quæ decoctæ redeant ad decem. In ſene ſunt eadem ſeruanda, niſi quòd adhiberi potius debet diæta reſumptiua.

De nasi morbis, polypo videlicet aliisq; vlceribus.

CAP. XLIIII.

POlypus est vomica in naso, seu apostema, quod crassius est atque carnosum. Oritur sæpius ex hæmorrhoidibus, desinítque in cancrum. Quapropter facilius hæmorrhoides curantur, quàm polypus, cancer polypo difficilius. In causa est polypo pituita & atra bilis ex morbi calore corrupta, resoluto tenui humore, crassóque concreto in materiam carnosam. Diminuto igitur ante legitimam curationẽ humore noxio, amoueatur à perito chirurgo, quantum fieri poterit, materia illa carnosa, vel ferro, vt à me complures curati sunt, vel cauterio, vel alio quouis instrumento artis aut remedio, ita vt causa coniuncta penitus deleatur, morbúsque non recidat, membrúmque suscipiens foueatur, curetur emittens. Post hæc ligni sancti curatio adhibeatur. Cholericus iuuenis vel sanguineus diæta regulari cibetur tota curatione. Syrupus fiat ex octo vnciis ligni, aquæ libris decem, redeátque decoctio ad quatuor libras. Inde sumatur vtraque potione vsque ad mediam curationem semilibra, reliqua curatione sumantur vnciæ octo. Aqua in potu ex duodecim fiat aquæ libris, quæ ad octo redigantur decoctæ.

ctæ. Si autem robustior fuerit æger, poterit in syrupi decoctione apponi libra integra ligni. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari quoque diæta vtatur tota curatione. Syrupus fiat ex aquæ libris quindecim, ligni verò vsque ad mediam curationem libra vna & semis, deinceps libra tantùm: redigatúrque decoctio in fictili vase ad libras quinque. Aqua in potu in eodem fictili vase decocta, ex viginti libris redeat ad quatuordecim. Senibus cibo vtendum est ampliore, propter ætatem imbecillem, remisiore ligni decoctione. Notãdum autem, quòd eodem syrupo licet polypum ipsum vel vlcerosum vel sine vlcere fomentare vel lauare, vel aliquo instrumento artis decoctionem quoquo modo iniicere atque apponere. Incredibilem enim præstat opem decoctio ipsa extrà apposita, digerendo, mũdando, solidando vlcera vomicásque.

De linguæ spasmo & ranula.

CAP. XLV.

LInguæ spasmus & ranula polypi eodem ritu curandi sunt. Ranulæ verò, si ad cancrum vergit, diligenti manus operatione subueniendum est, & ligni sancti potione.

De gingiuarum imbecillitate, de fluxu humoris, de vlceribus, ac dentium commotione.

CAP. XLVI.

Gingiuarum imbecillitas, & emollitio, vlceráque, fluxúsque humoris, atque commotio dentium, causam habere solent à membris principalibus affectis: vt ex calidiore cerebro humores nimios attrahente, refundentéque gingiuis, quibus humoribus noxiis illæ corrumpuntur: Ex adusto etiam iecore stomachóque affecto, humores corrumpente, qui permeant ad ipsas gingiuas. Causa igitur cognita morbi, si alia remedia non subuenerint, imminuta prius ac fracta ipsa morbi causa, ligni sancti curatio adhibeatur, ad hunc modum: Cholericus iuuenis aut sanguineus, diæta cibetur resumptiua, sed tenui, quantum complexio patitur, tota curatione. Syrupus pro eo fiat vsque ad mediam curationem ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeátque decoctio feruens in fictili vase ad sex libras: reliqua curatione sint cum vna libra ligni, quindecim aquæ, ac redeat decoctio ad quatuor libras. Atque in vtraque potione sumatur libra semis. Aqua in potu ex libris viginti decocta redeat ad quindecim. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur diæta

ta regulari vſque ad mediam curationem, deinceps reſumptiua. Syrupus pro illo fiat tota curatione ex libra vna ligni, duodecim aquæ, fiátque infuſio per horas duodecim: inde feruens in fictili vaſe ad quatuor libras decoctio redigatur. In ſecunda decoctione libræ aquæ vigintiquinque, ad quindecim redeant in eodem vaſe feruentes. In ſenibus idem ſeruandus eſt ritus, habita, vt toties diximus, ætatis ratione. Adhibeatur præterea gingiuis frequens lotio, atque omnibus horis, vel ex decoctione ligni, vel alio quouis humore medicato ad morbum pertinente. Percoctus autem aut bis coctus panis, propter putres gingiuas macerandus eſt vel iure pulli, vel aqua ſyrupi.

De pectoris morbo aſthmate, hoc eſt difficili anhelitu.

CAP. XLVII.

ASthma, hoc eſt, difficilis reſpiratio atq; anhelitus, nõ ſimplex eſt morbus, atq; in quatuor ſpecies diſtribuitur: omnibus tamen eadem poteſt cauſa cõtingere humoris noxii. Atque in ſenibus quidem non eſt fortaſſe morbi materia diſſolubilis. Quũ tamẽ ex viſcoſo humore factus eſt aſthmati morbus, licet peruetus ſit, ſi non profuerunt aliæ medicinæ, tenuata prius morbi materia, & imminuta,

imminuta, ligni ſancti curatio adhibeatur. In ligni autem decoctione admiſceri licet palmarum fructus, quos dactylos dicunt, hyſſopus, aliáque ſimplicia, vtilia morbo. Eadémque facienda curatio eſt in veteri tuſsi, apoſtemate, cæteríſque pectoris morbis aſthmati ſimilibus. Ante legitimam verò ligni curationem, æger hoc pacto præparetur, vt duos circiter menſes vtatur quidem conſueto cibo, ſed tali, qui & facilè concoquatur, nec excitet morbum. In potu autem, loco vini ſumatur ligni decoctio, quæ talis fiat: Sint vnciæ tres ligni, aquæ libræ viginti, fiat infuſio per diem & noctem, inde ferueat in vaſe fictili ad ignem carbonum horam vnam, tum ponatur in decoctione hyſſopi manipulus vnus, dactylorum libra ſemis: poſt hæc rurſus ferueat, donec ad quindecim libras redeat decoctio. Legitima verò curatio talis fiat: Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibandus eſt vſque ad mediam curationem diæta regulari, deinceps reſumptiua. In ſyrupo ſit libra vna ligni, aquæ duodecim, hyſſopi & dactylorum quantum oportebit, fiat decoctio in fictili vaſe, redigatúrque ad ſex libras vſque ad mediam curationem: deinceps ad libras redeat quinque. Sumantúrque vtraque potione vnciæ quatuor. Aqua

ſecunda

ſecunda ex libris viginti ad quindecim redigatur. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus vtatur tota curatione diæta regulari. Syrupus fiat ex libra vna ligni, aquæ viginti, redeátque decoctio feruens in fictili vaſe ad libras decem. Poſt hæc apponatur in decoctione hyſſopi & dactylorum, quantum ſat fuerit, agarici verò drachmæ duæ: tum feruere pergat decoctio, donec ad ſeptem libras redigatur. Ex eo ſyrupo ſumatur tam mane, quàm veſperi, ſemilibra vſque ad augmentum, deinceps vſque ad finem curationis vnciæ octo. Aqua ſecunda in potu ex vigintiquinque libris redeat ad decem & octo, appoſitis in decoctione dactylis, aut tale aliquid pectori vtile. Eadem verò in ſenibus ſeruanda ſunt, habita ætatis ratione. Ac licet non poſsit in ea ætate ſalus reſtitui ab eo morbo, non tamen deſerendi ſunt ſenes vel decrepiti. Continendus enim eſt curatione in ſenibus morbus, ne augeatur.

De phthiſi, hoc eſt, tabe.

CAP. XLVIII.

ET ſi tabes, lethalis morbus, qui phthiſis Græco nomine dicitur, nullam habet ſpem certam ab arte medica, non tamen eſt omnino illius curatio deſperanda, præſertim initio morbi, atque vſque ad ſtatum:

tum:

tum:nec propter incertam ſpem curationis, deſtituendus eſt æger ope medicinæ, vt certiſsimè pereat, vt Galenus præcipit in methodo in libro de ingenio ſanitatis. In recenti igitur morbo, atque per incrementum, ſeruari præcipimus legitimã curationem, quæ ab artis authoribus tradita eſt. Ligni verò ſancti medicinam contendimus eſſe huic morbo ſalutarem, cùm præſtet hoc lignum ſimplicibus vniuerſis, quibus medicina vtitur, vt priore libro docuimus, atque ex omnibus qualitatibus, aduerſúſque omnes operari poteſt, ob variam ipſius medicinæ confectionẽ, multiplicíque ſua ac ſalutifera virtute, modis omnibus malè affecto corpori ſubuenire. Calida enim vi & ſicca viſcoſas materias incidit, ne pulmonem corrumpant: vlcera verò ipſius pulmonis exiccat, purgat, integrúmque pulmonem reddit: frigida vi & ſicca ſolidat, ac fluxum ſanguinis, ſi quis eſt, reſtringit: frigida & humida vi humectatis atque refrigeratis, febrem oſsium frangit, humidum quoque vitale reficit ac fouet. Itaque quoniam huic morbo varia eſt adhibenda medicina, variíque neceſſarii ſunt effectus, vt Auicen. præcipit prima quarti de hectica curatione, nulla poteſt alia medicina curari tam commodè phthiſis ipſa, quàm ligno ſancto,

in

in quo diuersæ virtutes & operationes, maximéque salubres. Quoniam verò multa sunt hecticæ communia cum phthisi, eadem erit curatio seruanda in vtroque morbo, vbi eadem erit ratio vtriusque, vt eo tantùm differant, quo excedens & excessum, Authore Isaac secundo libro de febribus. Et quum eadem causa est hecticæ, quæ phthisis, vt idem author tradit 3. libro. Quum igitur hectica febris non habet aliam rationem à phthisi, sed illius est potius accidens quoddam, idem seruandus est modus in curatione. Illo tamen in primis præcepto seruato Auicennæ prima quarti, vt si causa hecticæ fuerit apostema, aut læsum aliter aliquod mēbrum, in eo primùm curatio adhibeatur, causáque auferatur morbi, & origo. Præterea eadem instituatur curatio in hectica & in phthisi, ad hunc modum: Ante legitimam ligni curationem duos circiter menses, præbenda ægro sunt electuaria iuxta artem, vel syrupus, vt morbus exegerit. In potu autem, loco vini sumatur ab ægroto decoctio ligni, quæ talis fiat: Ponantur in aqua hordei purgati vnciæ tres ex ramentis ligni, ibíque permaneant quatuor horas: deinde proiecta aqua ipsa hordei, in qua fuerat lignum, in alteram rursus hordei aquam ponantur ipsa ligni ramenta, sintque

aquæ

aquæ ſedecim libræ, ferueátque infuſio hæc in gemino vaſe, donec ad libras vndecim redigatur. Poſt hæc ad legitimam curationem aptius erit ægri corpus tam diu affectum, aſſumpta huius ligni Sancti decoctione.

Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibetur diæta reſumptiua, addito etiam contuſo pullo, vel iure pulli conſumpti. Pro ægri corporis imbecillitate ſyrupus huiuſmodi fiat: Ramentorum ligni vnciæ quatuor, aquæ hordei purgati ſint libræ decem. Fiat infuſio per duos dies & noctes, poſtea ferueat in gemino vaſe, donec ad libras ſeptem redigatur: inde ſumatur in potione libra ſemis. Si autem intentio magis ad vires ſit, quàm ad morbum, vna tantùm ſit quotidie potio ſyrupi, vt largius poſsit æger cibari, meliúſque concoquere. Si magis ad morbum eſt intentio, duæ ſumantur ex more ſyrupi potiones, mane ac veſperi. Quòd ſi electuarium præberi viſum fuerit reſumptiuum hora ſyrupi, vel ſyrupi potio minuatur, vel ſpatium tribuatur concoctioni. Si verò ſyrupum ipſum quis, & curatiuum eſſe voluerit, & reſumptiuum, apponendum eſt in decoctione pectus gallinæ vel caponis. Tunc aqua in potu fiat ſecunda ligni decoctione ad hunc modum: Sint vnciæ tres ligni, aquæ hordei libræ viginti. Ferueat infuſio, donec ad quindecim

decim libras redigatur. Atque hæc fiant vſque ad incrementum curationis. Deinceps vſque ad finem, ſyrupus fiat ex ligni libra vna, aquæ hordei libris duodecim: fiátque infuſio per diem & noctem: deinde ferueat in vitreo vaſe, donec redeat decoctio ad libras quinque, ac ſi pectus caponis in decoctione poſitum eſt. Aqua in potu fiat ex quatuor vnciis ligni, aquæ hordei libris viginti. Ferueat infuſio, donec ad tredecim redeat libras. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur vt ſuperior. Syrupus fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim: ferueátque infuſio in fictili vaſe, donec ad quinque libras redigatur. inde ſumatur vtraque potione libra ſemis. Aqua in potu fiat ſecunda decoctione de more, in vitreo vaſe, ſíntque aquæ libræ quindecim, quæ feruendo redeant ad decẽ. De ſenibus hoc loco, præſertim decrepitis, nihil præcipimus, quoniam perraro in eis curatio contingit.

De faſtidio cibi.

CAP. XLIX.

FAſtidii cauſas tradit Auic. fen decimatertia tertii canonis, tum malam complexionem frigidam, frangentem duas virtutes, ſenſitiuam & attractiuam, tum magis phlegma plurimum viſcoſum, hærens in

ſtomachi orificio, quæ ſedes eſt appetitus cibi, quemadmodum in fundo ipſius ſtomachi fit concoctio. quod eodem loco præcipit Auicenna. Quamobrem quod de faſtidio cibi præcipitur, ad languidam quoque concoctionem eſt referendum. Siue ex cerebro id eueniat, ſeu ex hepate ad frigidum inclinante, ſeu ex alio membro atra bile affecto, cauſáve alia quacunque. Cùm igitur morbi cauſa fixa fuerit, nec alia profuerint remedia, ad ligni ſancti eſt medicinam confugiendum. Præparetur verò æger ante legitimam ligni curationem, ſaltem diebus triginta: quo tempore cibo vtatur reſumptiuo, ſed eo tenui, & qui nihil officiat. Vinum autem non bibat, nec aliud quàm ligni decoctionem, quæ talis fiat: Ramentorum ligni vnciæ quatuor ſint, libræ quindecim aquæ, redeátque decoctio ad libras duodecim. Poſt hæc legitima curatio ineatur. Cholericus iuuenis vel ſanguineus vtatur vſque ad incrementum curationis diæta regulari, deinceps vſque ad finem, reſumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris octo, redigatúrque decoctio feruens in fictili vaſe ad quatuor libras, atque libra ſemis ſumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouẽ. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur

tur tota curatione diæta regulari. In syrupo sint octo venciæ ligni, aquæ libræ duodecim: fiat infusio per diem & noctem: tum ferueat in fictili vase, donec ad libras quinque redigatur, sumatúrque libra semis tota curatione mane ac vesperi. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad decem. In senibus eadem seruanda sunt, habita ætatis ratione.

De fœtido spiritu.

CAP. L.

EAdem fiat curatio, quæ de fastidio cibi tradita est, in ægro phlegmatico.

De stomachi apostematibus.

CAP. LI.

DE eo apostemate stomachi hîc præcipimus, quod fixam habet causam, nec facilè curatur. Huiusmodi verò apostemata frigida, diuersa fiunt & loco & situ. Causam verò tradit Auicen. fen decimatertia tertii tractatus, phlegma esse, vel atram bilem in stomacho paulatim congestam. Aliis igitur non iuuantibus medicinis, ligni sancti curatio adhibeatur. Itaque cibetur æger tota curatione diæta regulari. Pro eo syrupus fiat ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redigatúrque decoctio in fictili vase ad sex libras. inde sumatur vtraque potione semilibra vsque ad finem curationis. Aqua in potu ex libris decem & octo redeat ad duodecim. In

frigida verò complexione & ætate, syrupi decoctio ad quatuor tantùm libras redeat ex duodecim.

De iecoris seu hepatis morbis.

De carnoso ac duro apostemate.

CAP. LII.

VAlde difficile est in vno quouis simplici proprietates inueniri, quæ affecto iecori necessariæ sunt, vt in decimaquarta præcipit Auicenna, sic ipsas enumerando, videlicet, amaritudinem, stypticitatem, odorem, maturationem, lenificationem, mundificationem, penetrationis velocitatem, suauitatem, & his similia. Quas omnes proprietates, ac multò plures virtutes habet lignum hoc sanctum & salutiferum. Quapropter in iecoris morbis, præsertim apostemate duro & lethifero, hac maximè opus est medicina. Subueniendum verò huic malo quàm primùm est: quoniam, vt eodem loco tradit Auicenna, cùm inualuerit morbus, non prodest medicina. Verùm & si maximè induruerit ipsum apostema, non tamen est salus desperanda ex ligni medicina tam salutari, in quo virtus est tenuatiua, & abstersiua, cæteræque, quas eodem loco Auicenna ostendit, quæ spem certam faciunt salutis. In præparando ægro ad iecoris curationem per quan

cunque medicinam, illud obſeruandum eſt, quod eodem loco præcipit Auicenna, vt maximè animaduertatur complexio in iecore, quod curatur, ne ita refrigeres, vt ad hydropiſim deducas, aut ita calefacias, vt maximè areſcat. Quum igitur durum eſt & carnoſum hepatis apoſtema, ſiue ab antecedente altero apoſtemate profectum ſit, ſeu per ſe incœperit, cauſámque habeat coniunctam, fixam, auferríque difficilem, (quod per ſigna cognoſces, quę ab eodem traduntur authore Auicenna) ligni ſancti curatio fiat ad hunc modum: Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibandus eſt diæta reſumptiua tota curatione, cum contuſo etiam caponis, gallinæ've pectore, ſeu iure pulli conſumpti. Syrupus pro eo tota curatione fiat ex octo vnciis ligni, aquæ libris duodecim, quæ in fictili vaſe feruentes ad ſex libras redigantur, ſintque vnciæ quatuor in potione mane ac veſperi. Quòd ſi alia ſunt adhibenda remedia, vna ſit tantùm quotidie potio ſyrupi. Aqua in potu fiat in vitreo vaſe, atque ex libris quindecim redeat ad duodecim. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis vt ſuperior cibetur. Pro eo ſyrupus fiat tota curatione ex libra vna ligni, aquæ duodecim, fiátque infuſio per horas duodecim: inde ferueat in vaſe fictili, donec ad libras qua-

quor redigatur. Sumatúrque in potione libra ſemis, bis die, aut ſemel, vt in ſuperiore. Aqua in potu ex viginti libris in eodem vaſe feruens redeat ad ſedecim. Si autem leuius æger curandus videatur, in potu tantùm, loco vini ſumat ligni decoctionem, quæ talis fiat: Sint ramentorum ligni vnciæ quatuor, aquæ libræ viginti, quæ ferueant in fictili vaſe, donec ad quindecim libras decoctio redigatur. At ſi ſyrupus ſumatur, poterunt in ipſius decoctione admiſceri herbæ iecori vtiles, calidæ ſeu frigidæ, pro morbi & complexionis ratione.

De hydropiſi ſeu aqua inter cutem.

CAP. LIII.

AQua inter cutem Græcè hydropiſis eſt, cuius genera & cauſas latè tradit Auic. fen quartadecima. Eius nos morbi reliqua genera curauimus ligno ſancto, præter tympanitem. Quum verò habet morbus ipſe fixam cauſam, perdifficilem recipit curationem, atque propterea opus eſt ligni medicina: Cholericus vel ſanguineus iuuenis reſumptiua diæta vtatur tota curatione. Syrupus in fictili vaſe fiat initio curationis vſque ad ſtatum ex ligni ſemilibra, aquæ libris quindecim, decoctióque ad ſex libras redigatur. In vtraque potione ſit ſemilibra. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad duo

decim.

decim. Reliqua curatione fiat ſyrupus ex octo vnciis ligni, libris aquæ duodecim, fiat infuſio per horas duodecim, ferueátque in fictili vaſe, ac redeat ad quatuor libras, ſumatúrque ſemilibra vtraque potione. Pro aqua in potu ex ſedecim libris redeat decoctio ad octo. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus regulari diæta cibandus eſt tota curatione, niſi vires defecerint. Syrupus in vaſe fictili fiat ex libra vna ligni, decem aquæ: factáque infuſione, per horas duodecim ferueat, donec ad quatuor libras deueniat. Síntque in vtraque potione vnciæ quatuor vſque ad mediam curationem: deinceps vſque ad finem, ſemilibra. Pro aqua in potu ex viginti libris decoctio in eodem vaſe facta redeat ad duodecim. Atque in hoc etiam morbo admiſceri herbæ poſſunt in ſyrupi decoctione aptę ad morbum, cum vini præparatione, vt in IIII. libro dilucidabo, cùm hydropicus à viſione aquæ, nedum à potu ipſius, quantum poſsibile eſt, ſit prohibendus, vt Auicenna præcipit fen XIIII. tertii. Eadem verò adhiberi curatio poteſt regio morbo, ſeu arquato, vel icterico, item ſplenis apoſtematibus, vt nos multos cognouimus eſſe curatos.

De morbis renum. De vesicæ ac renum vlceribus.

CAP. LIIII.

VEsicæ ac renum vlcera, quæ causam habent ab humore aliquo noxio corrodente, incidente, aut exulcerante, aliámve similem causam, eadem ferè ratione curari possunt. Quum is verò morbus inueterauit, non suscipit curationem, nisi cum ingenti molestia, vt proprio capite tradit Auicenna. Hac tamen curatione ligni sancti spes maxima est salutis, vt sæpius nos experimento cognouimus. Quendámque vidimus decrepitum senem octogenarium, qui viginti annos vlcera passus fuerat in substantia renum, cum dolore vehementi, medicina ligni saluti restitutum, atque omnino incolumem. Iuuenis igitur cholericus vel sanguineus vtatur tota curatione diæta regulari, talíque syrupo: Ex libra vna ligni, quindecim aquæ, fiat infusio communis per horas duodecim, feruénsque in fictili vase ad libras quinque deueniat. Sítque in vtraque potione semilibra. Aqua secunda ex viginti libris redeat ad quindecim, feruens in balneo Mariæ. Phlegmaticus quoque vel melancholicus iuuenis regulari diæta cibandus est. Syrupus vt superior fiat, sed ad quatuor tantùm libras redeat decoctio. Aqua secunda ex libris vigin-

tiquinque redeat ad quindecim in fictili vase. Eadémque fiat curatio in sene. Illud verò animaduertendum est, quòd ad omnem intensionem curandi vlcera vesicæ, maximè etiam prodest extrinsecus prima ligni decoctio, iniecta intra vesicam aliquo artis commodo instrumento.

De vuluæ morbis, seu matricis.

De fluxu ex matrice.

CAP. LV.

QVum sunt in mulieris corpore superuacanei humores, ac noxii, præter menstruos, ad matricem omnes defluunt, tanquam ad corporis sentinam: itaque fluxus fit nimius ex matrice. Eius morbi & causas & qualitates Auicenna docet fen vigesimaprima. Id malum conceptionem omnino prohibet, & præterea est ipsi mulieri perniciosum. Quamobrem cùm alia remedia non profuerint, curatio adhibeatur per lignum sanctum ad hunc modum: Mulier fluxum ex matrice patiens propter iecoris caliditatem, cibetur vsque ad statum curationis diæta regulari, deinceps resumptiua. Pro ea syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, quindecim aquæ, fiátque decoctio in vase fictili, redeátque ad libras septem, sítque semilibra in vtraque potione vsque ad statum, deinceps vnciæ octo.

Aqua secũda in potu ex libris viginti redeat in eodem vase ad duodecim. Mulier verò fluxum patiens propter frigiditatem iecoris aut alterius membri, cibetur tota curatione diæta regulari, nisi vires defecerint. In syrupo sit libra vna ligni, libræ sedecim aquæ, fiátque communis infusio per horas duodecim, tum feruens in fictili vase ad sex libras redigatur. Sumatúrque libra semis tota curatione mane ac vesperi. Aqua in potu ex viginti libris in eodem vase redeat ad viginti.

De sterilitate.

CAP. LVI.

STerilitatis causę traduntur ab Auicenna fen vigesimaprima. Cognita igitur causa, prius quàm ad ligni decoctionem veniatur, purganda est sæpius mulier, noxiáque materia, & causa morbi tollenda, aut, quàm maximè poterit, minuenda. Post hæc decem aut quindecim dies vtatur balneis mulier: deinde cibetur duos circiter menses communi cibo, sed qui non officiat. In potu autem hac omnino vtatur ligni decoctione loco vini: Ligni sancti semilibra, aquæ sint libræ viginti quinque: fiat communis infusio, tum feruens in vase fictili ad libras decem & septem redigatur. Ad hunc modum dispositio mulieris corpore, legitima fiat curatio per syrupum, quæ descripta est superius in fluxu

ex

ex matrice, si læsio matricis causa sit vt mulier non concipiat. At si caliditas iecoris est præcipuè in causa, curatio adhibeatur iuuenis cholerici iecoris apostemate laborantis.

De cancro in matrice.

CAP. LVII.

MAtricis cancer ab adusta melancholia ortum habet, vt docet Auicen. tertia quarti, qui omnem describit eius morbi rationem. Is morbus ægrè curatur recens, con firmatus autẽ vix retineri potest, ne augeatur. Quapropter cùm cętera non profuerint remedia, confugiendũ est ad ligni sancti me dicinã. Cholera igitur adusta existẽte in cau sa morbi, cibetur mulier diæta resumptiua tota curatione. Concoquãtúrq; carnes cum frigidis herbis, vt cibus refrigeretur. Syrupus tota curatione fiat ex semilibra ligni, aquæ libris duodecim. Fiat infusio per diem & noctem, tũ ferueat in fictili vase, redeátq; ad libras quinque. Sítq; libra semis in vtraq; potione. Aqua in potu ex quindecim libris redeat ad decem in vitreo vase. In phlegmatica verò mulieris complexione secundum naturam, intensior sit decoctio syrupi, vt ad tres tantùm libras redigatur. Phlegmate verò vel melancholia adusta existente in causa, vtatur mulier diæta regulari tota

curatione,

curatione,niſi nimia imbecillitas obſtet. Syrupus in fictili vaſe fiat ex libra vna ligni, duodecim aquę. Fiat infuſio per horas duodecim, redeátque decoctio ad quatuor libras. Sumatúrque libra ſemis tota curatione, mane ac veſperi. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Eadem verò decoctio prima ſyrupi, in matricē ſæpius iniicienda eſt actu calida, vt extergatur cancer, dematúrque aliquid de cauſa coniuncta. Atque hæc extrinſecus appoſitio decoctionis mirificè prodeſt. Eadem verò curatio ſeruanda eſt in cancro mamillæ, vel in quocunque membro cancer fuerit tā mulieris quàm viri. Ipſa autem curatio non ſemel adhibenda eſt in morbo hoc tenaciſsimo & teterrimo, ſed ſæpius eſt, ſi opus fuerit, repetenda.

De vlceribus cæteris matricis.

CAP. LVIII.

Reliqua matricis vlcera curatione ſanentur vlcerum renum, & veſicæ. Si autem vomicas habeant, ſíntque, vt aiunt, fiſtuloſa, curatio adhibeatur cancri in matrice. Qualia ego curaui Neapoli in Polyxena vxore nobilis militis Calderonis, quæ fiſtuloſa vlcera patiebatur, & magnum cancrum in matrice inſtar oui gallinacei, ob nimium fluxum, ac propter præcedentem abortum.

De hernia.

CAP. LIX.

PLura sunt herniæ genera descripta ab Auicenna, fen vigesimasecunda tertii tractatus, itémque à Celso libro septimo. Duo verò genera sunt magis perniciosa, quũ ··omentum descendit in scrotum, quam herniam appellant intestinalem. alterum genus est, quod Græco nomine ∴ cirsocœle dicitur, à plerisque Latinorum ramex, quoniam ramex fit in testibus. alii zirbalem dicunt, Arabico nomine. In his tamen ipsis herniæ generibus penè desperatis, curatos cognouimus complures ligni sancti medicina, senes quoque atque decrepitos, eósque etiam veteri morbo Gallico laborantes. Itaque his duobus generibus hernia hoc pacto curetur in ægro naturæ calidioris. Cibetur tota curatione diæta regulari. Sit in syrupo libra vna ligni sancti, sedecim aquę. fiat communis infusio, tum feruens in fictili vase ad sex libras redigatur, sumatúrque mane ac vesperi semilibra tota curatione. Aqua in potu ex viginti libris redeat ad duodecim. In ægro frigidioris complexionis eadem fiat curatio, præterquam quòd syrupi decoctio ad quatuor tantùm deueniat libras. In reliquis herniæ generibus, carnosa, aquosa, varicosa, eadem curatio fiat, quæ superius in cancro de-

scripta

·· Intestinũ legendũ est, vt primũ genus sit enterocele, quæ Latinus ramex seu hernia intestinorum dicitur.

∴ Aepiplocele legẽdũ est, quæ hernia zirbalis dicitur, Arabico nomine. Nã omentũ quod Græci epiploon vocãt, Arabice zirbus dicitur. Cirsocele autẽ hernia est varicosa, cuius paulò post meminit.

ſcripta eſt. Ac propterea extrinſecus apponendum eſt emplaſtrũ ex ligno ſancto, quod magnopere prodeſt: duobúſque id modis inſtituimus. Vnum emplaſtrum tale fiat: Libra vna pulueris ligni ſancti tenuiſsimè cribrati, ponatur in aqua fontana, quæ ferueat in vaſe fictili duas horas, deinde addatur corticum radicum althææ, acori, bryoniæ, cucumeris aſinini, ſingulorum ſemilibra: rurſúſque ferueat decoctio: qua perfecta, dũ remouetur ab igne, addantur vnciæ tres hermodactylorum pulueris tenuiſsimi, conficiatúrque ex arte emplaſtrum in mortario, nihilque ex aqua abiiciatur. Alterum emplaſtrũ. Adde ſuperiori deſcriptioni, ammoniaci, bdellii, ſagapeni, ſingulorũ vnciam vnam cum dimidia, mucilaginis althęæ, fœnigręci, ſeminũ lini, ſingulorũ vnciæ tres: fiátq; ex arte emplaſtrũ ad formã cataplaſmatis. Prius autẽ in curatione apponatur emplaſtrũ iuxta priorẽ deſcriptionẽ: deinde hoc alterum vehementius, in carnoſa præcipuè hernia.

De *elephantia & varicibus*.

CAP. LX.

Difficilis eſt curationis vterq; morbus elephantię, ſeu leprę, & varicũ longóque tẽpore parũ proficitur, authore Auenzoar. Itaq; ligni ſancti opus eſt medicina, quæ aut abſolutè auferat morbũ, aut pręſeruet. Cura

tio

tio autẽ fiat eadẽ, quę fit in cancro matricis.

De doloribus iuncturarum.

De podagra, ischiadica, & similibus.

CAP. LXI.

EAdem ferè ratio curationis est in podagra, ischiadica, reliquísque morbis grauibus iuncturarum. Horum nos curationem ligno sancto instituimus, non modò ratione ipsa suadente, sed quòd frequẽti cognouimus experimento feliciter succedere ligni sancti curationem. Hoc autem loco superuacuum putauimus, genera & causas & materias podagræ, ischiadicę, arthriticæ'que, describere, quæ diligentissimè à Galeno principe tractata & pręcepta sunt. Item ab Auic. fen XXII. & ab aliis illustribus authoribus artis medicinæ. Neque verò mutari quicquam præcipimus his morbis curandis de ipsorum authorum præceptione, sed seruanda potius diligentissimè illorum præcepta. Itaque ante legitimam ligni sancti curationem, materia morbi & causa minuẽda est, iuxta morbi & ægroti qualitatem. Atque purgato ægro, & rectè disposito, auulsa, quantũ fieri potuit, morbi causa, & noxio humore, legitima curatio ineatur ad hũc modũ: Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur diæta regulari vsq; ad mediam curationem, deinceps resumptiua. Syrupus initio fiat ex ligni semilibra, aquæ

libris

libris decem, redeátque decoctio feruens in fictili vase ad libras quatuor. Sumatúrque semilibra vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouẽ, feruens in eodẽ vase. In incremento syrupus fiat ex vna libra ligni, quindecim aquæ: redeátque decoctio ad libras quinque. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Reliqua curatione pro syrupo sit libra vna ligni & semis, aquę libræ sedecim, factáq; infusione cõmuni redeat decoctio ad quatuor libras. Aqua secunda ex libris vigintiquinque ad decẽ redigatur. Phlegmaticus verò iuuenis vel melãcholicus, resumptiua diæta cibetur tota cu ratione. Syrupus fiat vsque ad statũ ex libra vna ligni, sedecim aquæ, fiátq; cõmunis infusio: deinde feruẽs in vase fictili redeat ad sex libras. Atque in vtraq; potione sumatur semi libra. Aqua in potu ex libris decẽ & octo redeat ad duodecim. Reliqua curatione in syrupo sit libra & semis ligni, quindecim aquę, infusióq; feruens in eodẽ vase ad libras redeat quinq;: síntque in vtraq; potione vncię octo. Aqua in potu ex libris vigintiquinq; ad quatuordecim redigatur. Circa finẽ verò curationis, si adfuerit in doloribus humor noxius vt causa cõiuncta, emplastrũ apponendũ est ligni sancti affecto mẽbro, quemadmodum est in hernia demõstratũ, prius, & posterius.

Prius

Prius autem emplaſtrum ſit ſine hermodactylis. Initio autem curationis, non ſunt adhibenda emplaſtra: quoniam magis attraherent, augeréntque morbi cauſam cõiunctã. Atque hoc ritu curata eſt à me illuſtriſsima domina Dorothea Gõſaga Bitoni Marchiona ab iſchiadica, cùm nulla ei antè remedia alia profuiſſent. Peracta verò curatione legitima dierum quadraginta, æger veſcatur ſolido cibo, ſed qui nihil illi poſsit officere: loco autem vini, duos aut tres menſes bibat ligni ſancti decoctionem, quæ talis fiat: Sint vnciæ ligni quatuor in calida complexione, ſex in frigida, libræ aquæ xxv. fiat decoctio in fictili vaſe, atque ad decem & ſeptẽ libras redigatur. Quòd ſi tã pertinax morbus non auferetur vnica ligni ſancti curatione, bis, ter, ac ſæpius eſt curatio eadem repetenda.

De frigidis apoſtematibus.

De ſtrumulis ſeu ſcrophulis puerorum.

CAP. LXI.

IN frigidis apoſtematibus, vt cætera omittamus, in cauſa ponimus duram pituitam & craſſam, tãquam morbi radicem, quanquam ex humore oriantur melancholico, vt Auic. tradit tertia quarti de nodis, & ſecunda primi, vbi tria diſtinguit genera, durities, glandulas, & cancrum. Neceſſaria autem eſt euacuatio, & diæta: vomitúſq; præcipuè cõ-

fert. In purgatione verò, necesse est crassum phlegma educi, vt tertia quarti docet Auicē. Aegro igitur bene affecto & purgato, curatio ineatur ligni sancti ad hunc modum: Cibetur puer solito cibo, sed eo quā aptissimo & optimo, parciúsque quàm pro consuetudine. In potu autē sumat ligni sancti decoctione, nec aliud quicquā bibat per duos menses, quæ fiat huiusmodi: In puero cholerico vel sanguineo, sint ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ vigintiquinque, redeátque decoctio ad sedecim libras, feruens in fictili vase. In phlegmatico puero vel melancholico, sit ligni semilibra, aquę libræ triginta, redeátque decoctio ad viginti. Atque hoc pacto à me curatus est Neapoli puer septennis Lucius Piscicellus. Si autem in ætate prouectiore permanserint scrophulæ, aut recenter contingant, huiusmodi fiat curatio: Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur diæta regulari tota curatione. Syrupus fiat vsque ad statum curationis ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, redeátque decoctio ad libras quinque, feruens in fictili vase. Semilibráque sumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouem. A statu & deinceps decoctio syrupi redeat ad libras quatuor. Phlegmaticus vel melācholicus iuuenis diæta regulari cibādus est vsque ad statum,

tũ, deinceps resumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, duodecim aquæ, fiátque cõmunis infusio: tum feruens in vase fictili ad libras quinque redigatur, sumatúrque semilibra vtraque potione. Si autẽ scrophulæ sint cancrosæ, atque multiplices, & collectæ in modum racemi, ægérque ex toto sit melancholicæ complexionis, adhibenda cura est cãcri in matrice. Præter ligni sancti curationem apponẽda hoc loco videtur nostra vnctio, quam salutarẽ sæpius experti sumus in scrophulis curandis. Ea vnctio fit ad hunc modum: Sumatur axungiæ gallinæ, anatis, anseris, vrsi, taxionis marmontani, asini, & muli, singulorum vncia vna, olei sesamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum, ex singulis vncia vna, radicum althææ, acori, bryoniæ, fœnigræci, seminis lini, singulorũ vncia vna, argenti viui vnciæ tres destillati, vt inferius dicemus de morbo Gallico, & extincti in mortario lapideo, guttatim imposita vrsi axungia, tundente ligneo pilo atque agitante afsiduè, donec vestigium non appareat ipsius argenti viui. Deinde reliqua, quæ diximus, simplicia ponantur in mortario, vnáque omnia pistillo agitata optimè commisceantur, redeántque in formam vnctionis, qua æger tertio quoque die aut quarto vngatur ad ignem ante cœnam.

DE MORBO GALLICO.

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

E morbo, quem Gallicum appellant, neminem ex antiquis ſcriptoribus aliquid in ſpecie atoma ſcripſiſſe cõperio. In genere verò nonnullos ex veteribus recentiores autumant aliquid tetigiſſe coniectura quadam, non quòd res ita ſe habeat. Nempe Celſus de elephantia, Suetonius de vita Cæſarum, Hippocrates tertia particula Aphoriſmorum, atque Gal. Ioannes Alexandrinus commentator 11. Epidemiarum, & libro primo Epidemiarum, de Feſto qui ſe interfecit, & Gal. de cholera nigra, neſcio quid de hoc morbo referre videntur. Sed crucient ſe iuniores vſque dum libet in interpretanda nominis ſignificatione, ac verbi vim, quatenus pro eis facit, interpretentur: nemo tamen ſpeciale capitulum de huius morbi genere editum demonſtrabit. Quamobrem quoniã optimus terminus eſt, quẽ ſubſtantialem vocant, vt ait Sapiens in primo Tech. De morbo Gallico dicturi, aliis definitionibus reiectis, ipſum quid inquiramus

mus cum Aristo. præcepto 11. Posteriorum. Morbus Gallicus mala est epidemialis dispositio totius corporis & humorum eius, vnde symptomata mala sequũtur, quorum quodlibet per se natum est morbi genus existere. Sin autem & quid, & propter quid definias: Morbus Gallicus est multiplex morbi genus, quum mala qualitas cõtagione per coitus, vel aliqua siderum causa inficit pudibũda, quibus infectis vitiantur venæ capillares, deinceps magnæ venæ, atque arteriæ, necnon & hepar ipsum, & reliqua principalia membra: Quibus ita malè affectis demum cæteræ totius corporis partes à tali morbo læsionem suscipiunt, vel quouis alio modo contagionis, vt patet exemplo, in definitione febris pestilentialis (liceat enim nobis aliorum sententias exempli gratia admittere) quæ febris contagiosa est ex putrefactiua ebullitione in altero quatuor humorum cordi propinquorum principaliter & secundum plurimum contingens. Cuius causa immediata seu coniuncta est vapor putridus attractus ab aere corrupto, & quasi venenato. hac de causa huiusmodi morbi difficulter curantur. Difficile enim est medicamen inuenire, quod tot támque diuersa humani corporis membra sanare & instaurare posse videatur. Et meritò dico diuersa, ob

diuersam complexionem, diuersum situm, crassitudinem, tenuitatem, duritiem, mollitiem, & positionem, ac etiam ob innumeras alias differentias. Quis enim in tot diuersitatibus vicem supplere poterit, quin in medio cursu prorsus non deficiat? siue hic morbus contingat ob incursum siderum, seu planetarum, siue ab India, quam dicunt nouam, originem ducat, cùm in ea regione nemo ferè sit, quin aliquando illum morbum passus sit, vt referunt qui illinc peregre rediere, vt hac ratione aliqui morbum Indicum vocent. Quapropter discrasiam hepatis & massæ sanguineæ malam qualitatem & contagiosam, siderum influxu contingere putandum est. Quæ causæ & si primitiuæ & antecedentes sunt, tamen diuersimodè componuntur, & operantur pro diuersitate conditionis & complexionis indiuidualis. Nam si maxima totius corporis repletio adest, & sanguinis & choleræ dominium cum pororum amplitudine, sine dubio pustulis totum corpus inficietur: & tunc à prædominante denominationem accipiet. At si melancholicus fuerit æger cum meatuum angustia, & humoris grossi, tenacis, & sicci dominio, rara aut nulla apparebit pustula: quæ res melancholiæ dominium arguit. Ita de cæteris dicendum est. Quare non vnus humor tantùm,

tũm, vt aliqui retulere, eſſentialiter peccat in hac dira ægritudine, ſed diuerſi pro diuerſitate complexionis & conditionis indiuidualis. Quare non mirandum eſt, ſi nunc raræ, nunc innumeræ puſtulæ: nunc vnum ſymptoma, nunc plurima appareant. Habes ex his cauſas huius morbi, & varias ipſarum commiſtiones. Non igitur in aduentu huius morbi vnicum ſemper motum ſignorum ſiue affectuum expectes, vt iuniores ſentiunt. Interdum enim plurimis cum puſtulis, interdum ſine, vel cum vnica tantùm, talis morbus initium ſumit: aliquãdo in pectine, vel in mento, vel in fronte, vel in capite, vel quauis alia parte corporis: aliquando cum doloribus immediatè, vel poſt paucos menſes apparet: aliquando dolores exuſcitat, vel longum poſt tempus ipſos ciet: interdum nec puſtulæ in principio morbi, nec dolores apparent, nec aliquod aliud ſignum, ſed macies & pallor quidam totum ferè corpus occupat, ob pororum obſtructionem, vel ob aliam cauſam præſeruantẽ, & poſt multos annos tuberoſitates oſſuoſæ, ac acerrimi dolores, aliáque his ſimilia ſymptomata oboriuntur, quæ omnia per ſua ſigna demonſtratiua dignoſcũtur, quum de vnoquoque accidente ſpeciale capitulum faciemus. Tunc enim quid ſit illud acci-

dens,& quibus cognoſcendum ſit ſignis,indicabimus, ac eius curam. Sed vt ſingulas ægritudines à tali morbo genitas ordine curemus,eiúſque eſſentiam ſimul cognoſcere valeamus,ponamus Socratē infici tali morbo,taliáque ſymptomata pati, videlicet vlcera virgæ, puſtulas iuncturarum, ac capitis dolores,aliorúmque membrorum apoſtemata oſſuoſa,diuerſa vlcerum genera, oris ſcilicet, aliorúmqre membrorum,manuum & pedum ſerpiginoſas fixuras, ac alias paſſiones à capite ad pedes ſibi ſimiles. Hunc igitur Socratem ſi cholericę inuenies vel ſanguineę complexionis,ad cauſæ remotionem prius deuenias,cum præcepto Galeni dicentis: Vnum commune præceptum habere oportet:efficientem vnamquanque cauſam abſcindere,deinde & eam,quæ facta eſt,diſcraſiam. Fieri enim non poteſt vt morbus remoueatur,cauſa ipſius permanente, inquit Auicenna quarta primi. Phlebotomandus igitur eſt ęger in principio morbi.Quod ſi fieri difficile eſt, propter impediens aliquod,digeratur & euacuetur pro morbi exigentia.Et quia communi omnium ſententia, & præcipuè Galeni primo regiminis acutorum, humores raro ſimplices corrupti inueniuntur,ſed commiſti vt plurimum: hinc eſt quòd pharmaca adhibenda ſunt

compo

composita. Quare huiusmodi cholerici humoris adustione, tale Socrati digestiuũ præbeas, ne vacua (quod dicitur) manu in casu proposito procedere videamur. Recipe syrupi de succo boraginis vnciam vnam, syrupi de succo fumiterræ vnciam semis, aquæ fumiterræ vncias tres, digestáque materia, vt decet, tali minuenda est lenitiuo: Recipe casiæ nouiter extractæ vnciam vnam, diacatholici Arnaldi drachmas sex, sacchari violati vel mannæ vncias duas, aquæ fumiterræ, decoctionis myrobalanorum & tamarindorum, vel quo malueris, quantum sufficit. Fiat potio vel bolus cum saccharo, qua diminuta materia, denuò digeratur & euacuetur. Nam, vt Hippocrates asserit secunda Aphorismorum, ægritudines, quæ ex repletionibus fiunt, euacuatio sanat, cuius syrupus sit: Recipe syrupi de succo cichoreæ vnciam vnam, syrupi lupulorum vnciam semis, aquæ cichoreæ vncias tres: misce, & euacuetur cum syrupo composito Augustini Suessani dicto, posito à Guidone de Cauliaco, cap. de lepra, cuius forma talis est: Recipe myrobalanorum omnium, singulorum vncias tres, rheupontici, foliorum senæ, epithymi, singulorum vnciam vnam, polypodii quercini recentis libram vnam, foliorum fumiterræ, & lupulorum recentium,

ſingulorum libram vnam, & ſemis, iuæ arthriticę recentis vnciam vnam & ſemis, glycyrrhizæ mundæ drachmas quatuor, florum boraginis, florum bugloſſæ, & violarum, ſingulorum vnciam ſemis: omnium fiat decoctio & colatura vſque ad libras duas, in qua miſceatur ſucci fumiterræ & lupulorum recẽtium, ſingulorum libra vna, ſacchari optimi quantum ſufficit. Fiat ſyrupus ſecundum artem & aromatizetur, & cum muſci & ambræ pauco, ligatorum in panno lineo raro ſuſpenſorum in dicto ſyrupo, cuius doſis eſt vnciarũ quatuor vſque ad quinque cum aqua lupulorum. Aliqui addunt vnciam vnam vel duas confectionis amech, vel electuarii de ſucco roſarum, pro humoris & morbi exigentia, vel cum ſyrupo noſtro expertiſsimo. Recipe ſucci boraginis, ſucci roſarum rubearum, ſingulorum libram vnam, myrobalanorum citrinorum, chebulorum, & Indorum, & in dictis ſuccis infuſorum per diẽ, ſingulorum vncias duas cum dimidia. Exinde leniter bulliant & colentur. Deinde accipe polypodii quercini recentis libram vnam, radicis acori vnciam vnam, ſeminis fœniculi drachmas duas, ſecundum artem fiat decoctio in aqua fontis, de cuius colatura & præfata infuſione cum ſufficientia ſacchari tabarzet fiat ſyrupus.

De

De Socratis curatione virgæ vlcera patientis.

CAP. II.

FActa diminutione causæ antecedentis, ad causam ipsam coniunctam deuenias, & primùm ad vlcera priapi, quæ cùm fuerint in principio, & siccam membri læsi complexionem intueri volueris, vt præcipit Auicen. quarta quarti, hac medicina vtaris ex descriptione nostra: Recipe thutiæ præparatæ cum vino albo, viridis æris bene combusti, singulorum drachmas duas, aquę plantaginis vncias duas: ferueant vnà vnico feruore, & ea vtaris aqua cùm fuerit intentio mundandi pariter & consolidandi: nam si cõsolidandi intentio fuerit tantùm, tũc thutiæ drachmarum duarum sit dosis, & viridis æris drachma semis, nec aliud in huius morbi cura medicamen adhibere tentes. Est enim bezoarticum medicamen omnium vlcerum, quæ in virga fiunt. Et ego tibi propono medicamina magis approbata in arte & mea praxi. Quòd si mundandi tantùm intentio sit, suprà dicta aqua sic fiat: Recipe viridis æris bene combusti drachmas tres, thutiæ præparatæ cum vino albo drachmam vnam, vini albi aromatici vnciam semis, aquæ plantaginis vnciam vnam & semis, ferueãt simul vnico feruore.

Et in adminiſtratione aquæ vas ſeu aquam
ipſam agites,pro maximo ſecreto.Si autem
vlcera ad corroſionem,ac latẽtem fraudem
tendere videbuntur,cum Aegyptiaco mun-
dentur totius cõmunitatis.Quòd ſi in mun-
dando huiuſmodi vlcera inobedientia fue-
rint,hanc in mea praxi vſitatam miſtionem
conficias: Recipe ſublimati grana quinque,
vnguenti albi camphorati drachmas tres,
opii grana duo:miſce, ac ita bene confecto
tantundem Aegyptiaci prædicti addatur:&
eo in vlcere ſordido,corroſiuo,ac fraudulen
to vtaris. nam mirum in modum operabi-
tur. Deinde facta vlceris mundatione , ad
aquam prædictam mundantem, & pro tuæ
intentionis curatiuę exigentia,redeas.Quòd
ſi frequens prædictæ aquæ adminiſtratio eſt
in cauſa, vt membra malè affecta, & vlcera
nullam denique ſuſcipiant leuationem, tunc
puluis ex deſcriptione noſtra nobilis , & in
noſtra longa praxi expertiſsimus, inſperga-
tur.Recipe thutiæ præparatæ cum aqua plã
taginis,antimonii , plumbi vſti , lithargyrii
aurei,ceruſſæ, ſingulorum drachmas qua-
tuor:in puluerem quàm minutiſsimè redi-
gantur,& decies in aqua roſarum præparen
tur,ac in vmbra exiccentur:deinde adde ſan
guinis draconis electi,aloes hepaticæ ſingu-
lorum drachmas duas & ſemis , cariei ligni
drachmas

drachmas tres : conficiantur ſimul minutiſſimè in formam alcohol,& eo vtaris puluere recentibus & antiquis vlceribus conſolidandis,ac ad quācunque virgæ excoriationem : mirabiles enim effectus videbis. Nec ignoramus quidem quin puluis minus efficax ſit, quàm illud, quod ex eis eſt cum oleis & ceratis.nam neceſsitas producēs ad olea, hinc eſt quòd materiæ ſiccæ & propriæ quæ ſunt,vt merdaſengi , non ſubmergantur vſque ad profundum,neque penetrant in poros , vt inquit Auicenna vbi ſuprá. Quòd ſi volueris aliquod experiri in cicatrizando vlcera priapi , & ſi in tali membro neruoſo vnctuoſa abhorream,tamen ob prædictam Auicē.rationē vnguentū hoc expertus ſum, & in magnatibus quotidie vtor in hyeme. Recipe olei antiqui centum annorum vel circa libram vnam , ceruſſæ cribellatæ vncias tres cum dimidia,ceræ citrinæ q.ſemis. ferueant lento igne ſemper agitando, donec ad fuſcedinem & colorē corticis caſtaneæ maturæ deueniat : ac eo vnguento vtaris , cùm non ſolùm vlcera virgæ,ſed etiam quorumcunque membrorum conſolidare volueris. Eſt enim principum medicamen.& animaduertas quòd velamine & propriè clauſura ipſius mentulæ tumefacta exiſtente , ſi eius inuerſatio acquiri non poteſt , ac ſui inepti-

tudo

tudo ad alia medicamina te deuenire cogit, lotionem hanc intrinſecus mundificantem adhibeas: Recipe hordei pugillum vnum, plantaginis manipulum vnum, abſynthii manipulum ſemis, balauſtiarum contuſarum numero tres, ferueant in aqua pluuiali & vino albo, & colaturæ adde viridis æris bene combuſti drachmas tres, rhodomellis vncias tres: miſce, & fiat lotio, & cum oriculario ſæpius lauetur actu calido. Et ſi extrà mala complexio ac durities aliqua phlegmonodes affuerint, hac lotione membrum foueatur: Recipe folia maluarum cum radicibus ſuis, plantaginis violarum, ſingulorum manipulos tres, ferueant in aqua fontana, & actu calida membrum epithemetur, deinde cum eiſdem herbis calidis cataplaſmetur. Facta autem reſolutione & mundificatione cauſæ coniunctæ, tali lotione ipſius vlcera conſolidabis in declinatione: Recipe nucum cupreſsi, balauſtiarum, ſingulorum numero ſex, roſarum, myrtorum, ſingulorum pugillum vnum. ferueant in vino rubeo & aqua plantaginis, partes æquales. In quorum colatura & ſufficientia libræ vnius diſſolue thutiæ præparatæ cum vino albo vnciam ſemis, viridis æris bene combuſti drachmam vnam cum dimidia: miſce, & cum oriculario adminiſtretur, & petiæ

cum

cum prædicto vnguento fusco ponantur intus, more experti chirurgi. Quòd si durities aliqua gummosa aderit in mentula, fueritque inepta resolutioni, tale apponas emplastrum: Recipe emplastri diachilon minoris vncias tres, axungiæ vrsi drachmas tres, mucilaginis althææ, fœnigræci, & seminis lini, singulorum vnciam semis, conficiantur lento igne ad formam emplastri, secundum artem: & si durities non resoluitur, fiat hoc aliud: Recipe emplastri diachilon maioris cum gummi, & minoris, singulorum vncias tres, axungiæ vrsi, mucilaginis, fœnigræci, & seminis lini, & radicum althææ, singulorum vnciam, conficiantur simul lento igne ad formam emplastri secundum artem. Quòd si mentulæ inuersatio demum acquiri non potest, tunc ad incisionem secundum longitudinem virgæ deuenias, incisióque in sinistro latere fiat ob venarum carentiam: & vlcus cures more aliorum vlcerum, digerendo scilicet, mundificando, & consolidando, pro morbi exigentia. Ne obliuiscaris tamen digestionis materiei & eius eradicationis: reminiscaris etiam regimen in sex rebus non naturalibus, quod gratia breuitatis omitto, quum de eo abundè alii dixerint.

De curatione Socratis morbi Gallici pustulas patientis.

CAP. III.

POstquam vniuersalia non oblitus es, vt valeas particularia operari, pustulis frequenter corpus inficitur, quæ diuersæ pro diuersitate humoris peccãtis existunt. Nam quæ cholericæ sunt, citrinæ ac magis extrinsecæ apparent: & quantò calidior & adustior cholera fuerit, tantò nigrior, & magis fusca ac crustosa eorum superficies apparebit. Sin autem sanguineæ sunt, quodammodo saniosæ, & in toto eorum circuitu, vel in aliqua parte tantùm, rubicundæ videntur, ac si phlegmaticæ sint, baurachinæ, subalbidæ, & profundæ, membrúmque quadam cum tenacitate amplectuntur. Si melancholicæ, cũ duritie quadam & tensione in membro fixa profundantur, & liuiditate quadam associã-tur carnosa & callosa, qua atra bilis dignoscitur manifestè, qua mediante pustulæ tardæ difficilísque curationis efficiuntur. Hac de causa inter istas pustulas quidam sunt gradus: nam melancholicæ difficilius quàm phlegmaticæ sanantur, & phlegmaticæ difficilius quàm cholericæ: & sic de aliis dicendum est, etiam si ex pluribus humoribus cõpositæ videantur. Et quia huiusmodi pustulæ interdum facilè, interdum difficulter curantur,

rantur, ac etiam frequenter recidiuam petunt, quum in facie apparent: tunc ne fœdis cicatricibus facies deturpetur, singulas pustulas singulis remediis exiccare tutissimè poteris, tũ quia vniuersalia præcessere, tum ob prædictas rationes bis in die illas madefacito cum aqua nostræ descriptionis. Recipe sumach, fructus tamarisci, thuris, mastiches, singulorum drachmam vnam, tartari vini rubei drachmas duas cum dimidia, cerussæ drachmas duas, sublimati puluerizati grana tria, vel loco ipsius sublimati ponatur aluminis drachma semis, aquæ plantaginis, & rosarum, singulorum vnciam vnam cum dimidia, succi limonum maiorum vnciam vnam: bulliant simul lento igne in vase vitreo ad vnius quartæ partis consumptionem, & clarificetur, & coletur, & ea vtaris aqua audacter. Vniuersas enim pustulas in quocunque membro existentes exiccabit, & curabit. Si verò hæc aqua non sufficiat pustulis curandis, citiúsque te expedire volueris, ob ægrotantis morositatem, condimentum ex nostra descriptione adhibeas: Recipe album vnius oui recentis: agitetur, deinde adde sublimati in puluerem redacti grana tria, agitentur iterum simul, donec vnguenti formam susceperint: tum pustulas illinito biduo, vel ad summum triduo, & curabuntur.

& cùm in declinatione fuerint, hoc oleo inungantur, tum pustulæ, tum partes circunstantes. nam maculas fœdas in membro fieri prohibebit. Et si quę sunt in cute, destruet, ita vt nullum earum in cute vestigium remaneat. Recipe tartari combusti, & in puluerem redacti libras duas: ponatur in panno lineo, suspendatúrque in loco humido subterraneo: suppositóque vase, in quod decidant guttæ destillantes ex ipso panno lineo, & oleum in vase vitreo seruato, bísque in die maculas ac vestigia à pustulis derelicta illinias: necnon & ipsas pustulas, quæ quoties recidiuantur, toties eisdem remediis curentur. Quòd si vtilius videbitur vt pustulæ extra cutem pellantur, humorésque ad cutem ipsam attrahere cupis, vescatur æger assiduè herba stellari satis nota, vel in ferculis, vel ex ea succum bibat, vel crudam manducet cum aceto passulato, vel quouis alio modo, semper aliquibus euacuationibus intermediis. Quòd si copiam varietatémque medicinarum abhorreat, talem præbeas infusionem vsitatam, & à communi medicorum schola approbatam: Recipe quatuor florum cordialium, senæ, florum fumiterræ, singulorum pugillum semis, polypodii quercini conquassati drachmam vnam: infundantur in aqua lactis libræ vnius, succi cichoreæ, lupulorum

lorum & fumiterę purificatorum, singulorum vnciam semis, vel ferueant simul, & dosis sit semilibra in mane semel vel bis in hebdomada.

De curatione Socratis oris vlcera patientis.

CAP. IIII.

VLcera oris, quæ per sua dignosces signa, difficillimæ curationis existunt, vt refert Galenus, quia locus calidus est & humidus, putrediníque paratus & corrosioni: tum etiam quia loci ineptitudo medicaminum cohærentiam prohibet, & ob saliuæ commistionem vlcera profundiora fiunt: quæ cùm fixam habeant causam, corúmque corrosionem ac deambulationem cum duritie, & liuiditate baurachina, siue melancholica, conspicies, his vtaris vniuersalibus pilulis, scilicet fumiterræ, aggregatiuis, fœtidis, & similibus. exempli gratia: Recipe pilularum fumiterrę drachmam vnam, pilularum aggregatiuarũ ex inuentione nostra drachmam semis, formentur pilulæ septem cum confectione hamech, & deaurentur, & post duas horas assumptionis pilularũ accipiatur apozema. Recipe diabuglossati, vel mannæ electæ vncias duas, aquæ hordei vel buglossæ quantum sufficit: dissoluantur, & fiat potio. Quòd si causæ coniunctæ mala complexio calida cum duritie viget, tunc venæ sub

lingua incidendæ ſunt. Mala autem comple-
xio calida duritiéſque illa remittenda & re-
ſoluenda eſt tali gargariſmo: Recipe qua-
tuor florum cordialium, hordei, ſingulorum
pugillum vnum: ſebeſten, iuiubarum, ſingu-
lorum numero decem, paſſularum enuclea-
tarum vnciam vnam: ferueant in aqua plu-
uiali, & aqua plantaginis partes æquales, in
quarum colatura & ſufficientia libræ vnius
cum dimidia, diſſolue pulpæ caſiæ nouiter
extractæ per ſetam drachmas duas cum di-
midia, rhodomellis ſaccharini, diamoron,
ſingulorum vncias duas, miſce, & fiat garga
riſmus. Facta digeſtione cauſæ coniunctæ,
ac remota mala complexione aliqua ex par
te, ad fortiora mundificantia deuenias. Reci
pe fructus tamaricis, cupulorum glandium,
roſarum incompletarum cum ſuis ramis,
myrtorum, ſingulorum drachmas quatuor,
hordei pugillum vnum, teneritatum rubi, &
oliuarum, ſingulorum manipulum vnum
cum dimidio: ferueſiant in aqua pluuiali &
vino albo aromatico, in quorum colatura &
ſufficientia librarum duarum diſſolue aceti
ſcillitici vnciam vnam, oxymellis ſcillitici
vnciam vnam cum dimidia, rhodomellis vn
cias duas: miſce, & fiat gargariſmus. Quæ ſi
in mundificando minimè ſufficiunt, inuolue
cotum in cuſpide inſtrumenti argentei vel li
gnei,

gnei, & dictum cotum ita inuolutum madefac in aqua nostra dicta in Capitulo de Socrate patiente pustulas morbi Gallici, bis vel ter in die oris vlcera tangendo. Tali nanque aquæ administratione tutè ac celeriter vlcera mundificabis. In declinatione autem vlcerum oris talem adhibeas gargarismum exiccantem ac consolidantẽ, & membrum suscipiens confortantem: Recipe sumach vnciam vnam cum dimidia, nucum cupressi viridium, balaustiarum Arabicarum conquassatarum, singulorum numero quinque, aluminis drachmam semis, rosarum, myrtorum, singulorum pugillum vnum: bulliant in vino rubeo aromatico & aqua pluuiali vel aqua plantaginis, partes ęquales, in quorum colatura & sufficientia librarum duarum dissolue diacarydion, Syrupi myrtorum, singulorum vncias duas cum dimidia: misce, & fiat gargarismus. Si verò puluerem aliquem in vlcus cum cannulo iniicere velis, hunc per me probatum puluerẽ mundificantem adhibeas: Recipe aluminis saccharini drachmã vnam, sanguinis draconis drachmas duas, balaustiarum drachmas quatuor: in puluerem minutissimè redigantur, & misce.

De casu pilorum.

CAP. V.

QVoniam ab hoc morbo alienum non est, sæpe pilorum casus inducere, corporáque humana molestissimè deturpare, consentaneum pro communi omnium salute fore censui, membris ab huiusmodi morbo malè affectis, ab eorúmque pilis denudatis, aliqua præsentanea medicamenta adhibere, hanc videlicet infrà scriptam decoctionem: Recipe senę manipulum vnum, radicis lapathi acuti vnciam vnam, florum rorismarini manipulum vnum cum dimidio: omnium simul fiat decoctio. Aqua etiam decoctionis fœnigræci calida actu adhibita & embrochata, necnon & lixiuium cum eodem fœnogræco decoctum mirificè conferunt. Pinguedo item serpentis, vel talpæ, leprosos illos succos lenit & curat, capillorúmque casum prohibet, & delapsorum ortum accelerat: vel vinum nigrum cum aloe decoctum idem operatur. Medicamen insuper capillorum casum prohibens euulsósque regenerans. Recipe ladani, succi myrtillorum, singulorum vnciam vnam, papaueris nigri, spicæ nardi, capillorum Veneris, singulorum manipulũ vnum, cyperi, corticis pini, seminis apii, singulorum semiunciam, olei sesamini, olei myrtini,

ni, ſingulorum libram vnam, terantur & ferueant in duplici vaſe, & colentur, & colatura vſui reſeruetur. Aliud idem obtinens: Recipe abſynthii viridis manipulum vnum, corticum auellanarum vſtarũ vncias duas, cum oleo myrtino ferueant & colentur, locúſque à pilis denudatus actu calido inungatur. Neque prætermittatur regimen diæteticum & pharmaceuticum aut phlebotomia pro noxii humoris exigentia. Syrupúſque noſter de polypodio prædictus mirificè confert frequenter ſumptus.

De fiſſuris ſerpiginoſis manuum & pedum.

CAP. VI.

SErpiginoſæ manuum ac pedum fiſſuræ, quæ à baurachina pituita vel aduſta cholera frequenter ortum habent, ob fortem hepatis, aliorúmque membrorum virtutem expulſiuam, hepatis ipſius mala complexione prius alterata, ac pro noxii humoris exigentia, digeſtione euacuationéq; adhibita, cũ noſtro præcipuè ſyrupo de polypodio dicto in capitulo primo, necnõ optimo regimine diętetico, fiſſuras & calloſas ſquamas tali decoctione bis in die madefacies: Recipe radicũ althęæ pręparatarum, maluarũ cum radicibus ſuis, foliorum violarum, ſingulorum manipulum vnũ, cum capite arietis & ſeui arietini ſemilibra; ferueant ſecundũ artem:

& colatura vtaris modo prædicto. Post verò dictam balneationem, cum panno valde aspero tandiu fissuræ fricentur, donec sanguis excaturiat. Hoc autem peracto, singulas fissuras cum aqua dicta in capitulo de Socrate patiente pustulas, madefacito, eundem scilicet modum applicationis aquę obseruando: sic enim digestionem ac mundificationem per mensem perficies. In declinatione autem, tali lauacro fissuras ipsas lauabis: Recipe stipitum caulium veterum manipulos duos, auripigmenti subtiliter cribrati vncias duas, pinguedinis equi semilibram: ferueant in aqua fontis secundum artem. Post autem egreſsionem à balneo tali, pustulæ linimento inungãtur: Recipe olei sesamini semilibram, vel olei amygdalarum dulcium, polypodii quercini recentis & conquassati vncias duas cum dimidia: ferueant secundum artem, & colentur. Deinde recipe lithargyrii aurei, antimonii, plumbi vsti, cerussæ, thutiæ præparatæ cum vino albo, singulorum semiunciam, succi radicis lapathi acuti, succi chelidoniæ, singulorum vnciam vnam cum prædicto oleo in mortario plumbeo ad formam vnguenti redigantur. Quòd si dicto vnguento sublimati grana quinque vel sex addantur, tutiſsimè curabit, fissurásque penitus delebit. Et quoniam huiusmodi fissuræ paratam

eam habent recidiuam, quoties recidiuantur, toties cura hæc & vniuersalis & particularis reiteretur, donec ad optimam valetudinem ægrotus reducatur.

De curatione Socratis prædicta symptomata recentis morbi Gallici patientis, quæ curationem non suscipiunt à prædictis medicinis.

CAP. VII.

Qvum verò vlcera oris, & mentulæ, seu pustulæ, à prefatis medicinis alleuiationem non suscipiunt, cùm morbus recens existat, imò in deterius in dies labuntur, & capitis aliorúmque membrorum dolor aduenerit, tunc ad curam ligni sancti confugias. Cholericus iuuenis, vel sanguineus, cibetur initio curationis diæta regulari: à statu autem vsque ad finem diçta sit resumptiua: ab initio vsque ad augmentum, fiat pro eo syrupus ex ligni semilibra, aquæ libris decem: ferueat infusio in fictili vase, donec ad libras quinque redeat decoctio. Aqua secunda in potu ex duodecim libris ad octo redigatur. Ex sola huius aquæ secundæ potatione curaui puellã ab ho: prauo morbo cruciatam, ætatis duorum annorum in pristinam salutem restitutam. Ab incremento ad finem curationis, fiat syrupus ex libra vna ligni, duodecímque libris aquæ, redeát-

que decoctio ad octo. Aqua secunda in potu ex quindecim ad nouem redeat. Ex syrupo sumatur semilibra, tam manè quàm vesperi, tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione. Pro eo syrupus fiat vsque ad statum ex vna libra ligni, & duodecim aquę, redeátque decoctio ad libras quinq;. Aqua secunda in potu fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ redeant ad decem. In statu autem vsque ad finem curationis, in syrupo sit vna quoque libra ligni, decoctióque in fictili vase feruens, ad tres tantùm libras redigatur. Aqua item secunda fiat ex libris aquę quindecim, quæ decoctæ redeant ad decem. Quòd si Socrates calidæ vel frigidæ complexionis, in declinatione curæ aliqua hepatis, vel alterius membri, super calefactione malè affectus fuerit, tunc ei syrupus & aqua secunda ad frigidum alterentur, scilicet augendo dosim aquæ, & ligni diminuendo. Vt de Socrate calidæ vel frigidæ complexionis dico ætate iuuentutis, ita etiam & de sene, nisi quòd propter debilem digestiuam & dosim syrupi minuere, & resumptiuã diætam præbere, audacius poteris. Hoc etiam animaduertendum est, quòd in curatione prædictorum accidentium, per lignum sanctum, tali mercuriali vnguento vti potes in curandis

vlceribus

vlceribus virgæ, hac ſerie: Facta prius curatione & mundificatione vlcerum, mentulam ipſam, inguina ac pecten inungito actu calido, necnon & in vlceribus oris, collum vnà cum ſpatulis, ſepties de tertio in tertium diem. Et cùm gingiuarum excoriatio ac copioſus ſaliuæ fluxus affuerit, & ſi in tertio die hoc contingat, ab ipſa vnctione deſiſtere debes. Prædictique vnguenti forma talis eſt: Recipe olei chamęmelini, anethini, laurini, liliorum cœleſtium, & roſati, ſingulorum vncias duas, terebinthinæ Venetæ vnciam vnam, axungiæ porcinæ ſine ſale clarificatæ libram ſemis, lithargyrii aurei, ceruſſę, ſubtiliſſimè puluerizatarum, ſingulorum vncias duas: ferueant ſimul vnico feruore: & in remouendo ab igne adde cineris vitis, thuris, maſtiches, ſingulorum ſemiunciam. Conficiantur omnia ſimul ad formam vnguenti, deinde accipe argenti viui purificati ex noſtra deſcriptione, & extincti in mortario lapideo cum terebinthina vel oleo roſaceo, donec nullum extet veſtigium, vncias tres, ſtyracis liquidæ vnciam vnam: hoc autem peracto, ipſum vnguentum in dicto mortario ponatur, & tandiu agitetur, donec omnia bene conficiantur, & eo vtaris more artis: vel cum ceræ quantitate ad formam ceroti redigatur, eóque vtaris more artis.

Quæ ſit argenti uiui complexio.

CAP. VIII.

NAturam huius metalli perſcrutaturus, non paruas apud antiquos reperio diuerſitates. Quidam nanque authorum antiquiſsimi, frigidum & humidum argentum uiuum eſſe aſſerunt, alii autem calidum & ſiccum .·. Galenus nanque, nono de ſimplici medicina, nullam de eo refert habere experientiam, niſi occidentis, ſi extrà apponatur vel bibatur, ſortitum tamen lithargyrium. Auicenna præterea ſecundo canone, capite proprio, frigidum inquit & humidum eſſe in ſecundo gradu. Albertus tamen Magnus libro tertio Meteororum refert quòd proceſſus ex materia à generatione miſtorum eſt, quòd vapor cõmiſtus humido aqueo, quod in ſe ſubtile terreum habet, reſoluitur & ingroſſatur in ipſo, & de ſubſtantia ſpirituali fit corpus groſſum, & fit quaſi aqua, ſicut eſt argentum viuum: in illo enim humidum aqueum eſt. & quæ ſequuntur. Inſuper Gulielmus Placentinus, frigidum & humidum cum cæteris argentum viuum eſſe aſſeuerat, libro quarto. Hermen Alchimiſtarum primum de eo ſcripſiſſe referunt antiqui, ipſúmque frigidum & humidum reponere. Arnaldus de Villanoua in Roſario philoſophorum, refert argentum viuum compoſitum eſſe

.·. Galenus de hydrargyro ſic ſcribit: hydrargyrus non eſt ex ſponte naſcentibus medicatis, ſed ex iis, quæ præparantur, velut pſimmythiũ, ærugo, pſoricum, lithargyros. Nullum autem eius feci periculum neque quòd interimat ſi deuoretur, neque vbi foris admota ſit.

esse ex terra alba,sulphurea , cum aqua clara. Platearius similiter capite de argento viuo: in quibusdam tamen libris subdit, Reperitur quòd frigidum est in quarto gradu. Ex effectu quidem eius tale esse probatur, quia est valde actualiter frigidũ. Geber, argẽtum viuum, inquit, manifestum quòd mercurius appellatur, antiquorum vsu est aqua viscosa in visceribus terræ, substantiæ subtilis , albæ, tinctæ per calorem temperatissimum, vnita tali vnione per minima, quousq; humidum contemperatur à sicco, & siccum item ab humido : ideóque facilè superficiem planam fugit, propter sui aquosam humiditatem. Qui quidem authores his fundantur mediis, & primò à denominatione argenti viui, ὑδράργυρος enim dicitur Græcè ab ὕδωρ, quod est aqua, & ἀργύριον, quod est argentum, quasi aqua argenti. Secundò , per eius substantiam ponderosam, quę frigiditati magis, quàm caliditati testatur. Tertiò, quia in administratione vnguenti ex eo calor naturalis reuocatus ad interiora membrorum ob vnguenti narcoticam vim , fortis factus est ad sensibiliter vel insensibiliter resoluendum, ad maturandum , vel ad aliquam materiam congelandum , quæ deinde paratam recidiuam habet , vt luce clarius patet in actu practico. Præterea actualis eius frigidi-

tas

tas ipſum eſſe frigidum demonſtrat, per quam materiæ de circunferentiis ad centrum repelluntur. Ergo eius natura narcotica eſt, vt per eius effectus indicatur, per paralyſim & tremorem. qui quidem calor vnitus ac vigoratus, ſi per aliquam regionem non excerneret, membrum multitudine materiei proculdubio ſuffocaret. Quòd calidũ ſit metallum iſtud, Ariſto. IIII. Meteor. teſtatur: Incoagulabilia autem, inquit, quæcunque aut humiditate aquoſa carent, aut non aquæ ſunt, ſed plus calidi & terræ, puta mel & muſtum: aut plus æris, ſicut oleum & argentum viuum. Galenus nanque quarto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ad hæc, inquit, arſenicum, ὑδράργυρος, & id genus, craſſarum ſunt partium, ac poteſtate calida. Iſaac autem Iſraelita in ſecundo ſuę practicæ de medicinis in quarto gradu refert, Argentum viuum calidiſsimum eſt, & humidiſsimũ in quarto gradu. Et item Conſtantinus de virtutibus ſimplicium medicinarum, argentum viuum de his, quę in quarto gradu calida ſunt, enuntiat. Raſis autem vltimo Continentis tractatu primo cũ Paulo Aegineta, refert calidum eſſe ac corroſiuum. Platearius, calidum, inquit, & humidum eſt in quarto gradu. cap. de argento viuo. Aliabas, acutum & comburens eſt argentum

tum

tum viuum, inquit. Hac enim ratione moti ſunt veteres authores, vt Conciliator differentia CLI. quod corrodit & mordicat, calidum eſt: argentum viuum eſt huiuſmodi: igitur, & cætera. Preterea diſſoluit, incidit & penetrat. Hæc autem caliditatem teſtantur per ſe primò: iure igitur calidum argentum viuum eſſe putarunt veteres. Accedit, quòd humores ſubtiliat atque calefacit, illóſque mobiles redditos, ſua acuitate expellit, nunc per os facile ſputum habentibus, nũc per ſeceſſum mollem habentibus aluum. Et ſi difficillimum ſit hos conciliare authores, cùm doctorum diſcordantia difficultatẽ arguat, quod vel ex parte rei, vel ex parte noſtri modi cognoſcendi (vt Philoſophus inquit) contingit: eſt enim hæc difficultas veluti pelagus. Verùm pro nunc in re tam ardua, vnà cum Conciliatore dicamus, quòd argentum viuum dupliciter poteſt conſiderari penes eius ſubſtantiam duplicem, differentem: quarum vna quidem aquea eſt, altera verò terrea ſulphureáque. Quantum igitur ad partem terream, ſulphuream, calidum dicitur & ſiccum, qua ſublimatione eius humidum reſoluitur. & ſic ritè ſentiunt, qui calidum argentum viuum poſuerunt. Quantum autẽ ad eius ſubſtantiã aquoſam, quę ſicut eius materia exiſtit, quę ſtatim ca-

lido

lido concitato, ob imperfectam eius cum terrestri sulphureo mistionem, in fumos euaporat, morbos inducit frigidos. Hæc pro nunc in tanta controuersia sufficiant: nam aliâs, Deo dante, conabimur dicato opere veritatem magis inuestigare.

Nunquid cinaprum idem sit quod argentum viuum, vt quidam existimant.

CAP. IX.

QVoniam aliqui aberrare possunt, vt quidam parum eruditus manifestè errauit, dicens cinaprum argentum viuum non esse, fortasse ignorans ex quibus conficiatur simplicibus: idoneum itaque putaui in medium veritatem adducere, & enucleare, atque vt cæteri veritatem agnoscant. Et quia in libro Seruitoris patet zinzifur, id est, cinaprum ex argenti viui & sulphuris partibus ęqualibus fieri: quod argentum viuum ex vero sulphure non vrente fit, vt Arnaldus de Villanoua in Rosario philosophorum refert, ibidémque inquit: Manifestum igitur est, quòd argentum viuum in se sulphur suum bonũ ac fixum continet, quo coagulatur. Et cùm omne simile adaugeat, illud dicendum puto, ob talem sulphuris commistionem argentiviui, non mutari formam intrinsecam, imò eam fortius acui: quia

quia ſulphur, quoquo modo præparetur per artificium, ſemper comburit & comburitur, omniſque in opere nigredinem præſtat. Quare denigratur argentum viuum per talem ſublimationem, non tamen eius forma mutatur. Et quòd argenti viui forma non deleatur, nota quæ Arnaldus enuntiat: Argentum viuum eſt ſolum, quod ignem ſuperat, & ab igne non ſuperatur, ſed in eo gaudens, amicè quieſcit: eſt nanque fortiſsimæ compoſitionis, & naturæ vniformis, quia non ſeparatur in partes, vt nullatenus ſe diuidi permittat: quia aut cum tota ſui ſubſtantia in igne permanet, aut cum tota ipſa ab igne recedit: quoniam in ſua denſitate, ac aduſtionis carentia, ſui diuiſionem non patitur, quæ per ſulphureitatem, intellige tu combuſtibilem, quam non habet, perficitur. Et Albertus Magnus IIII. Meteororum refert, ὑδράργυρον, id eſt, argentum viuum, incoagulabile eſſe, magis tamen oleum. Siccatur tamen per multam ſulphuris aduſtionem, & miſtionem cum ipſo factam, ipſum omnino non adurentis, niſi cum corylo aduratur, vt experientia docuit Albertum Magnum. Quamobrem dicendum puto, quòd cum cinaprum conſtet ex argento viuo & ſulphure, ſulphur autem aſſeruet potius, quàm vt deleat argentum viuum: erit in ci-

napro argentum viuum actu, & in propria forma, licet aspectum eius sulphuris infectio occultet. Nullam igitur esse inter illa intrinsecam & formalem distinctionem asseritur. Nec refert si aduersarius adduceret Albertum Magnum quarto Meteor. innuentem: Nota autem, quòd si ὑδράργυρος ita per calidum exiccetur, postea per calidum non soluetur. Et ideo hęc exiccatio potius est corruptio argenti viui, quàm coagulatio. Exiccatur enim tunc terrestre, quod in ipso est, & ad lateris naturā deducitur. & ideo calumnia de prædicto exemplo adducta, locum non habet, scilicet quòd coagulata quando soluuntur, & soluta quando coagulantur, in eadem specie manent, sicut æs coagulatum & liquidum in vna est specie: ὑδράργυρος autem prædicto modo constans, non manet specie vna, neque in eisdem componentibus. Et nota ly, non manet specie vna: illud autem totum quantum ad Alchimistas dicitur, non quantum ad medicam artem attinet: quia paulò suprà in hoc eodem capitulo, si bene ponderas, dictum fuit, in operibus autem alchimicis, & ea quæ sequuntur.

De

De malis affectibus & subsidiis argenti viui.

CAP. X.

QVoniam argenti viui nocumentum, vt plurimùm iuuamento est maius: Exordiendum igitur est, quæ de eius nocumento antiqui sentiunt. Galenus quidem vbi suprà dixit, quòd si extra apponatur, vel bibatur, occidit. & Auicen. vbi suprà refert, quòd frigiditate & grauitate sua paralysim, tremorémque inducit, membráque recta permanent & inflexibilia: auditui obest, oris fœtorem parit, visum obtenebrat, & cum sublimatum est, interficit. quæ sublimatio pro cinapro intelligi potest in suo genere, vt intelligitur de albificatione argenti viui cum chalcantho, vt à Seruitore ponitur, & tandem extinctum sua grauitate interficit. Ipsum enim, quod sibi obuiat, sua grauitate corrodit. Vltimum tamen dictum animaduertas, quia tam extrà, quàm intus intelligi debet: quod à Dioscoride apertius declaratur. Si enim in igne ponatur, destruetur, & fumum faciet, qui omnibus animalibus pessimus est. In hominibus autem sensus & voluntarium motum destruit: ex quo surditas, paralysis, tremor, vel epilepsia, & per consequens mors sequitur: cui fumo quicunque proximus fiet, mox neruorum &

lacertorum, omniúmque membrorum, quæ per motum voluntarium sunt composita, relaxationẽ sentiet. vnde plerique in paralysim, tremorem, surditatem, animatæque actionis corruptionem incidunt, necnon & pessimum colorem ac putridum os, cerebríque siccitatem habent. Hæc Isaac vbi suprá. Et nota ly, cui fumo quicunque proximus erit: quia de cinapro intelligitur. Quòd si quis obiiceret, cur à cinapro accidentia inducta sæuiora sunt accidentibus ab argento viuo, in sputo scilicet & oris vlceratione, atque ventris solutione, si per te subtiliatur, & acuitur argenti viui virtus per sulphuris admistionem? Ad quod dico cum Galeno, nono de simplici medicina, quòd cinaprum in se aliquid stypticitatis habet, per quam materierum excreatio atque exitus prohibentur, qua mediante stypticitate sæuius est medicamen. Quod fit, cùm duplex sit in argento viuo superfluitas, vna quidem in ipsius profunditate inclusa in principio suæ admistionis superueniens: altera verò extra naturam suæ naturæ, & corruptibilis: quarum ista non absque labore tollitur, altera verò nullo artificis ingenio tolli potest. Quare sulphureitas eius adustibilis ignis calcinatione tollitur, atque à corporibus deletur: & illud ideo, quia argentum viuum resistit, &

illud

illud quod ſui natura eſt, ab aduſtione defendit. Hæc Arnaldus de Villanoua in ſuo Roſario philoſophorum: qui mali affectus à Gulielmo Placentino libro quarto deſcribuntur. Plinius autē libro triceſimotertio, cap. VI. vomica liquoris æterni argentum viuum appellatur, omnium rerum venenum eſt. Et Auicenna fen VII. quarti canonis: Elonga, inquit, illud, in quo ponitur argētum viuum extinctum, quantum poteris à partibus ſtomachi & membrorum nobilium. quare non abſque ingenti timore propinatur. Plateariꝰ præterea capite proprio: fumus, inquit, argenti viui aſtantibus obeſt, quia neruos remolliendo, paralyſim operatur. Serapio autem de ſimplici medicina: Fumus verò eius, inquit, eſt valde nociuus: nam frequens eius vſus neruos deſtruit, paralyſim inducit, ſenſum aufert, & motum corrumpit. Quibus ſanè patet, aſsiduus argēti viui fumus quantum obeſt. Quod autem argentum viuum bezoarticum ſit medicamen in prauum hūc morbum Gallicum, eiúſque mortifera accidentia, moderni his rationibus eorum infamiam tegere nituntur, nec alium habent modum aliquid perficiendi, niſi argentum viuum tā in occulto, quàm in manifeſto fraudulenter adhibere, dicentes, Quòd etſi argenti viui nocumenta longè plura ſint, quàm

dicendi copia, tamen eo vtimur, tanquam omnium intentionum curatiuarum vltima: ad vltimas enim ægritudines, vltimæ intentiones curatiuæ sunt potentes, vt Hippocrates primo Aphorismorum VII. quod Galenus nono & decimo Therapeutices vberius declarauit: Aegritudo, inquit, quæ non habet præter vnam viam ad salutem, licet cuilibet ægrotanti ardua sit & difficilis, tamen ipso inuito, oportet quòd per illam in omnibus etiam casibus transeat. Multoties enim medicus rebus contra naturam patientis particulæ vtitur, vt bonam valetudinem inducat. Vtitur nanque actuali cauterio ac potētiali, crebrísque incisionibus, & similibus, pharmaco etiam venenoso & solutiuo: ergo & argento viuo vtendum est. quod fugias quantum potes, crede mihi. Quòd si coactus à natura entis, secus fieri non potest, illud adhibeas, vt sæpius per multos annos exercui, sicut vnctiones, suffumigia, & similia, quæ sunt fugienda, ligno sancto subueniēte. Hæc de verbo ad verbum de mente antiquorum, de natura argenti viui, atque de cinapro, necnon & de bonis & malis eorum affectibus volui dixisse.

De mundatione argenti viui, vt minorem membris inferat læsionem.

CAP. XI.

VNaquæque profectò medicina, & quæ sordida præsertim est & fęculẽta, acuitatéque non carens, ab extranea, si qua in ea est, qualitate, penitus mundari debet. Ab argento igitur viuo omnem sulphureitatem. omnémque plumbeam terreitatem auferri, ipsúmque ab omni imperfectione, præparatione quadam expoliari fas esse judico, vt validiorem ab ipso subtiliationem ac penetrationem in curandis morbis expectemus, minoríque ipsius dosi eos commodius curare valeamus. Hæc autem mundatio dupliciter, sublimatione scilicet, aut aceti lauacro fieri potest. Non enim eodẽ modo argentũ viuũ sublimatur, vt ab Alchimistis fieri solet: sed solũ ac impermistũ argentũ viuum in vase vitreo reponatur, bocciáq; desuper tortuosa remittatur: obturatísque fissuris luto sapientiæ, lentóque igne calefaciẽdo, partes ipsius subtiles, veluti fumus volãdo diuidentur, lateribúsque boccię remittẽtur. Deposito deinde vase ab igne, iũcturæ ipsæ aperiãtur, eáque argẽti viui pars, bocciæ lateribus coadhærẽs, diligẽter remoueatur, vsuíq; reseruetur. Id autem ego matellis vitreis, vt de boccia dictũ est, effeci. Mũdificatur autẽ &

ſecundò argẽtum viuũ per aceti lauacrum, vt Geber libro tertio, in patella ſcilicet vitrea vel lapidea fundatur, acetóque fortiſsimo cooperiatur, atque lento igne calefiat, digitíſque tandiu agitando, donec in partes diuidatur minutiſsimas, acetúmque euaporatione conſumatur: deinde toties cum aceto abluatur, donec terreitatis veſtigium non appareat, ac in cœleſtem colorem deueniat. Huiuſmodi enim argentum viuum eligas: nam mea quidem ſententia, vnica iſtius argenti viui vncia ita depurati, alterius non depurati duabus æquiualet vnciis.

De artuum dolore morbi Gallici inueterati.

CAP. XII.

Cap. 2. DOlor, qui triſtis eſt ſenſatio, vt Galenus de interioribus ſecundo, facta ab aliquo ſoluente continuum: qui ſiue morbus ſit materialiter, id eſt, quandam fixionem habens, & permanentiam ſuſcipiens, ſiue formaliter accidentis nomen ſibi vendicet, in alteratione omnimoda exiſtit, ad quem ſcilicet ſequatur torpor, ſtupor, dormitatio, cõgelatióve. Quæ omnia in ſpeciebus omnibus doloris Gallici morbi cõperta eſſe vidimus: cuius cauſa medicè loquendo duplex eſt, Cũ Gal. ſecundo regiminis acutorum, ſubita ſcilicet complexionis alteratio & ſolutio continui. Cùm igitur is morbus iam inueterauit,

nec

nec alia illi remedia ſubuenerint, & auulſa, quantum fieri potuit,cauſa morbi & noxio humore,ligni ſancti curatio adhibeatur ad hunc modum:Cholericus iuuenis vel ſangui neus cibetur tota curatione diæta regulari. Pro eo ſyrupus fiat tota curatione ex ligni *Ordinatio* libra vna,aquæ libris duodecim: fiat infuſio *aquæ.* per diem naturalem , ferueátque in fictili vaſe, donec ad libras quinque redeat decoctio , ex qua ſumatur ſemilibra tam mane quàm veſperi. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris aquæ ad decem redigatur. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis diæta regulari vtatur tota curatione.Pro eo ſyrupus fiat ex libra vna cum dimidia ligni , aquæ quatuordecim:fiat infuſio, redeátque decoctio ad libras quinque,ſumatúrque vtraque potione ſemilibra tota curatione. Aqua in potu fiat ex libris aquæ vigintiquinque,quæ decoctæ redeant ad quindecim. In ſene eadem ſeruãda ſunt,præterquam diæta reſumptiua cibari debet. Extrinſecus tamen in declinatione curæ,membra malè affecta hoc vnguento linienda ſunt:quod mirum in modum confert.Recipe ſtœchados Arabicę,ſal *Cerotum.* uiæ,iuæ arthriticæ,betonicæ,perforatę,chamædryos,ſingulorum manipulũ vnum cum dimidio , radicis acori vnciã vnam: ferueãt in vino albo aromatico ſecundum artem,&

colaturæ adde vermiũ terrestriũ lotorũ cũ vino albo librã semis, styracis calamitæ cõtusi vncias tres, axũgiæ porci depuratę & sine sale librã vnã, olei laurini, olei anethini, mastichini, olei thuris, spicæ, olei antiqui centũ annorũ, singulorũ vncias tres cũ dimidia: olei rosati, butyri recẽtis, singulorum vncias quatuor: thuris vncias duas, euphorbii vnciã semis: ferueãt lento igne ad vini consumptionẽ: deinde adde terebinthinæ Venetæ, olei abietis, singulorũ vncias duas, lithargyrii aurei subtiliter cribrati libram semis, styracis liquidæ vncias duas, theriacæ antiquissimę vnciã vnã, cineris vitis vnciã semis, minii vncias duas & semis, argẽti viui colati, vt capituli descriptio exposcit, & extincti cum oleo rosaceo in mortario lapideo vncias duas, cõficiãtúrque ex arte, & fiat vnguẽtũ.

De sclirosis tumoribus.

CAP. XIII.

DVrities, quæ ex materia cõtingit melãcholica vel aliunde, aliquãdo in carne tãtũ, aliquãdo in osse tantũ existit, vel ex his cõposita. Quę ossuosa est & difficilior vẽtositas spinæ in potentia denominatur, prout sub forma permanet apostematis, cuius finis est ossis corruptio: quę tripliciter fieri cõtingit, vt triplex est dimẽsio. Alia nãq; ossis corruptio superficialis tãtùm, alia profunda tãtùm,

tùm,& quædã superficialis est & profunda simul. Cuius additio vnã ossis partẽ post aliã corrũpit, vt Auicẽna quarta quarti. Cuius si-Tract.4.
gnum est, quòd resolutis partibus subtilibus cap.9.
circũferẽtiarũ ossis alterati, asperitas in tactu, & inæqualitas scopulosa sentitur, cute sana existẽte ac suã cõtinuitatẽ seruãte. Necnõ & dolor pũgitiuus adest in cõpressione cum digito, propter ossis asperitatis mordicationẽ. Cũ igitur durities ista inueterauerit, nec alia illi subuenerint remedia, diminuto prius humore noxio & causa ipsi⁹ morbi, curetur per lignũ sanctũ, vt de artuũ dolore morbi Gallici inueterati dictũ est: liniãtúrq; tuberositates per quindecim dies vnguẽto dicto in capite de strumulis seu scrophulis puerorũ.

De alguatui curatione. CAP. XIIII.

EAdẽ est ratio curationis alguatui, prout est separatio contiguitatis ossis integra, secundũ locũ, & non secundũ sitũ, à suo naturali loco descendẽdo secũdum lõgitudinẽ mẽbri, vt de sclirosis tumoribus dicitur.

De vlceribus corrosiuis, sordidis, fraudulẽtis, & ossis corruptione, morbi Gallici inueterati.

CAP. XV.

DE ea propria solutione cõtinui carnosa & saniosa intelligo, prout morbus cõpositus dicitur, in qua vna vel plures dispositiones existũt, quæ vlcerũ cõsolidationẽ impediunt:

pediũt:cuius compoſitio ſiue à cauſa ſit, ſiue ab accidẽte, vel à morbo pręcedẽte, diſcurrẽdo per ſingulas ſpecies vlcerũ eſſentiales vel accidẽtales, quãtũ fieri poterit, amoueatur à perito chirugo cauſa illa cõiuncta cauterio actuali vel potẽtiali, pro corroſionis vel corruptionis exigẽtia, vel quouis alio inſtrumẽto artis, diminuto ſemper prius humore noxio, ligni ſancti curatio adhibeatur, vt de artuũ dolore morbi Gallici inueterati dictum eſt: & vt vlcerata mẽbra curationẽ ſuſcipiãt certiorẽ, foueãtur liniãtúrq; vnguẽto dicto cap. ſeptimo huius tertii libri. Quòd ſi oſsis corruptio appareat, abradatur vſq; ad oſſa ſana, opportunis inſtrumentis raſpatoriis. Nec te terreãt dicta inſciorũ, dicentiũ cum principe, Melius eſt vt nõ feſtinetur in extractione oſsiũ violẽta. & quę ſequũtur. Verba, inquã, Auic. intelligi debẽt de illa praua extractione & violẽta oſsiũ vulneris, dilacerãdo ſcilicet neruos & venas, & oſsis maiorem partẽ ſanã, quàm corruptã, diſsipando, quæ incõgrua dicitur operatio. Quare melius eſt cũ Auic. vbi ſuprà, corruptiõis oſsis curatio, quæ eſt eius fricatio, & ipſius deſtructio, aut eius abſciſsio, & ipſiꝰ ſerratura. Pręſtãtiórq; modꝰ, fricatio cũ raſpatorio dicitur: qua ablata, per lignũ ſanctũ curetur curatione prædicta vlcerũ vniuerſalibus & particularibus.

De vini exhibitione à neotericis nuper comperta,

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

VM ſcientiæ atque artes per additionẽ augeantur, ac quotidie vtiliſsimarum rerũ inuentione perfectiores fiant, adídque iudicium & ſtudiũ hominis plurimùm valeat, propterea multum operæ curæq́ue ponendum eſt, quo ea inueſtigari poſsint, quæ læſis corporibus aliqua ex parte profutura ſint. Eiuſmodi eſt lignum, quod vocant ſanctum, cuius viribus indagandis inſiſtimus, huícque rei omni ſtudio operam damus, quãuis eius vires longè plures ſint, quàm quiſquam dicendo ſcribẽdóque conſequi poſsit. Et quoniam experimentũ ſi ratione cõprobetur, ad verã rerum ipſarũ cognitionẽ nos ducit, non inutile fore exiſtimauimus, ſi cũ vini adminiſtratione, ligni quoq; decoctionẽ miſcebimus. Cõpertũ eſt enim multoties, penetrationẽ efficacius fieri, ac vinũ nõ modò ligni huius, ſed multorũ quoq; medicamentorũ, tanquã vehiculũ eſſe. Quamobrẽ operæ pretiũ duxi in calce huius opuſculi pertractare, vtrum vinum an aqua humanis corporibus magis conferat:

tum si quis ex veteribus medicis in alicuius morbi curatione, vino, in quo simplicia aliqua sint decocta, vsus fuerit: præterea vtrum vinũ aquæ anteponendũ sit, necnõ quod vinum sit eligendum: atque alia eius generis, quæ à præsenti materia non fuerint aliena.

Quòd curandis morbis vinum conferat, & ab antiquis vsitatum sit. CAP. II.

MEdicinæ, quæ tardæ sunt operationis, si in vinũ infundãtur, vigorẽ sumunt, acuuntúrq;. Neq; ab re sapiẽs Abinzoart dixit, nec cibũ nec medicinã vino vnquã priuari debere. Mesue etiã pro meliori præparatione rheubarbarũ molliendũ iussit. Ingeniũ, inquit, medici sit vt sapor medicinæ in cibariorũ gustũ cõuertatur: tunc enim natura auidius medicinã amplexabitur: cuiusmodi est vinũ. Quapropter nõ temere recentiorũ nõnulli ægrotis multifariam vinum, in quo simplex aliquod sit decoctum, propinant. Nam sicuti Auicenna 11. canone, vinum ex hyperico cõfectum, perforatũ vocãt, vel ex chamædry artuũ passionibus conferre asserit: sic nonnulli etiam nostrorum temporum docti viri vinũ præbent, interdum ex saluia, vel ex enula, vel ex buglossa, vel quod ex rosis, ex ebulis, ex gramine, ex caryophyllis, ex absynthio conficitur, aliáque eius generis quàm plurima, quæ laxandi vim habeant.

Nunquid

Nunquid vinum an aqua magis cōferat: & quibus ægrotantibus præbendum sit.

CAP. III.

NAm vinum cum primis simile est, calorique innato maximè conuenit in administrandis nutrimentis naturæ hominum: aquam verò corpus nō tolerat, nisi valde sanguineum, vt Auicenna tertia primi. Præterea quis neget vinum sua penetratione, spirituúmque viuificatione confortatiuū esse? frigiditas enim & siccitas spiritibus eos debilitando aduersantur. Vini verò caliditas roborando non mediocre ipsis affert auxilium. Ad transmittendas autem rerum in eo incorporatarum virtutes, per singula membra cum quadam naturæ delectatione & apprehensione, nec sine vehementi fortitudine qualitates actiuas earum medicinarum, quę in vino exqualificantur, ad resolutionem præparat, quum sua subtilitate partes adeat longinquas, aquam secum trahens ad membra refrigeratione paritérque humectatione indigentia: & receptiuum est omnis infusionis bonarum qualitatum in rectificatione vt plurimùm malarum, cùm per eius essentiam ad spiritum habeat conuerti, magísque penetratiuum sit, ac spiritibus proportionatum. Qua de re vbi virtutis imbecillitas, appetitúsque deiectio affuerint,

rint, ægréque vẽtriculus cõcoquat, vinũ eligendũ est. Insuper si ægrotans phlegmaticæ sit cõplexionis, humórque pituitosus vel melãcholicus sit, vel si inueteratã morbus radicẽ habeat, in his omnibus vinũ vtile admodum est. Quòd si cholericæ ac sanguineę cõplexionis calidíque hepatis fuerit, atq; etiã sanguis vel succus biliosus fortísque habitudinis sit, in tempore præsertim calido, tunc aquæ decoctum, lignúmque simpliciter exhibitum, mirum in modum proderit.

Quòd in ligni sancti decoctione cum vino miscenda sint alia simplicia.

CAP. IIII.

MEdicæ artis peritis omnibus patet, singulis membris suum esse appropriatum ac determinatum pharmacũ: cúmque ab eiusmodi morbi prauitate complura mẽbra lædantur, ac vitium contrahant, credibile quidem erit solam ac impermistam ligni sancti decoctionem tot membrorum læsiones adimere non posse. Quare vt ligni sancti virtus ad huiusmodi membra dirigatur, medicinæ membra infecta respicientes commiscendæ sunt, vt ligni sancti virtus ipsarũ medicinarum suffragio, validius salubriúsque suas imprimat vires, digerendo scilicet, mundificando, resoluendo, confortando & desiccando, vt decet, morbum.

Quod

Quod vinum eligendum sit.

CAP. V.

CVm diuersæ operationis sit vinum, diuersarúmque qualitatum: infrigidata enim corpora senum & iuuenum calefacit, calefactáque infrigidat, exiccata humectat, & humectata exiccat: eiusmodi eligendum erit, quale mox dicam. Anni vnius vinum, frigidum est & humidum. Vetus verò, quod à quarto in septimum transcendit annum, calidum & siccum in tertio reponitur gradu. Inter hæc autem medium calidum est & siccum temperatè: & huiusmodi quidem vinũ cholerã nigrã sua calefactione & humectatione temperat, & præsertim si secundũ non excedat annum. Resistit etiam melancholicis à tota specie, calefactísque non obest. Vinũ, inquit Auicenna, album & subtile calefactis confert: capitis enim dolorẽ non efficit. Id præterea vinum cholera abundantibus rubea melius est, eo quòd choleram rubeam vrinam prouocando expellit: & humidis, eò quòd humiditates maturat. Huiusmodi etiã vinum non modò naturalem calorem cõfortando iuuat, verùm etiam turbidi sanguinis claritatem reducit. Quamobrem album & subtile eligatur, ętate quidem medium, colore verò purum ac lucidum, odore verò suaue, in gustu non aquosum omnino, nec ali-

quam vehementem oſtendens qualitatẽ ſty-pticam vel amarã vel dulcem. Quòd ſi mor bus frigidus eſt & antiquus, corpúſque frigi dum, ac oppilationibus malè affectum, & maiori penetratione ac inciſione indigens, tunc vetus vinum eligatur.

De vini præparatione, & regulis in ea obſeruandis. CAP. VI.

EAdem quoque ratione vini præparatio canonicè conficienda eſt, vt de decoctionis exhibitione diximus: eámque in omnibus ſeriem obſeruabis. vnum enim phar macum omnibus nequaquam conuenire poteſt. Qua de re cùm vini decoctionem præbere inſtitues, decoctionis ligni ſancti aquam, illiúſque morbi curationem & capitu lum à capite ad pedes inuenies, ac illius aquæ & ligni graduationem, quam ibi deſcripſimus, exequere. in fine cocturæ opportunas medicinas artéq; decoctas, ac pro illius morbi & membri læſi exigentia adhibebis, vt exemplariter illas diuiſim connumerabo in ſecunda conſideratione. Hoc autem peracto, in vaſe fictili vitreato ligni abraſi libram pones, ibíque vini albi clari libras decem iniicies: quibus miſtis decoctionem prædictam pro morbi & indiuidualis complexionis exigentia, partibus æqualibus cum vini quantitate calidã, vt ab igne defers, adiicies:

factáque

factáque mistura nec aliter ferueant, sed per diem naturalem infusio fiat, & colaturam vsui reserua in curatione, pro syrupo scilicet mane & vesperi, & pro potu in prandio & in cœna. remissa enim decoctionis caliditas, ipsorúmque ligni & aquæ, iam tẽperata graduatio igneas vini, si quæ sunt, qualitates extinguet, ne humanis calidæ cõplexionis corporibus obsit. Et vt lucidior tyronibus doctrina sit, sequẽtes ponũtur considerationes.

Consideratio prima est, quòd in vini assumptione, in qualibet decoctione corticis ligni sancti subtiliter cribellati, quatuor adhibeantur vncię, ac simul cũ ligni sancti dosi adnotata ferueat, vt capituli descriptio exposcit.

Secunda. Quòd si hepatis vitium in causa morbi sit calidũ, simplicia eius caliditatem adimentia eliges, endiuiam scilicet, cichoream, fumum terræ, santalos omnes, & id genus eligendos, eáque in fine cocturæ semper appones: & si aliqua obesset oppilatio, aperitiua eodem modo adhibeantur.

Si autem cerebri læsio frigiditatísque mala affectio adsit, stœchas Arabica, vel non Arabica, betonica, & huiusmodi calida frigidáque pro morbi exigentia apponantur.

Quòd si iuncturæ dolore, vel aliqua hebetentur duritie, iua arthritica, radix acori, stœchados ac perforata adhibeantur.

Si verò præcordia malè affecta sint, buglossa, borago, ipsarúmq; radices, enula cãpana, scabiosa, & id genus, in fine coctur æ sunt admiscendæ decoquendǽque, deinde ipsa decoctio in vino prædicto iniiciatur.

Tertia. In qualibet vini præparatione, in morbo quolibet Gallico, præsertim curando ob sui antiquam contagionem cardui benedicti manipulus, cum reliquis simplicibus membra confortantibus infecta, addatur.

Quarta. In vnaquaque ipsius vini administratione suprà dictæ decoctionis eadem sit dosis cum vini quantitate.

Quinta. Quòd in ipsius vini exhibitione morbi nõ vniformiter in eodẽ tẽporis spatio curãtur: quidã enim quindecim aut viginti dierũ spatiũ exigunt, nonnulli quadraginta inclusiuè, multi etiã spatium hoc transcendunt. Huiusmodi autem diuersitas contingit iuxta morborũ qualitates: multum enim interest, vtrũ morbus calidus vel frigidus sit, antiquus vel recẽs. Paríq; modo cõsiderãda sunt ea corpora, quæ mediocriter se habẽt.

Sexta. Quòd in hac vini assumptione tempus purũ ac temperatũ est eligẽdũ. Ver quidem optimũ erit: huícque proximus est autumnus. Aestas enim nimis calefacit. Hyems nullã admittit penetrationem. minor itaque operatio & in æstate & hyeme expectatur.

Septima.

Septima. Quòd diæta ſemper vtatur reſumptiua, cùm vini caliditas innatũ excitet calorẽ, eiúſque digeſtio celerior, ac penetratio velocior efficiatur, humiditatibúſque reſiſtat, nec aliter cibũ appetes: iſto nãq; curationis modo carne veſceris mane & veſperi.

Octaua. Quòd ſi aëri ęger exponatur, incommodum aliquod non ſubſequitur, vt in decocti aſſumptione cõtingit, cùm vini præſentia vnicuique putrefactioni extrinſecę reſiſtere videatur, cuius præſidio ſudandi moleſtiam perpeti non cogeris, ad peragendáque negotia tutius libentiúſque te cõmittes.

Nona. Si hora cibi & potus æger huiuſmodi vinum abhorreat, ob medicinarum diuerſarum commiſtionem, ſic confectam decoctionem, aliâs ſyrupũ, per lambycchum æreum diſtilla, diſtillatióque cum vino albo partibus æqualibus commiſceatur, vſuíque hora cibi & potus reſeruetur. Si verò pauper ac egens fuerit æger, aquam ſecundam pro capituli deſcriptione abſq; aliis medicinis adminiſtres, eámque vino partibus ęqualibus commiſcebis. Et hoc quidem vinum æger ab aliis penitus, liquoribus ſe abſtinendo, hora cibi, & potus bibat.

Decima ſuppoſitio eſt. Si verò cholericus vel ſanguineus fuerit æger, & ob eius ventriculi imbecillitatem huiuſmodi vinum exhi-

bendũ eſt,in vna tantùm parte vini quinque decoctionis ligni ſancti partes commiſceantur, idémque fiat in morbo Gallico recenti.

Vndecima. Quòd in principio exhibitionis vini mẽbra dolore tuberculis nodoſitatibúsque affecta, præcipuè vini prædicti decoctione epithemãda ſunt aſsiduè: ſin autem epithematio non conferat, in ſtatu curæ dolores lenire, membráque malè affecta noſtræ deſcriptionis vnguento inungere poteris, in capitulo de artuũ doloribus enarrato. Vlcera quoq; vnguento mercuriali curare tutiſsimè poteris, vt de prauis vlceribus dictũ fuit.

Duodecima. Quòd in vini aſſumptione humor qualibet hebdomada, vt expedit morbo & ægrotanti, minorandus eſt, bíſque die ſyrupũ capiat, mane ſcilicet ſemilibram, calidum, tantundémque veſperi quatuor horas ante cibum, eadémque hora in lecto quieſcat, ſudorémque obſeruet, vt ſuprà de decoctione dictum fuit.

Decimatertia. Quòd ſi in vini exhibitione aluũ ducere volueris, in decoctione cũ alijs medicinis Damaſcena pruna decẽ numero iniiciantur vnà cũ folliculorũ ſenæ ac polypodii quercini, ſingulorũ ſemiuncia: quę omnia morbi præſertim Gallici curationi penitus nõ aduerſantur. Colocynthidẽ autẽ, agaricũ ac dacrydiũ, & id genus, non commi-
ſceas

sceas, vt ignari ab omníque veritate deuii cum magno ægrotantium periculo faciunt.

Decimaquarta suppositio est. Quòd si in declinatione curæ Socratis, præsertim sanguineæ complexionis, hepar ob vini exhibitionem nimis calefactum esset, ipsius hepatis venæ vel hæmorrhoidum incisio fiat.

Decimaquinta. Quòd si aliquando morbus vnica decoctionis viniq; exhibitione curationē non suscipit, huius quidem causa est, quoniã nonnullæ sunt medicinæ calidę, quarum caliditas ab alicuius ægritudinis frigiditate minoratur, quare penitus in eã nõ agit: & quandoq; cũ in aliqua infrigidatione administratur, leuiorē illa inducit calefactionem. Et quoniã in debiliori iam expertũ est priùs, processióque secundum gradus paulatim facta fuit, medicinæ virtus cognita est: quare frequens vini atque decoctionis reiteratio fiat, donec praua morbi qualitas adimatur, ac à medicina morbus superetur. Nec dubites si huiusmodi medicina interdũ refrigerare, nunc verò calefacere oporteat, cùm ista inter se ad inuicem contrarientur: medicina enim, inquit Auicenna, in duobus contrariis experta, alteri eorum per se, alteri verò per accidens confert, vel alicuius eorum complexioni contraria non existit.

Et ne aliquid contingat erroris, exēplum

habes practicũ. Si enim Socrates capitis artuúmque dolore affectus fuerit, & vlceribus insuper maleficis atq; ossis corruptione, nodosisq; tuberculis crucietur, siue dolore ischiadico vel podagrico, eradicata causa antecedente, vt conuenit morbo, prauáq; vlcerum dispositione semota, atq; ossis corruptione, hac serie ad ipsius vini decoctionẽ accedendum est: In vase scilicet fictilis ligni abrasi libram vnã cum dimidia, ac eiusdem corticis subtiliter cribellati quatuor vncias, ac aquæ libras duodecim apponito. Lentóq; igne ferueant ad quatuor librarũ consumptionem. Exinde verò betonicam, iuam arthriticam, carduum benedictum, stœchados, hypericon, singulorum manipulum, radicis acori vnciam semis adhibebis, ferueántque ad vnius libræ aquæ consumptionẽ. Deinde in fictili vase ac nouo iniiciantur, in quo ligni abrasi libra, viníque albi optimi libræ septem: factáque mistura vase obturato per diem infundantur. Et facta colatura per lineum pannum strictum, patiẽti mane ac sero phlegmatico vel melancholico semilibra pro syrupo tribuatur, & hora cibi & potus. In cholerico verò & sanguineo ligni decoctio adhibeatur, vt in capitulo de artuum dolore morbi Gallici inueterati dictum est.

FINIS.

Ad milites Cupidinis.

Sustulerat quondam Veneris solatia quædam
  Inuisa, immanis, perniciosa lues.
Quam vocat Hispanus Gallā, quā Gallus Iberā,
  Imperium toto quæ tamen orbe tenet.
Sensit Arabs, sensítque Geta extremusq́; Britānus.
  Hanc scabiem, sensit qui tua furta Venus.
Non puero parcens ve seni, te fœmina læsit,
  Fœmina, quam minimùm lædere, grāde nefas.
Et iuuenile decus nullo prohibente peribat,
  Cúmque suo nato est penè relicta Venus.
Ante oculos cernebat amans sua gaudia, quæ vix
  Audebat timida sollicitare manu.
Sic sua lugebant miseri solatia amantes,
  Donec quæ morbum, pharmaca terra dedit.
En tibi iam præsens medicina, Neapolis olim
  Quæ peperit morbum, nunc tibi promit opem.
Hoc sancto ligno certa, pugnámque capesse,
  Erectámque hastam miles in arma tene.

Hieronymi Fracastorii Syphilis, siue morbus Gallicus,

AD PETRVM BEMBVM.

Vi casus rerum varij, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa vlli per secula visum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partímque Asiæ, Libyæq; per vrbes
Sæuijt: in Latium verò per tristia bella
Gallorum irrupit, noménque à gente recepit:
Necnon & quæ cura, & opus quid comperit vsus,
Magnáque in angustis hominum solertia rebus,
Et monstrata deûm auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longè secretas quærere causas
Aera per liquidum, & vasti per sydera Olympi
Incipiam, dulci quando nouitatis amore
Correptum, placidi naturæ suauibus horti
Floribus inuitant, & amantes intra Camœnæ.
Bembe decus clarum Ausoniæ, si fortè vacare
Consultis Leo te à magnis paulisper, & alta
Rerum mole sinit, totum qua sustinet orbem:
Et iuuat ad dulces paulùm secedere Musas:
Ne nostros contemne orsus, modicúmque laborem,
Quicquid id est, deus hæc quõdã dignat⁹ Apollo ẽ:
Et paruis quoque rebus inest sua sæpe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum sub imagine multùm

Naturæ,

Naturæ, fatique subest, & grandis origo.
Tu mihi, quæ rerum causas, quæ sydera noctis
Et cœli effectus varios, atque aëris oras,
Vranie, (sic dum puto spatiaris Olympo,
Metirísque vagi lucentes ætheris ignes,
Concentu tibi diuino cita sydera plaudant)
Ipsa ades, & mecũ placidas Dea lude per vmbras,
Dum tenues auræ, dum myrtea sylua canenti
Aspirat, resonátque cauis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ causæ nobis post secula tanta
Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum peruenit in orbem,
Ex quo lecta manus soluens de littore Ibero
Ausa fretum tentare, vagíque incognita ponti est
Aequora, & orbe alio positas perquirere terras?
Illic nanque ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passímque vagari
Perpetuo cœli vitio, atque ignoscere paucis.
Commercine igitur causa accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos: quæ parua sub ipsis
Principijs, mox & vires & pabula sensim
Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
Vt sæpe in stipulas cecidit, quum forte è fauilla
De face, neglectam pastor quam liquit in aruo,
Illa quidem tenuit primùm, similísque moranti
Incedit: mox vt paulatim increuit eundo,
Tollitur, & victrix messem populatur & agros,
Vicinúmq; nemus flammásque sub æthera iactat,
Dat sonitum longè, crepitant Iouis auia sylua.

Et cœlum latè circum, campíque relucent.
At verò ſi ritè fidem obſeruata merentur,
Non ita cenſendum: nec certè credere par eſt
Eſſe peregrinam nobis, tránſque æquora vectam
Contagem: quoniam in primis oſtendere multos
Poſſumus, attactu qui nullius hanc tamen ipſam
Sponte ſua ſenſere luem, primique tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore paruo
Contages non vna ſimul potuiſſet obire.
Aſpice per Latij populos, quíque herbida Sagræ
Paſcua, & Auſonios ſaltus, & Iapygis oræ
Arua colunt: ſpecta Tyberis qua labitur, & qua
Eridanus centum fluuijs comitatus in æquor,
Centum vrbes rigat, & placidis interfluit vndis.
Vno nónne vides vt tempore peſtis in omnes
Sæuijt? vt ſortem pariter tranſegimus vnam?
Quinetiam externos eadem per tempora primùm
Excepiſſe ferunt, nec eam cognouit Ibera
Gens prius, ignotúmque ſcindere puppibus æquor
Auſa fuit, quam quos diſterminat alta Pyrene,
Atq; freta, atq; Alpes cingũt, Rhenúſque bicornis,
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora ſub arcto
Tempore non alto Pœni ſenſiſtis, & omnes
Qui lætam Aegyptum meritis, fœcundáque Nilo
Arua, & palmiferæ ſyluas tondetis Idumes:
Quæ quum ſic habeant ſeſe, nempe altius iſti
Principium labi, rerúmque latentior ordo
(Ni fallor) grauiórque ſubeſt, & maior origo.
Principio quæque in terris, quæq; æthere in alto
Atque

Atque mari in magno. Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec sorte vna, nec legibus iisdem
Proueniunt: sed enim quorum primordia constant
E paucis, crebro ac paßim pars magna creantur.
Rarius est alia apparent, & non nisi certis
Temporibúsve, locísve, quibus violentior ortus,
Et longè sita principia: ac nonnulla, prius quàm
Erumpant tenebris, & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, spatiosáque secula poscunt.
Tanta vi coëunt genitalia semina in vnum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus vna
Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Rarius emergunt alij, & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum,
Et sero potuere altas superare tenebras.
Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regióque omnis vicina laborat.
De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exijt, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durósque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur æuum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse,
Ducendum est, quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longæua vetustas
Cuncta situ inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente,

Qua misera inuentum nuper gens accolit orbem,
Passim oritur, nullísque locis nō cognita vulgo est.
Vsqueadeò rerum causæ, atque exordia prima,
Et cœlo variare, & longo tempore possunt.
Quódque illic fert sponte aer, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cuius fortè suo si cunctas ordine causas
Nosse cupis, magni primùm circunspice mundi
Quantum hoc infecit virus, quot adiuerit vrbes.
Quúmque animaduertas, tam vastæ semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse,
Haud dubiè tecum statuas, reputésque necesse est,
Principium, sedémque mali consistere in ipso
Aere, qui terras circum diffunditur omnes,
Qui nobis sese insinuat per corpora vbique,
Suetus & has generi viuentum immittere pestes.
Aer quippe pater rerum est, & originis author,
Idem sæpe graues morbos mortalibus affert,
Multimodè natus tabescere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero quonam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia secla.
Inprimis tum sol rutilus, tum sydera cuncta
Tellurem, liquidásque auras, atque æquora ponti
Immutant, agitántque: vtque ipso sydera cœlo
Mutauere vicem & sedes liquore priores,
Sic elementa modis varijs se grandia vertunt.
Aspice vt hybernus rapidos vbi flexit in Austrum
Phœbus equos, nostrúmque videt depressior orbē,

Bruma riget, durátque gelu spargítque pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina sistit.
Idem vbi nos Cancro propior spectauit ab alto,
Vrit agros, arent nemora, & sitientia prata,
Siccáque puluereis æstas squallescit in aruis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
Quin maria alta, omnis cui rerũ obtẽperat humor:
Quin & Saturni graue sydus, & æquior orbi
Stella Iouis, quin pulchra Venusq; & Marti⁹ ignis
Ac reliqua astra etiã mutent elemẽta, trahántque
Perpetuum, & latè magnos dent vndique motus,
Præcipuè sedem si quando plurima in vnam
Conuenere, suo vel multùm deuia cursu,
Longè alias tenuere vias. hæc scilicet annis
Pluribus, & rapidi post multa volumina cœli
Eueniunt, Dijs fata modis voluentibus istis.
Vt verò euenisse datum est, numerúmque diésque
Exegere suos, præfixáque tempora fatis:
Proh quanta Acrios tractus, salsa æquora quanta,
Tellurémque manent alibi quippe omnia latè
Cogentur spatia in nubes: cœlum imbribus omne
Soluetur, summísque voluti montibus amnes
Præcipites secum syluas, secum aspera saxa,
Secũ armẽta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Gãges sup & nemora alta, domosq;
Turbidus æquabit pelago freta lata sonante,
Aestates alibi magnæ condentur, & ipsæ
Flumina speluncis flebunt arentia Nymphæ,
Aut venti cuncta inuertent, aut obice clausi

Excutient tellurem imam, & cum turribus urbes.
Forſitan & tempus veniet, poſcentibus olim
Natura fatiſque Deum, quum non modò tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deſerta iacebit,
Verumetiam ſol ipſe, nouum (quis credere poßit)
Curret iter, ſua nec per tempora diffluet annus.
Aſt inſueti æſtus, inſuetáque frigora Mundo
Inſurgent, & certa dies animalia terris
Monſtrabit noua, naſcentur pecudéſque feræ'que
Sponte ſua, primáque animas ab origine ſument.
Forſitan & maiora audens producere tellus
Cœúmque Enceladúmq; feret, magnúmq; Typhoea
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Conuulſúmq; Oſſam nemoroſo imponere Olympo,
Quæ quum perſpicias, nihil eſt cur tempore certo
Admirere, nouis magnum marceſcere morbis
Aera, contagéſque nouas viuentibus ægris
Sydere ſub certo fieri, & per ſecula longa.
Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem, Tigrímque bibunt, poſt tẽpore paruo
Corripuit, ditéſque Arabas, mollémque Canopum:
Inde Phrygas, inde & miſerũ trans æquora vecta
Infecit Latium, atque Europa ſæuijt omni.
Ergo

Ergo age iam mecum, semper sese æthera circũ
Voluentem, superumq; domos, ardentiaq; astra
Cõtemplare, animumq; agitans per cũcta, require
Quis status illorum fuerit, quæ signa dedere
Sydera, quid nostris cœlum portenderit annis:
Hinc etenim tibi fortè nouæ contagis origo
Omnis, & euentus tanti via prima patescet.
Aspice candentes magni qua Cancer Olympi
Excubat ante fores, & brachia pandit aperta,
Hinc diræ facies, hinc se diuersa malorum
Ostendent portenta: vna hac sub parte videbis
Magna coisse simul radijs ardentibus astra,
Et coniecturas sparsisse per aëra flammas:
Flammas, quas longè tumulo Sirenis ab alto
Prospiciens senior vates, quem dia per omnes
Cœlicolumq; domos duxit, docuitq; futura
Vraniæ: miseras, inquit, defendite terras
O superi, insolitam video per inania ferri
Illuuiem, & magnos cœli tabescere tractus.
Bella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
Ausoniæ passim currentes sanguine cerno.
Dixit, & illa etiam scriptis ventura notauit.
Mos superûm est, vbi secla vagus sol certa peregit,
Ab Ioue decerni fata, & cuncta ordine pandi,
Quæcunque euentura manent terrasq;, polumq;:
Quod tempus quum iam nostris venietibus annis
Instaret, rerum summus sator, & superûm rex
Iuppiter, acciri socios in rebus agendis
Saturnum, Martemq; iubet, bipatentia Cancer

Limina portarum reserat, dijsq; atria pandit.
Conueniunt quibus est fatorum cura gerenda.
Impiger ante alios flammis ferróque coruscans
Belli potens Mauors, animus qui prælia & arma,
Vindictæq; manent, & ouantes sanguine cædes.
Post placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
Insequitur (ni fata obstent) pater omnibus æquus,
Postremus, longáque via tardatus & annis,
Falcifer accedit senior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parere recusans,
Sæpe etiam cessit retro, & vestigia torsit,
Multa minãs, multúmq; animo indignatus iniquo.
Iuppiter at solio ex alto, quo se solet vno
Tollere, percenset fata, & ventura resoluit,
Multùm infelicis miserans incommoda terræ,
Belláque, fortunásque virûm, casuráque rerum
Imperia, & prædas, adapertáque limina morti,
In primis ignota noui contagia morbi:
Morbi, qui humanæ nulla mansuescat opis vi.
Assensere dei reliqui, concussus Olympus
Intremuit, tactúsque nouis defluxibus æther.
Paulatim aërij tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuásque insuetus in auras
Macor ijt, cœlúmque tulit contagia in omne.
Siue quòd ardenti tot concurrentibus astris
Cum sole, è pelago multos terráque vapores
Traxerit ignea vis, qui misti tenuibus auris
Correptique nouo vitio, contagia visu
Perrara attulerint: aliud siue æthere ab alto
Demissum, latè aërias corruperit oras.

Quĩ quã animi haud fallor, quid agat, quòve ordiẽ
Dicere, & ĩ cũctis certas perquirere causas (cœlũ
Difficile esse, adeò interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod fallere possit)
Miscentur sors, & varij per singula casus.
Nunc agè non id te lateat, super omnia miram
Naturam, & longè variam contagibus esse.
Solis nam sæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, flórúmque infecit honorem,
Interdum segetem, & sata læta, annique labores,
Corripuit, scabráque tussit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit semina tellus,
Interdum pœnas animalia sola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipsis, memini ipse malignũ
Luxuriem vidisse anni, multóque madentem
Autumnum perflatum Austro, quo perditus omne
Caprigenum genus è cunctis animantibus vnum
Corruit, à stabulis lætas ad pabula pastor
Ducebat: tum fortè alta securus in vmbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tussis subitò irrequieta tenebat,
Nec longè mora mortis erat: nanque acta repentè
Circum præcipiti lapsu, reuoménsque supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat.
Vere autem (dictu mirum) atque æstate sequenti
Infirmas pecudes, balantúmque horrida vulgus
Pestis febre mala miserum penè abstulit omne.
Vsqueadeò varia affecti sunt semina cœli,
Et variæ rerum species, numerúsque vicissim

Inter mota ſubeſt, interq́; mouentia certus.
Nónne vides, quanuis oculi ſint pectore anhelo
Expoſiti, mollesq́; magis, non attamen ipſos
Carpere tabem oculos, ſed ſeſe immergere in imū
Pulmonem? & pomis quanquam ſit mollior vua,
Non tamen iis vitiatur, at ipſa liuet ab vna.
Nempe alibi vires, alibi ſua pabula deſunt:
Aſt alibi mora certa, nec ipſa foramina multum
Non faciunt, hinc denſa nimis, nimis inde ſoluta.
Ergo contagum quoniam natura genusq́;
Tam variū eſt, & multa modis ſunt ſemina miris,
Contemplator & hanc, cuius cœleſtis origo eſt:
Quæ, ſicut deſueta, ita mira erupit in auras,
Illa quidem non muta maris, turbamq́; natantum,
Non volucres, non bruta altis errantia ſyluis,
Non armenta boum, pecudésve, armētáve equorū
Infecit, ſed mente ingens ex omnibus vnum
Humanum genus, & noſtros eſt paſta ſub artus.
Porro homine è toto, quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret, fœdiſſima primum
Corripuit, ſeſe paſcens vligine pingui:
Tali ſe morbus ratione & ſanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & ſigna docebo
Contagis miſeræ: atque vtinam concedere tantum
Muſa queat, tantumq́; velit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies vt noſtra ſuperſint.
Fortè etenim noſtros olim legiſſe nepotes,
Et ſigna & faciem peſtis nouiſſe, iuuabit.

Nanq;

Nanq; iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit quum nocte atra sopita iacebit
Interitu data: mox iterum post secula longa
Illa eadem exurget, cœlumq; aurasq; reuiset,
Atque iterum ventura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat, quòd labe recepta,
Sæpe tamen quater ipsa suum compleuerat orbem
Luna prius, quàm signa satis manifesta darentur.
Scilicet extemplo non sese prodit apertè,
Vt semel est excepta intus, sed tempore certo
Delitet, & sensim vires per pabula captat.
Interea tamen insolito torpore grauati,
Sponteq; languentes animis, & munera obibant
Aegrius, & toto segnes se corpore agebant.
Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos, aut inguen edebat.
Tum manifesta magis vitij se prodere signa.
Nam simul ac puræ fugiens lux alma diei
Cesserat, & noctis tristes induxerat vmbras,
Innatusq; calor noctu petere intima suetus,
Liquerat extremum corpus, nec membra fouebat
Obsita mole pigra humorum: tum vellier artus
Brachiaq;, scapulæq;, graui, suræq; dolore:
Quippe vbi per cunctas ierant contagia venas
Humoresq; ipsos, & nutrimenta futura
Polluerant, Natura malum secernere sueta
Infectam partem pellebat corpore ab omni

Exterius, verùm crasso quia corpore tarda
Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atque lacertis:
Inde graues dabat articulis extenta dolores:
Parte tamen leuiore, magísque erumpere nata,
Summa cutis pulsa, & mẽbrorũ extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciémque horrendã, & pectora fœdè
Turpabant: species morbi noua, pustula summæ
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui:
Tempore quæ multo non post adaperta dehiscens,
Mucosa multùm sanie, tabóque fluebat.
Quinetiam erodens altè, & se funditus abdens
Corpora pascebat miserè: nam sæpius ipsi
Carne sua exutos artus squallentiáque ossa
Vidimus, & fœdo rosea ora dehiscere hiatu,
Ora, atque exiles reddentia guttura voces.
Tum sæpe, aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
Vidisti pinguem ex vdis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum durescere gummi:
Haud secus ac sub labe solet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpẽ concrescere callũ.
Vnde aliquis ver ætatis, pulchrámque iuuentam
Suspirans, & membra oculis deformia toruis
Prospiciens, fœdósque artus, turgentiáque ora,
Sæpe Deos, sæpe astra miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctisque soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant:
Illis nulla quies aderat, sopor omnis in auras
Fugerat:

Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:
Iis inimica dies, inimicáque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
Munera, non dulces epulæ, non copia rerum,
Non vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas;
Quanuis sæpe amnes nitidos, iucundáque tempe,
Et placidas summis quæsissent montibus auras.
Dijs etiam sparsæq; preces, incensáque templis
Thura, & diuitibus decorata altaria donis,
Dij nullas audire preces, donísve moueri.
Ipse ego Cænomanũ memini qua pinguia diues
Pascua Sebina præterfluit Ollius vnda,
Vidisse insignem iuuenem, quo clarior alter
Non fuit, Ausonia nec fortunatior omni:
Vix pubescentis florebat vere iuuentæ,
Diuitijs, proauísque potens, & corpore pulchro:
Cui studia, aut pernicis equi compescere cursum,
Aut galeã induere, & pictis splẽdescere in armis,
Aut iuuenile graui corpus durare palæstra,
Venatúque feras agere, & præuertere ceruos:
Illum omnes Ollíque Deæ, Eridaníque puellæ,
Optarunt, nemorúmque Deæ, rurísque puellæ,
Omnes optatos suspirauere hymenæos.
Forsan & vltores superos neglecta vocauit
Nõ nequicquã aliqua, & votis pia numina mouit:
Nam nimiùm fidentem animis, nec tanta timentẽ
Inuasit miserum labes, qua sæuior vsquam
Nulla fuit, nulla vnquam alijs spectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ

Disperijt vis illa animi: tum squallida tabes
Artus (horrendum) miseros obduxit, & altè
Grandia turgebant fœdis abscessibus ossa.
Vlcera (proh diuûm pietatem) informia pulchros
Pascebant oculos, & diæ lucis, amorem,
Pascebantq; acri corrosas vulnere nares,
Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt,
Illum omnes Olliq; Deæ Eridaniq; puellæ,
Fleuerunt, nemorumq; Deæ, rurisq; puellæ,
Sebinusq; alto gemitum lacus edidit amne.
Ergo hanc per miseras terras Saturnus agebat
Pestem atrox: nec sæua minus crudelis & ipse
Miscebat Mauors, coniunctaq; fata ferebat.
Quippe lue hac nascête, putem simul omnia diras
Eumenidas cecinisse fera & crudelia nobis.
Tartareos etiam barathro (dira omina) ab imo
Exciuisse lacus, Stygiáque ab sede laborem,
Pestémque, horribilémque famẽ, bellũq;, necémq;.
Dij patrij, quorum Ausonia est sub numine, tuq;
Tu Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
Est merita? an quicquã superest dirique grauísq;,
Quod sit inexhaustum nobis? ecquod genus vsquã
Auersum vsqueadeo cœlum tulit? ipsa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum
Et spolia, & prædas, captiuáque colla tuorum:
An stragem infandam memorẽ, sparsúmq; cruorẽ
Gallorúmque, Italúmque pari discrimine, quũ iã
Sanguineũ, & defuncta virûm, defunctáq; equorũ
Corpora voluentẽ, cristásque atq; arma trahẽtem
Erida

Eridanus pater acciperet rapido agmine Taurũ?
Te quoque ſpumantẽ, & noſtrorũ cæde tumentem
Abdua, non multo pòſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infelix ſuſcepit, & altum
Indoluit tecum, & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infelix, en quò diſcordia priſcam
Virtutem, & Mundi imperium perduxit auitum.
Angulus en ne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit
Seruitia, & prædas, & triſtia funera paſſus?
Dicite vos, nullos ſoliti ſentire tumultus,
Vitiferi colles, qua flumine pulcher amœno
Erethenus fluit, & plenis lapſurus in æquor
Cornibus, Euganeis properat ſe iungere lymphis.
O patria, ô longum felix, longúmque quieta
Ante alias patria, ô diuûm ſanctiſsima tellus,
Diues opum, fœcunda viris, lætiſsima campis
Vberibus, rapidóque Atheſi, & Benacide lympha,
Aerumnas memorare tuas, ſummámque malorũ
Quis queat? & dictis noſtros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara iuſſa?
Abde caput Benace, tuo & te conde ſub amne,
Victrices nec iam Deus interlabere Lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lacrymæ, planctúsve forent, en dura tot inter,
Spes Latij, ſpes & ſtudiorum, & Palladis illa
Occidit: ereptum Muſarum è dulcibus vlnis
Te miſerum ante diem crudeli funere Marce
Antoni, ætatis primo ſub flore cadentem
Vidimus extrema poſitum Benacide ripa,

Quã media inter saxa sonãs Sarca abluit vnda.
Te ripæ fleuere Athesis, te voce vocare
Auditæ per noctem vmbræ, manésque Catulli,
Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.
Tempestate illa Ausoniam rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia Cæsar ferro superabat & igni
Euganeos, placidúmque Silim, Carnúmque rebellẽ
Et totum luctus Latium, mœrórque tenebat.

Liber secundus.

NVnc agè quæ vitæ ratio, quæ cura adhibẽda
Perniciẽ aduersus tantã, quid tẽpore quoq;
Conueniat (nostri quæ pars est altera cœpti)
Expediam, & mirãda hominum cõperta docebo.
Quippe noua quũ re attoniti, multa irrita primũ
Tentassent: tamen angustis solertia maior
In rebus, crescénsque vsu experientia longo
Euicere: datúmque homini protendere longè
Auxilia, & certis pestem compescere vinclis,
Victorem, & sese claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis diuinitus esse
Inuenta, ignaros fatis ducentibus ipsis.
Nam quanquam fera tempestas, & iniqua fuerũt
Sydera, non tamen omnino præsentia diuũm
Abfuit à nobis, placidi & clementia cœli.
Si morbum insolitum, si dura & tristia bella
Vidimus, & sparsos dominorum cæde penates,

Oppidáque,

Oppidáque, incensásque vrbes, subuersáque regna,
Et templa, & raptis temerata altaria sacris:
Flumina deiectas si perrumpentia ripas
Euertere sata, & medijs nemora eruta in vndis,
Et pecora, & domini, correptáque rura natarunt,
Obseditque inimica ipsas penuria terras.
Hæc eadem tamen hæc ætas (quod fata negarunt
Antiquis) totum potuit sulcare carinis
Id pelagi, immensum quod circuit Amphitrite.
Nec visum satis, extremo ex Atlante repostos
Hesperidum penetrare sinus, Prassumq; sub Arcto
Inspectare alia, præruptáque littora Rhapti:
Atq; Arabo aduehere, et Carmano ex æquore mer
Auroræ sed itũ in populos Titanidis vsq; est (ces:
Supra Indũ, Gangémque supra, qua terminus olim
Catygare noti orbis erat: superata Cyambe,
Et dites hebeno, & felices macere syluæ.
Denique & à nostro diuersum gentibus orbem,
Diuersum cœlo, & clarum maioribus astris
Remigio audaci attigimus ducentibus & dijs.
Vidimus & vatem egregium, cui pulchra canẽti
Parthenope, placidúsque cauo Sebethus ab antro
Plauserunt, vmbræq; sacri manésque Maronis,
Qui magnos stellarum orbes cantauit, & hortos
Hesperidum, cœlíque omnes variabilis oras.
Te verò vt taceam, atque alios, quos fama futura
Post mutos cineres, quos & venientia secla
Antiquis conferre volent: at Bembe tacendus
Inter dona deûm nobis data non erit vnquam

Magnan

Magnanimus Leo, quo Latiũ, quo maxĩa Roma
Attollit caput alta, patérque ex aggere Tybris
Assurgit, Romæq; fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auspicijs iam nunc mala sydera Mundo
Cessere, & læto regnat iam Iuppiter orbe,
Puráque pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus qui ærumnas post tot, longósque labores
Dulcia iam profugas reuocauit ad otia Musas,
Et leges Latio antiquas, rectúmque, piúmque
Restituit, qui iusta animo iam concipit arma
Pro re Romana, pro relligione deorum.
Vnde etiam Euphrates, etiam latè ostia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit vnda refusi,
Atque Aegea suos confugit Doris in Isthmos.
Ergo alij dum tanta cauent, dúmque illius acta
Inclyta component: dum fortè accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis:
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, lusus
Incœptos, quantum tenuis fert Musa sequamur.
Principio, quoniam affecti non sanguinis vna
Est ratio, tibi sit morbo spes maior in illo,
Sanguine qui insedit puro: verùm quibus atra
Bile tument, spissóque resultant sanguine venæ,
Maior in ijs labor est, perísque tenacius hæret.
Quare operæpretium est validis atque acribus vti
Omnibus hos contra, miseris nec parcere mẽbris.
Quinetiam meliora sibi promittere cuncta
Ille potest, qui principijs nouisse sub ipsis
Serpentem tacitè valuit per viscera labem.
Nanque

Nanque vbi pasta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & iam se vitium firmauerit intra,
Heu quanto tibi libertas speranda labore est.
Ergo omnẽ impendes operam te opponere paruis
Principÿs, memoríq; animo hæc præcepta recõde.
In primis ego non omni te assuescere cœlo
Exhorter: fuge perpetuò quod flatur ab Austro,
Quod cœno, immũdæq; graue est sudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles zephyri, pulsusque Aquilonibus aer
Hîc (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia sunto.
Rumpe moras, agita asiduis venatibus apros
Impiger, asiduis agita venatibus vrsos.
Nec tibi sit labor aerũ cursu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruum,
Et longa lustrare altos indagine saltus.
Vidi ego sæpe malum, qui iam sudoribus omne
Finisset, syluísque luem liquisset in altis.
Sed nec turpe puta dextra summittere aratro,
Et longum trahere incuruo sub vomere sulcum:
Néve bidente solùm, & duras proscindere glebas,
Et valida aeriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum:
Quinetiam exercere domi quo te quoque poßis,
Paruam moue pilam versa mihi, vespere versa,
Et saltu, & dura potes exudare palæstra.
Vince malum nec te fallat, quod desidis oti
Aßiduè desiderium, lectíque sequetur.

Tu lecto ne crede, graui ne crede sopori:
His alitur vitium, & placidæ sub imagine pacis
Decipit, è dulcique trahit fomenta quiete.
Necnon interea effugito quæ tristia mentem
Sollicitant, procul esse iube curásque, metúmque
Pallentem, vltricésque iras, omnémque Mineruæ
Addictum studiis animum: sed carmina, sed te
Delectent iuuenúmque chori, mistæq; puellæ.
Parce tamen Veneri, molléſque ante omnia vitæ
Concubitus, nihil est nocuum magis: odit & ipsa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod sequitur, victus rõ tibi maxima habẽda est:
Nec sit cura tibi, néve obseruantia maior.
Principio, quoscunque amnes, quascũque paludes,
Quosq; lacus liquidi pascũt, quosq; æquora pisces,
Omne genus procul amoueo: sunt quos tamen vsus
Liberius, quum res cogit, concedere possit.
Omnibus his est alba caro, non dura, tenáxque,
Quos petræ & fluuiorũ aduersa marisq; fatigant.
Tales nant pelago phycides, rutilæq; per vndas
Auratæ, gobijq;, & amantes saxea percæ.
Talis dulcifluum fluuiorum scarus ad ora
Solus saxa inter depastas ruminat herbas.
Sed neq; quæ stagnis volucres, quæq; amnibus altis
Degere amãt, liquidisq; cibũ perquirere in vndis,
Laudarim: tibi pinguis anas, tibi crudior anser
Vitetur, potiusq; vigil Capitolia seruet:
Vitetúrque graui coturnix tarda sagina.
Tu teneros lactes, tu pandæa abdomina porcæ,

Porcæ heu terga fuge, & lūbis ne vescere aprimis
Venati quanuis toties confeceris apros.
Quin neq; te crudus cucumis, non tubera captent,
Neve famem cinara, bulbisve salacibus exple.
Non placeat mihi lactis amor, non vsus aceti,
Non fumosa mero spumantia pocula Baccho,
Qualia Cyrnæi colles, campíque Falerni,
Et Pucinus ager mittunt: aut qualia nostris
Rhetica dat paruo de collibus vua racemo.
Nempe Sabina magis placeant, dilutáque tellus
Quæ tulit, & multo domuerunt Naiades amne.
At tibi si ex horto victus, mensæq; deorum
Sunt animo, atq; olerū simplex & inēpta voluptas,
Non menthæ virides, non læta sisymbria, desunt,
Intybáque, & toto florentes frigore sonchi,
Et sia fontanis semper gaudentia riuis,
Et thymbræ suaues, & odoriferæ calaminthæ:
Læta meliphyla, & riguo buglossus ab horto
Carpantur, plenísque ferax erucula palmis,
Atque olus, atq; rumex, & salsi gramina crithmi.
Ipsa lupum dumeta ferent: hinc collige primos
Asparagos, albæ asparagos hinc collige vitis,
Quum nondū explicuit ramos, vmbracula nōdum
Texuit, & virides iussit pendere corymbos.
Singula sed longum est, nec percensere necesse,
Iamq; aliud vocor ad munus. iuuat: in noua Musis
Naturæ nemora Aonijs deducere ab vmbris:
Vnde mihi si non è lauro intexere fronti
Serta volent, tantaq; caput cinxisse corona:

At saltem obseruata hominum tot millia, dignum
Censuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo, si quem morbus tenet, aut & in ipso
Autumno, si firma ætas, si sanguis abundat,
Regalem, mediámve lacerti incidere venam
Proderit, atque extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea quocunque habeat te tempore pestis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpẽ
Ne pigeat, facilíque luem deponere ab aluo:
Antè tamen ducenda, para, concreta resolue,
Et crassa attenua, & lentore tenacea frange.
Ergo Corycιúmque thymum sit cura: thymũq;
Pamphylium, thymbræ similis qui durior exit,
Prima tibi coxisse, lupíque volubile gramen,
Fœniculúmq;, apiúmq;, & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & Nymphis tangi renuens adiantus:
His sterile asplenum, his pictam phyllitida iunge:
Quorum vbi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudúmque humorem incoxeris omnem,
Tum scilla medicare acri, & colocynthide amara,
Helleboróque graui, necnon quæ in littore surgẽs,
Qua ludit maris vnda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die, rem nomine signat,
Herba potens radice, suum cui zinziber adde:
Adde etiã anguineũ cucumin, Nabathæáq; thura,
Myrrhámque, bdelémque, hãmoniacique liquorẽ,
Et lacrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.
His actis, si fortè tibi frigentia corda,
Et

Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, breuique extinguere pestem,
Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti,
Tum superest tibi cura animũ ad fomenta relicta
Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ,
Illa quidem consueta modis inserpere miris.
Profuerint igitur quæque exsiccantia, quæque
Marcori resinosa solent obsistere putri.
Tales sunt myrrhæ lacrymæ, sunt talia thura,
Cedrúsque, aspalathúsque, immortalísq; cupressus,
Et bene cum calamo spirans redolente cyperus.
Ergo nec desint casiæ, nec desit amomum,
Macér ve, agalocúm ve tibi, nec cinnama odora.
Est etiam in pratis illud, iuxtáque paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obstare venenis,
Contagíque solet, paruo quærenda labore
Herba tibi, viret ipsa comis imitata chamædryn,
Flore rubens, referénsque alli cum voce saporem,
Aurora nascente huius frondémque comantem
Radicésque coque, atque haustu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta silibere nostris
Hesperidum decus, & Medarum gloria citre
Syluarum: si fortè sacris cantata poetis
Parte quoque ac medicã nõ dedignabere Musam,
Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,
Semper flore nouo redolens: sis semper onusta
Per viridem pomis syluam pendentibus oreis
Ergo vbi nitendum est cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor cithereia præstat.

Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim
Munere donauit multo, & virtutibus auxit.
Quorundã inuentũ est, vitrei intra cõcaua vasis,
Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbẽ:
Aut hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictami, Illyricámve irim, thamníve nigrantem
Radicem, aut inulas coquere: in sublime solutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet.
Ast vbi frigenti occursauit ab aëre vitro
Cogitur, & rorem liquidus densatur in vdum,
Decurrítque vagus per aperta canalia riuis
Destillantis aquæ cyathum sub lumina prima
Luciferi potare iubent, stratisque parare
Sudorem: nec certè ab re: vis vtilis olli est,
Relliquias morbi tenues dispergere in auras.
Interea si membra dolor conuulsa malignus
Torqueat, œsypo propera lenire dolorem,
Mastichinóque oleo, lentum quibus anseris vnguẽ,
Emulsúmque potes lini de semine mucum,
Narcissúmq; inulámque, liquẽtiáq; addere mella,
Coryciúmq: crocum, & vilẽ componere amurcam.
At fauces atque ora malus si eroserit herpes,
Tange nitro & viridi medicata ærugine lympha,
Semina inure mala, & serpentem interfice pestẽ.
Verùm ipsos ope non alia consumere achores
Vrentum, quàm vi poteris: quibus addere debes
Pingue aliquid, quod secum intus siccantia portet.
Hæc eadem & miseros artus si qua vlcera pascũt,
Tollere, concretósque valebunt soluere callos.

Si verò aut hæc nequicquam tentasse videbis,
Aut vires, animíque valent ad fortia quæque,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Festines, dirámque breui consumere pestem,
Hinc alia inuenta expediam, quæ tristia quantò
Sunt magis, hoc tantò citius finire labores
Aerumnásque mali poterunt: quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo fomite viuax,
Nedum se haud vinci placidis & mitibus: ac nec
Tractari sinit, & mansuescere dura repugnat.
Sunt igitur styracem in primis qui cinnabarínque
Et miniũ, & stymmi agglomerãt, & thura minuta
Quorum suffitu pertingunt corpus acerbo,
Absumúntque luem miseram, & contagia dira.
At verò & partim durum est medicamẽ & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipsis
Spiritus, luctánsque animam vix continet ægrã.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat vti,
Iudice me, certis fortasse erit vtile membris,
Quæ papulæ informes, Chironiáq; vlcera pascunt.
Argento melius persoluunt omnia viuo
Pars maior: miranda etenim vis insita in illo est:
Siue quòd id natum est subitò frigúsque calorémq;
Excipere, vnde in se nostrum citò contrahit ignẽ:
Quódque ad condensum, humores dissoluit, agítq;
Fortius, vt candens ferrum flamma acrius vrit:
Siue acres, vnde id constat compagine mira,
Particulæ, nexúque suo vinclísque solutæ
Introrsum, vt potuere seorsum in corpora ferri,

Colliquant concreta, & semina pestis inurunt.
Siue aliam vim fata illi, & natura dedere:
Cuius & inuentum medicamen munere diuûm
Digressus referam. quis enim admiranda deorum
Munera prætereat? Sirix nam fortè sub altis
Vallibus, vmbrosi nemora inter glauca salicti
Callirhoe qua fonte sonans decurrit amœno,
Fama est, cultorem dijs sacri agrestibus horti,
Cultorem nemorum, sectatorémque ferarum,
Ilcea labe grauem tota dum molle cyperum
Et casiam, & syluam latè fragrantis amomi
Irrigat, hæc orasse deos, & talia fatum:
Dij, quos ipse diu colui, tûque optima tristes
Callirhoe quæ sancta soles depellere morbos,
Cui nuper ramosa ferens ego cornua cerui
Aeria victor fixi capita horrida quercu:
Dij mihi crudelem misero si tollere pestem
Hanc dabitis, quæ me afflictat noctésque diésque,
Ipse ego purpureas, ipse albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
Alba legã, primásque rosas, primósq; hyacinthos,
Vestráque odoratis onerabo altaria sertis.
Gramen erat iuxta viridans, Sic fatus, vt æstu
Fessus erat, viridi desedit graminis herba.
Hîc dea vicino quæ sese fonte lauabat,
Callirhoe liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens, iuueni dulci blandita susurro,
Lethæum immisit somnum. sparsitq; sopore
Graminea in ripa, & salicum nemus inter opacũ:

Atque illi visa est sacro se flumine tollens
Insomnus coram esse, pia & sic voce locuta:
Ilceu in extremo dijs tandem audite labore
Cura mei, tibi nulla salus quacunque videt sol
Speranda est terram magnam super. hoc tibi pœnæ
Dat Triuia, & precibus Triuiæ exoratus Apollo,
Ob sacrum iaculo percussum ad flumina ceruum,
Et nostris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam postquã illa ferã exanimẽ per gramina vidit
Abscisso capite, & sacro sparsa arua cruore,
Omnibus ingemuit syluis, dirúmque precata est
Authori. oranti Latous tanta sorori
Affuit, & pestem misero immisere nefandam
Durus vterque tibi: quin & quacunque videt sol,
Interdixit opem: quare tellure sub ima,
Si qua salus superest, cæca sub nocte petenda est.
Est specus arboribus tectũ, atque horrore verẽdũ
Vicina sub rupe, Iouis qua plurima sylua
Accubat, & raucũ reddit coma Cedria murmur.
Huc, vbi se primis aurora emittet ab vndis,
Ire para, & nigrantem ipsis in faucibus agnam
Mactato supplex: atq; Ops tibi maxima, dic hãc,
Dic, ferio nigram tum noctem, vmbrásque silẽtes,
Vmbrarúmque deos, ignotáque numina Nymphas
Et Thia venerare, atræ & nidore cupressi.
Hîc tibi narranti causam, auxiliúmque vocanti,
Haud aberit dea, quæ cæcæ in penetralia terræ
Deducat te sancta, & opem tibi sedula præstet.
Surge agè, nec vani speciem tibi concipe somni,

Illa ego sum quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor, dea vicinus tibi cognita ab vndis.
Sic ait, & se cæruleo cita condidit amne.
Ille autem vt placidus cessit sopor, omnia lætus
Accipit, & nympham precibus veneratur amicã.
O sequor, ô quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini dea Callirhoe. Tum postera primùm
Exurgens aurora, suos vbi protulit ortus,
Monstratum Iouis in sylua sub rupibus altis
Antrum ingens petit, & nigrãtem tergora primo
Vestibulo sistit pecudem, magnæq; trementem
Mactat Opi: tibiq; inquit, ego hãc Ops maxima ma
Tum Noctẽ, Noctisq; deas, ignota precatur (cto.
Numina, iamq; simul Thian, atrámque cupressum
Vrebat, quum vox terræ reuoluta cauernis
Longè audita sacras Nympharum perculit aures:
Nympharum, quibus æra solo sunt condita curæ.
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
Sulphureos fortè vt latices, & flumina viui
Argenti, mox vnde nitens concresceret aurum,
Tractabant, gelidóque prementes fonte coquebãt.
Centum ignis spissi radios, centum ætheris vsti
Bis centum concretorum terræq; marísque
Miscuerant, nostros fugientia semina visus.
At Lipare, Lipare argenti, cui semina & auri
Cura data, & sacrum flammis adolere bitumen,
Continuò obscuræ latebrosa per auia terræ
Ilcea adit, firmánsque animum sic incipit ipsa:
Ilceu (nanque tuum nec nomen, nec mihi labes
Ignota

Ignota est, nec quid venias) iam corde timorem
Exue, nec quicquam non te huc charissima mittit
Callirhoe, ubi parta salus tellure sub ima est.
Tolle animos, & me per opaca silentia terræ
Insequere: ipsa adero, & præsenti numine ducam.
Sic ait, & se antro gradiens præmittit opaco.
Ille subit, magnos terræ miratus hiatus,
Squallentésque situ æterno, & sine lumine vastas
Speluncas, terrámque meantia flumina subter.
Tũ Lipare: hoc quodcũq; patet quã maxĩa terra ẽ,
Hunc totum sine luce globum, loca subdita nocti,
Dij habitant: imas retinet Proserpina sedes:
Flumina supremas, quæ sacris concita ab antris
In mare per latas abeunt resonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera vnde metalli,
Aerísque, argentíque, auríque nitentis origo:
Quarum ego nunc ad te miserãs ipsa vna sororum
Aduenio: illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirhoe haud ignota tuæ, fumantia mitto
Sulphura, sic ibant terra & caligine tecti:
Iámque exaudiri crepitantes sulfure flammæ,
Conclusique ignes, stridentiáque æra caminis.
Hæc regio est latè variis vbi fœta metallis,
Virgo ait, est tellus, quorum vos tanta cupido
Exercet, superas cœli qui cernitis auras.
Hæc loca mille deæ cæcis habitamus in antris,
Nocte dea & Tellure satæ, queis munera mille,
Mille artes, studium est alij deducere riuos,
Scintillas alij rimari, & sparsa per omnem

Semina tellurem flammarum ignísque corusci.
Materiam miscent aliæ, massámque coercent
Obicibus, multa & gelidarũ inspergine aquarũ.
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Aetnæi Cyclopes habent, versántque coquúntque
Vulcano stridente, atque æra sonantia cudunt.
Læua hæc abstrusa per iter via ducit ad illos.
Dextra sed sacri fluuij te sistet ad vndam,
Argento fluitantem vndam, viuóque metallo,
Vnde salus speranda: & iam aurea tecta subibãt,
Rorantésque domos spodijs, fuligineque atra
Speluncas variè obductas, & sulfure glauco.
Iámque lacus latè vndantes, liquidóque fluentes
Argento iuxtà astabant, ripásque tenebant.
Hîc tibi tantorum requies inuenta laborum.
Subsequitur Lipare. postquam ter flumine viuo
Perfusus, sacra vitium omne reliqueris vnda,
Sic fatur, simul argenti ter fonte salubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra super, iuuenem toto ter corpore lustrat
Mirantem exuuias turpes, & labe maligna
Exutos artus, pestémque sub amne relictam.
Ergo agè, quum primùm cœli te purior aër
Accipiet, nitidámque diem, Solémque videbis:
Sacra para, & castam supplex venerare Dianam,
Indigenásque deos, & numina fontis amici.
Sic virgo & iuuenem tanto pro munere grates
Soluentem è nocte æthereas educit in oras,
Dimittítque alacrẽ, atq; optata in lumina reddit.
Accepit

Accepit noua fama fidem, populósque per omnes
Prodijt haud fallax medicamẽ: cœptáque primùm
Misceri argento fluitanti axungia porcæ.
Mox etiam Oriciæ simul adiuncta est terebinthi,
Et laricis resina aëriæ, sunt qui vnguen equinum
Vrsinúm ve adhibent, bdellæ cedríque liquorem.
Nonnulli & myrrhæ guttas, & mascula thura
Adiciunt, miniúmque rubens, & sulphura viua.
Haud verò mihi displiceat, componere si quem
Trita melampodia, atque arentem iuuerit irim,
Galbanáque, & lacer graue olens, oleumq; salubre
Lentisci, atque oleum haud experti sulfuris ignẽ.
His igitur totũ oblinere, atque obducere corpus
Ne obscœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil esse potest obscœnius ipso.
Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita.
Tum super & vittas adstringe, & stupea necte
Vellera: dein stratis tegmento imponere multo,
Dum sudes, fœdǽque fluant per corpora guttæ:
Hæc tibi bis quinis satis est iterasse diebus.
Durũ erit: ac quicquid tulerit res ipsa, ferendũ est.
Aude animis, tibi certa salus stans limine in ipso
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Aßiduè sputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen.
Ora tamen fœda erodent vlcuscula: sed tu
Lacte foue, & cocto cytini, viridisque ligustri.
Tempore non alio generosi pocula Bacchi
Annuerim sumenda tibi, purúmque Falernum,

Et Chia, & pateris spumantia Rhetica largis.
Sed iam age vicinæ victor gratare saluti,
Vltima adest tibi cura, eadẽq; placidissima, corp⁹
Abluere, & lustrare artus, ac membra piare
Stœchade, amaracinisque comis, & rore marino
Verbenáque sacra, & bene olentibus heracleis.

Liber Tertius.

SEd iam me nemora alterius felicia mundi,
Externique vocãt saltus: longè assonat æquor
Herculeas vltra metas, & littora longè
Applaudunt semota: mihi nunc magna deorum
Munera, & ignota deuecta ex orbe canenda
Sancta arbos, quæ sola modũ, requiémque dolori
Et finem dedit ærumnis. agè diua beatum
Vranie venerare nemus, crinésque reuinctam
Fronde noua, iuuet in medica procedere palla
Per Latium, & sanctos populis ostendere ramos,
Et iuuet haud vnquam nostrorum ætate parentũ
Visa prius, nulli've vnquam memorata referre.
Vnde aliquis forsan nouitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta
Assuetus, canat auspiciis maioribus ausas
Oceani intacti tentare pericula puppes:
Necnon & terras varias, & flumina & vrbes,
Et varias memoret gentes, & monstra reperta:
Dimensásque plagas, altóque orientia cœlo
Sydera, & insignem stellis maioribus Arcton.

Nec

Nec taceat noua bella, omnémque illata per orbē
Signa nouum, & positas leges, & nomina nostra
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Secula) quodcunque Oceani complectitur æquor
Ingens, omne, vna obitum mensúmque carina
Felix qui tantum dederit deus, at mihi vires
Arboris vnius satis est, vsúmque referre:
Et quo inuenta modo fuerit, nostrásque sub auras
Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.
Oceano in magno, ardenti sub sydere Cancri,
Sol vbi se nobis media iam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu iacet insula longo:
Hispanam gens inuentrix cognomine dixit:
Auri terra ferax: sed longè ditior vna
Arbore, voce vocant patria sermonis Hyacum.
Ipsa teres, ingénsque, ingentem vertice ab alto
Diffundit semper viridem, sempérque comantem
Arbuteis syluam folijs: nux parua, sed acris,
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
Materia indomita est duro & penè æmula ferro
Robora, quæ resinam sudant incensa tenacem:
Dissectæ color haud simplex, in cortice lauri
Exteriore viret læuor: pars altera pallet
Buxea: at interior nigro suffusca colore est,
Inglādémque, hebenūq; inter. quod si inde ruberet,
Iam poterat varijs æquare coloribus irim.
Hanc gens illa colit, studióque educere multo
Nititur: hac latè colles campíque patentes,
Hac omnis vestitur ager: nec sanctius illis

Est

Est quicquam, aut potiore vsu: quippe omnis in illa
Spes iacet hanc contra pestem, quæ cœlitus illic
Perpetua est: validos abiecto cortice ramos
Multa vi tundunt, aut in segmenta minuta
Eliminant, puróque scobes in fonte reponunt,
Dum bibulas noctémq; diémque emaceret humor.
Inde coquunt: necnon illos ea cura fatigat,
Vulcano ne fortè furens erumpat aquæ vis,
Et superundantem spumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, si quicquam è corpore toto
Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
Dimidia absumpta, superest quodcunque reponunt
Diuini laticis. quin & segmenta relicta,
Rursus, vt antè, coquũt, addentes suaue liquẽs mel.
Scilicet hunc vnum mensis accedere potum,
Et lex ipsa iubet gentis, mandátque sacerdos.
Seruatum ad laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaque assumunt, quum surgit ab ortu
Lucifer, & sero egreditur quum Vesper Olympo,
Nec prius absistunt potu, quàm menstrua cursum
Luna suum, & totũ peragrans perfecerit orbem,
Fraternásque iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcis sese penetralibus abdunt,
Quo neque vis venti, non halitus aëris vllus
Insinuet sese, & gelidis afflatibus obsit.
Quid mirandum æquè memorẽ super omnia victũ
Quàm tenuem, quàm magna sibi ieiunia poscant?
Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur:
Dum superet vita, & tantùm ne membra fatiscãt.

Ne

Ne tamen ah ne tanta time, sacer ilicet haustus
Ille modo ambrosiæ, vires reficítque fouétque,
Inq; occulta gerit ieiunis pabula membris.
Nectare ab epoto binas non amplius horas
Imponunt sese stratis, medicamen vt intro
Largè eat, & calido sudorem è corpore ducat.
Interea vacuas pestis vanescit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam pustula nulla:
Iámque nouæ cessere omnes, iam fortia liquit
Membra dolor, primóque redit cum flore iuuenta:
Et iam Luna suum remeans noua circuit orbem.
Quis deus hos illis populis monstrauerit vsus:
Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
Hos ipsos: vnde & sacræ data copia syluæ,
Nunc referam. Missæ quæsitum abscondita Nerei
Aequora in occasum Solísque cubilia pinus,
Littoribus longè patrijs, Calpéque relictis,
Ibant oceano in magno, pontúmque secabant
Ignaræque viæ, & longis erroribus actæ.
Quas circũ innumeræ properãtes gurgite ab omni
Ignoti noua monstra maris Nereides vdæ
Adnabant, celsas miratæ currere puppes,
Salsa super pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cærula classis,
Luna, ait, ò pelagi, cui regna hæc humida parent,
Quæ bis ab aurata curuasti cornua fronte,

Curuabus explesti, nobis errantibus ex quo
Non vlla apparet tellus: da littora tandem
Aspicere, & dudum speratos tangere portus.
Noctis honos, cœlique decus Latonia virgo.
Audijt orantem Phœbe, delapsáque ab alto
Aethere, se in faciem mutat, Nereia quali
Cymothoe, Clothóque natant, iuxtáque carinam
Astitit, & summo pariter nans æquore fatur:
Ne nostræ dubitate rates, lux crastina terras
Ostendet, fidóque dabit succedere portu.
Sed vos littoribus primis ne insistite: dudum
Vltra fata vocant. medio magna insula ponto
Est Ophyre, huc iter est vobis, hîc debita sedes
Imperiíque caput. simul hæc effata, carinam
Impulit: illa leui cita dissecat æquora cursu.
Aspirant faciles auræ, & iam clarus ab vndis
Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
Vmbrosi procul, & propior iam terra videri
Incipit: acclamant nautæ, terrámque salutant,
Terram exoptatam. tum portu & littore amico
Excepti, dijs vota pijs in littore soluunt:
Quassatásque rates, defessáque corpora curant:
Inde vbi quarta dies pelago, crepitánsque vocauit
Vela Notus, remus insurgitur, altáque rursum
Corripiunt maria, & læti freta cærula sulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia ponto,
Atq; Hagia, atq; alta Ammerte, execrataq; tellus
Cannibalum, & ripa Gyane nemorosa virenti,
Protinus innumeræ panduntur turribus altis

Insulæ oceano in vasto, quas inter opacis
Vndantem syluis vnam, cursúque sonantem
Fluminis aspiciunt, magno qui spumans alueo
In mare fulgentes auro subuectat arenas.
Huius in ora placet pronas appellere puppes.
Inuitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
Iámque solo viridante alacres, ripáque potiti,
In primis terram ignotam, Nymphásque salutant
Indigenas, Geniúmque loci, téque aurifer amnis,
Quisquis in ora maris nitida perlaberis vnda.
Tum duram Cererẽ, & patrij Carchesia Bacchi
Aggere in herboso expediunt: dein quærere si qui
Mortales habitent: pars fuluam fluminis vndam
Mirari, mistámque auro disquirere arenam.
Fortè per vmbrosos syluarum plurima ramos
Assiduè volitabat auis, quæ picta nitentes
Cæruleo pennas, rostro variata rubenti,
Ibat natiuo secura per auia luco.
Hásque manus iuuenũ vt syluas videre per altas,
Continuò caua terrificis horrentia bombis
Aera, & flammiferum tormenta imitãtia fulmen
Corripiunt: Vulcane tuũ, dum Theutonas armas,
Inuentum: dum tela Iouis mortalibus affers.
Nec mora, signantes certam sibi quisque volucrẽ,
Inclusam, salicum cineres, sulfúrque, nitrúmque,
Materiam accendunt seruata in reste fauilla.
Fomite correpto diffusa repentè furit vis
Ignea circumsepta: simúlque cita obice rupto
Intrusam impellit glandem: volat illa per auras

Stridula, & exanimes paßim per prata iacebant
Deiectæ volucres: magno micat ignibus aër
Cum tonitru, quo sylua omnis, ripæq; recuruæ,
Et percussa imo sonuerunt æquora fundo.
Pars auium nemus in densum conterrita, & altos
Se recipit scopulos: quorum de vertice summo
Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit:
Qui Solis violatis aues, sacrásque volantes
Hesperij, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo
Accipite, & nostro vobis quæ nuntiat ore:
Vos quanquam ignari, longum quæsita, secundis
Tandem parta Ophyræ tetigistis littora ventis.
Sed non antè nouas dabitur summittere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Molirique vrbes, ritúsque ac sacra nouare,
Quàm vos infandos pelagi terræq; labores
Perpeßi, diuersa hominum post prælia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Nauibus amißis pauci patria arua petetis.
Frustra alij socios quæretis magna remensi
Aequora: nec nostro deerunt Cyclopes in orbe.
Ipsa inter sese vestras discordia puppes
In rabiem ferrúmque trahet: nec sera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium sylua miseri poscetis ab ista,
Donec pœniteat scelerum. Nec plura loquuta
Horrendum stridens densis sese abdidit vmbris.
Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis
Palluit,

Palluit, ac gelida fugit formidine sanguis.
Tum verò sacras volucres, diuósque precati,
In primis Solem, & sanctum seruantia lucum
Numina supplicibus venerantur agrestia votis,
Pacem orant, rursumq; Ophyren, fluuiūq; salutāt.
Intereà è syluis nigram genus ora comásque,
Ad naues noua turba virûm concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, euincti frondibus omnes
Paciferis, tanta qui celsas mole carinas
Mirati, vestésque virûm, fulgentiáque arma,
Vix satis expleri possunt: & ab æthere missi
Siue homines, siue heroes sint, siue deorum
Numina, adorandum ritu, precibusq; salutant:
Ante alios ipsum regem, cui munera læta
E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
Vestibus ipsi etiam nostris, & munere multo
Donati, exceptíque mero noua gaudia miscent:
Non aliter, quàm si mensis, dapibúsque deorum
Mortalis quisquam adscitus, felíxque futurus,
Hauriat æternum, cœlestia pocula, nectar.
Ergo vbi amicitiæ securos fœdere vtrinque
Firmauere animos habita & commercia gentis,
Ipsi inter sese reges in littore læti
Complexu iungunt dextras, & fœdera firmant.
Alter goßipio tenui pectúsque femúrque
Præcinctus, viridi limbum pingente smaragdo,
Ora niger, iaculo armatur cui dextera acuto,
Squamosi spolium sustentat læua draconis.

Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quã subter rutila arma micãt, capiti ærea caßis
Insidet, & pictæ volitant in vertice cristæ.
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt, atque ensis lateri dependet Iberus.
Et iam commisti populi, hospitióque recepti,
Hi tectis domibúsque, alii in nemoribus illi,
Lætitia ludísque dies per pocula ducunt.
Fortè loco lux festa aderat, Soléque parabant
Vltori facere vmbroso sacra annua luco.
Hesperiæq; Ophiræq; manus conuenerat omnis.
Hic conualle caua, ripæ viridentis in herba,
Selectorum ingens numerus, matrésque virique
Confusi, plebs atque patres, puerique senésque,
Astabant, animis tristes, & corpora fœdi,
Squallentes crustis omnes, tabóque fluentes:
Quos circunfusos albenti in veste sacerdos
Pura lustrat aqua, & ramo frondentis Hyaci,
Tum niueum ante aras cædit de more iuuencum,
Et iuxta positum pastorem sanguine cæsi
Respergit, paterâque rigat, Solique potenti
Ad numeros pæana canit, nec cætera turba
Non sequitur, mactantq; sues, mactántque bidẽtes,
Visceribúsque veru tostis epulantur in herba.
Obstupuit gens Europæ, ritúsque sacrorum,
Contagémque alio non vsquam tempore visam,
At dux multa animo tacitus secum ipse volutans,
Hic erat ille, inquit, morbus, (Dij auertite casum)
Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
Tum

Tum regem indigenã, (vt sermo fandíque facultas
Iam communis erat) cui sint solennia diuûm
Scitatur: quid tanta astet conualle sub alta
Languentũ miserãda manus? quid pastor ad aras
Sacra inter, cæsi respersus sanguine tauri?
Quem contra, Hesperiæ ô heros fortissime pubis,
Rex ait, hi gentis ritus, hæc sacra quotannis
Vltori de more Deo celebramus: origo
Antiqua est, veteréstque patrum fecere parentes:
Quòd si externorum mores, hominúmque labores
Audiuisse iuuat, prima sua ab origine causam
Sacrorum, & pestis miseræ primordia pandam:
Forsitan Atlantis vestras peruenit ad aures
Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti:
Hac & nos longa serie, de stirpe profecti
Dicimur: heu quondam felix & chara Deûm gens,
Dum cœlum colere, & superis accepta referre
Maiores sueuere boni: sed numina postquam
Contemni cœptum est, luxu fastúque nepotum,
Ex illo quæ sint miseros, quantæq; secutæ
Aerumnæ, vix fando vnquam comprẽdere possem.
Insula tum prisci regis de nomine dicta
Ingenti terræ concussa Atlantia motu
Corruit, absorpta oceano, quem mille carinis
Sulcauit toties, terræ regina maríque,
Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
Corpora, non vllis vnquam reparata diebus
Aeternùm periere, externáque victima sacris
Cæditur, externus nostras cruor imbuit aras.

Tum quoq; & hæc infanda lues, quã nostra videtis
Corpora depasci, quàm nulli, aut denique pauci
Vitamus, diuùm offensis, & Apollinis ira
De cœlo demissa, omnes grassatur in vrbes.
Vnde hæc sacra nouo primùm solennia ritu
Instituere patres, quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (vt fama est) ipsa hæc ad flumina pastor
Mille boues, niueas mille hæc per pabula regi
Alcithoo pascebat oues: & fortè sub ipsum
Solstitium vrebat sitientes Syrius agros,
Vrebat nemora, & nullas pastoribus vmbras
Præbebant syluæ: nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miseratus, & acri concitus æstu,
Sublimem in solem vultus & lumina tollens,
Nã quid Sol te, inquit, rerũ patrémque Deúmque
Dicimus? & sacras vulgus rude ponimus aras?
Mactatóque boue, & pingui veneramur acerra?
Si nostri nec cura tibi est, nec regia tangunt
Armenta? an potius superos vos arbitrer vri
Inuidia? mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi pascuntur oues, vix est tibi Taurus
Vnus, vix Aries cœlo (si vera feruntur)
Vnus, & armenti custos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina facesso?
Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
Aequora, & est superis, ac Sole potentia maior,
Ille dabit faciléisque auras, frigúsque virentum.
Dulce feret nemorum armentis, æstúmque leuabit.
Sic fatus, mora nulla, sacras in montibus aras
Insti

Inſtituit regi Alcithoo, & diuina faceßit.
Hoc manus agreſtum, hoc paſtorum cætera turba
Exequitur: dant thura focis incenſa, litántque
Sanguine taurorum, & fumantia viſcera torrent.
Quæ poſtquam rex, in ſolio dum fortè ſederet,
Subiectos inter populos, turbámque frequentem,
Agnouit, diuûm exhibito gauiſus honore,
Non vllum tellure coli, ſe vindice numen
Imperat, eſſe nihil terra ſe maius in ipſa,
Cœlo habitare deos, nec eorũ hoc eſſe quod ĩfra eſt.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,
Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos
Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo,
Aſpectu quo Terra parens, correptáque ponti
Aequora quoque viro tactus ſubcanduit aer.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur, primus, regi, qui ſanguine fuſo
Inſtituit diuina, ſacráſque in montibus aras,
Syphilus, oſtendit turpes per corpus achores.
Inſomnes primus noctes, conuulſáque membra
Senſit, & à primo traxit cognomina morbus:
Syphilidémque ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgò cunctas diffuſa per vrbes
Peſtis erat, regi nec ſæua pepercerat ipſi.
Itur ad Ammericen ſylua in Cartheſide Nymphã,
Cultricẽ nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres diuûm reſponſa canebat ab alto.
Scitantur, quæ cauſa mali, quæ cura ſuperſit.
Illa refert: ſpreti vos, ô vos numina Solis

Exercent: nulli fas est se æquare deorum
Mortalem: date thura deo, & sua ducite sacra,
Et numen placate, iras non proferet vltra.
Quam tulit, æterna est, nec iã reuocabilis vnquam
Pestis erit: quicunque solo nascetur in isto,
Sentiet: ille lacus Stygios fatúmque seuerum
Iurauit: sed enim si iam medicamina certa
Expetitis, niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri, illa dabit felicia semina ab alto:
Hæc viridem educet felici è semine syluam:
Vnde salus. Simul obticuit specus intus, & omne
Excussum nemus, & circunstetit horror vbique.
Illi obeunt mandata: sua ipsi altaria Soli
Instituunt, niueam Iuno tibi magna iuuencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira eadẽ (at diuos iuro, & monumenta parentũ)
Hæc sacra, quã nemore hoc toto vos cernitis arbor
Antè solo nunquam fuerat quæ cognita in isto:
Protinus è terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubescere sylua.
Annua confestim Soli facienda sacerdos
Vltori noua sacra canit, deducitur ipse
Sorte data, qui pro cunctis cadat vnus ad aram
Syphilus, & iam farre sacro, vittísque paratus
Purpureo stabat tincturus sanguine cultros.
Tutatrix vetuit Iuno, & iam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miseri pro morte, iuuencũ
Supposuere, feróque solum lauere cruore.

Ergo

Ergo eius facti æternùm vt monumēta manerēt,
Hunc morem antiqui primùm statuere quotannis
Sacrorum, ille tuum testatur Syphile crimen,
Victima vana, sacras deductus pastor ad aras:
Illa omnis, quam cernis, inops miserādáque turba
Tacta deo est, veterúmque luit commissa parentū,
Cui votis precibúsque pijs numerísque sacerdos
Conciliat vates diuos, & Apolinis iras,
Lustrati ingentes ramos, & robora sanctæ
Arboris aduectant tectis: libamine cuius
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.
Talibus, atque alijs tempus per multa trahebāt
Diuersis populi commisti è partibus orbis.
Interea Europæ fuerant quæ ad chara remissæ
Littora, iam rursus puppes freta lata remensæ
Mira ferunt: latè (proh fata occulta deorum)
Contagem Europæ cœlo crebrescere eandem,
Attonitásque vrbes nullis agitare medelis.
Quinetiam grauior naues it rumor in omnes:
Illo eodem classem morbo, iuuenúmque teneri
Haud numerū exiguū, & totis tabescere mēbris:
Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres,
Affore, quum sylua auxilium pascatur ab illa:
Continuò faciles Nymphas, Solémque precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
Conuectare parant luco, medicatáque sumunt
Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona deorum,
Haud patriæ obliti, & felicem ad littora syluam

Nostra iubent ferri, cœlo si forsitan isto
Aßimilem pellant labem: nec fata sequundos
Ipsa negant Zephyros, facilisque aspirat Apollo.
Munera vos diuûm primi accepistis Iberi,
Præsens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisque, Scythisque, orbe & gauisa Latino
Iam nunc Europam vecta est Huyacus in omnem.
Salue magna deûm manibus sata semine sacro,
Pulchra comis, spectata nouis virtutibus arbos:
Spes hominū, externi decus, & noua gloria mūdi,
Fortunata nimis, natam si numina tantum
Orbe sub hoc, homines inter gentémque Deorum
Perpetua sacram voluissent crescere sylua.
Ipsa tamen, si qua nostro te carmine Musæ
Ferre per ora virûm poterunt, hac tu quoq; parte
Nosceris, cœlóque etiam cantabere nostro.
Si non te Bactra, & tellus extrema sub arcto,
Nō Meroe, Lybicísque Ammon combustus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Athesi labente recessus.
Et sat erit, si te Tyberini ad fluminis vndam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

FINIS.

Rerum in hoc libello præcipuè obſeruandarum Index.

Nauseæ

Spaſmi

FINIS.